

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΘΕΟΛΟΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

ΤΜΗΜΑ ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Κ. ΤΕΡΜΕΝΤΖΟΓΛΟΥ

ΕΓΚΑΙΝΙΑ ΝΕΟΤΕΡΩΝ ΝΑΩΝ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ (1912-2011)

ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ : ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ Ε. ΚΑΡΑΘΑΝΑΣΗΣ

ΘΕΟΛΟΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ Α.Π.Θ.

ΤΜΗΜΑ ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΤΜΗΜΑ

ΕΙΔΙΚΕΥΣΗ: ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΟΡΘΟΔΟΞΙΑΣ

ΕΓΚΑΙΝΙΑ ΝΕΩΤΕΡΩΝ ΝΑΩΝ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ (1912-2011)

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Κ. ΤΕΡΜΕΝΤΖΟΓΛΟΥ

ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ

ΑΘ. Ε. ΚΑΡΑΘΑΝΑΣΗΣ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 2013

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	σ.2
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	σ.4
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ	σ.6
ΠΟΙΜΕΝΑΡΧΕΣ ΤΩΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΕΩΝ	σ.7
ΓΕΝΝΑΔΙΟΣ ΑΛΕΞΙΑΔΗΣ	σ.8
ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΩΝ Α΄ ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ	σ.10
ΛΕΩΝΙΔΑΣ ΠΑΡΑΣΚΕΥΟΠΟΥΛΟΣ	σ.11
ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΩΝ Β΄ ΧΡΥΣΟΦΑΚΗΣ	σ.12
ΑΝΘΙΜΟΣ ΡΟΥΣΣΑΣ	σ.13
ΙΕΡΟΣ ΝΑΟΣ ΑΓΙΟΥ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ ΠΑΛΑΜΑ	σ.14
ΙΕΡΟΣ ΝΑΟΣ ΑΝΑΛΗΨΕΩΣ ΤΟΥ ΣΩΤΗΡΟΣ	σ.21
ΙΕΡΟΣ ΝΑΟΣ ΑΓΙΟΥ ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΚΑΙ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ	σ.23
ΙΕΡΟΣ ΝΑΟΣ ΑΓΙΟΥ ΦΑΝΟΥΡΙΟΥ – ΤΙΜΙΟΥ ΠΡΟΔΡΟΜΟΥ	σ.26
ΙΕΡΟΣ ΝΑΟΣ ΑΓΙΟΥ ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΑΡΧΑΙΑΣ ΑΓΟΡΑΣ	σ.28
ΝΑΙΔΡΙΟ ΑΓΙΟΥ ΣΤΕΦΑΝΟΥ Χ.Α.Ν.Θ.	σ.31
ΝΑΪΣΚΟΣ ΑΓΙΟΥ ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ ΑΣΥΛΟΥ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ	σ.32
ΙΕΡΟΣ ΝΑΟΣ ΑΓΙΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ	σ.33
ΙΕΡΟΣ ΝΑΟΣ ΑΓΙΑΣ ΒΑΡΒΑΡΑΣ ΤΟΥΜΠΑΣ	σ.35
ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΑΓΙΑΣ ΘΕΟΔΩΡΑΣ	σ.37
ΙΕΡΟΣ ΝΑΟΣ ΑΓΙΩΝ ΑΝΑΡΓΥΡΩΝ	σ.41
ΙΕΡΟΣ ΝΑΟΣ ΑΓΙΑΣ ΤΡΙΑΔΑΣ	σ.44
ΙΕΡΟΣ ΝΑΟΣ ΠΑΝΑΓΙΑΣ ΦΑΝΕΡΩΜΕΝΗΣ	σ.48
ΙΕΡΟΣ ΝΑΟΣ ΑΓΙΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ (ΝΤΕΠΩ)	σ.51
ΙΕΡΟΣ ΝΑΟΣ ΠΡΟΦΗΤΗ ΗΛΙΑ ΠΥΛΑΙΑΣ	σ.53

ΝΑΪΣΚΟΣ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΠΑΥΛΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΙΚΟΥ ΜΕΓΑΡΟΥ	σ.56
ΙΕΡΟΣ ΝΑΟΣ ΟΣΙΑΣ ΞΕΝΗΣ	σ.57
ΙΕΡΟΣ ΝΑΟΣ ΑΓΙΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΠΑΝΟΡΑΜΑΤΟΣ	σ.60
ΙΕΡΟΣ ΝΑΟΣ ΑΓΙΟΥ ΘΕΡΑΠΟΝΤΟΣ	σ.62
ΙΕΡΟΣ ΝΑΟΣ ΠΑΝΑΓΙΑΣ ΤΗΣ ΔΕΞΙΑΣ	σ.65
ΙΕΡΟΣ ΝΑΟΣ ΑΓΙΑΣ ΚΥΡΙΑΚΗΣ ΧΑΡΙΛΑΟΥ	σ.68
ΙΕΡΟΣ ΝΑΟΣ ΑΓΙΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΠΡΟΔΡΟΜΟΥ «ΠΑΠΑΦΕΙΟΥ» ΟΡΦΑΝΟΤΡΟΦΕΙΟΥ	σ.71
ΙΕΡΟΣ ΝΑΟΣ ΑΓΙΩΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΚΑΙ ΕΛΕΝΗΣ	σ.72
ΙΕΡΟΣ ΠΡΟΣΚΥΝΗΜΑΤΙΚΟΣ ΝΑΟΣ ΑΓΙΩΝ ΚΥΡΙΛΛΟΥ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΙΟΥ	σ.77
ΙΕΡΟΣ ΝΑΟΣ ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΕΩΣ ΤΟΥ ΣΩΤΗΡΟΣ	σ.79
ΙΕΡΟΣ ΝΑΟΣ ΑΓΙΑΣ ΜΑΡΙΝΑΣ	σ.81
ΙΕΡΟΣ ΝΑΟΣ ΤΩΝ ΤΡΙΩΝ ΙΕΡΑΡΧΩΝ	σ.83
ΙΕΡΟΣ ΝΑΟΣ ΑΓΙΟΥ ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΥ	σ.85
ΙΕΡΟΣ ΝΑΟΣ ΑΓΙΟΥ ΠΑΥΛΟΥ	σ.88
ΙΕΡΟΣ ΝΑΟΣ ΑΓΙΟΥ ΠΑΝΤΕΛΗΜΟΝΟΣ ΠΑΝΟΡΑΜΑΤΟΣ	σ.90
ΙΕΡΟΣ ΝΑΟΣ ΑΓΙΟΥ ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ ΤΡΙΑΝΔΡΙΑΣ	σ.92
ΙΕΡΟΣ ΝΑΟΣ ΑΓΙΟΥ ΦΩΤΙΟΥ	σ.97
ΙΕΡΟΣ ΝΑΟΣ ΑΓΙΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ	σ.99
ΝΑΙΔΡΙΑ ΚΑΙ ΠΑΡΕΚΚΛΗΣΙΑ	σ.101
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	σ.102

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η μεταπτυχιακή αυτή εργασία ξεκίνησε από συζήτηση που είχε ο αρχιερατικός επίτροπος της Ιεράς Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης π. Δαβίδ Τζιουμάκας με τον καθηγητή Αθανάσιο Ε. Καραθανάση, προκειμένου να καταγραφεί το ιστορικό των νεώτερων ναών της Θεσσαλονίκης. Ο καθηγητής κ. Αθανάσιος Ε. Καραθανάσης είχε την καλοσύνη να αναθέσει σε μένα την σύνταξη αυτής της καταγραφής στα πλαίσια των μεταπτυχιακών σπουδών μου και κατ' επέκταση η καταγραφή αυτή να κατατεθεί ως διπλωματική εργασία για τη λήψη του μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών.

Αρχική πρόθεσή μου, κατά σύσταση του καθηγητή μου, ήταν να ερευνήσω τους σχετικούς φακέλους του Αρχείου της Ιεράς Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης. Πράγματι, άρχισα μία έρευνα ύστερα από άδεια του Παναγιωτάτου Μητροπολίτου Θεσσαλονίκης κ. Ανθίμου, η οποία όμως, δεν είχε ευτυχή κατάληξη για τον λόγο ότι στους φακέλους, που αντιστοιχούσαν στο ιστορικό κάθε ναού υπήρχε πολύ υλικό, μέρος του οποίου ήταν καθαρώς γραφειοκρατικό, ενώ το άλλο μέρος περιείχε ειδήσεις για ένα έκαστο ναό, που περιέχονταν συνοπτικά στο ιστορικό περιοδικό της Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης Γρηγόριος ο Παλαμάς. Εκτός τούτων, οι ογκωδέστατοι φάκελοι οι περιέχοντες υλικό που συγκροτεί την ιστορία κάθε ναού και η μελέτη τους απαιτούσε πολύ χρόνο, που ξεπερνούσε τα όρια των μεταπτυχιακών μου σπουδών και πιθανώς με πενιχρά αποτελέσματα. Κατόπιν τούτων, σε συνεννόηση με τον σύμβουλο καθηγητή, ο οποίος γνωρίζει το περιεχόμενο των φακέλων αυτών του Αρχείου της Μητροπόλεως, αποφασίσαμε να ακολουθήσουμε άλλη μέθοδο έρευνας. Κατά τη μέθοδο αυτή επισκέφθηκα τους νεώτερους ναούς της Θεσσαλονίκης και σε συνεργασία και την συνδρομή των εφημερίων τους καταγράψαμε όσα ήταν δυνατόν να καταγραφούν για κάθε ναό σε συνδυασμό με την υφιστάμενη βιβλιογραφία και τα λοιπά ιστορικά στοιχεία που συνδέονται μ' αυτούς. Κύρια πηγή γι' αυτήν την μέθοδο εργασίας ήταν το περιοδικό Γρηγόριος ο Παλαμάς.

Ωστόσο, πέρα του ογκώδους υλικού που περιέχει ο κάθε φάκελος των ναών του Αρχείου της Μητροπόλεως υπάρχει και μία άλλη δυσκολία οφειλόμενη στη λειτουργία του Αρχείου, καθώς αυτό είναι ανοικτό μόνο κάθε Τρίτη και για λίγη ώρα. Αντιλαμβάνεται κανείς πόσο δύσκολο είναι στον ερευνητή να εργαστεί με αυτές τις συνθήκες στο πολύτιμο αυτό Αρχείο και ευχής έργο είναι ο Παναγιώτατος κ. Άνθιμος να μεριμνήσει για την εύρυθμη λειτουργία του.

Τελειώνοντας την μικρή αυτή εισαγωγή να ευχαριστήσω τον σύμβουλο καθηγητή κ. Αθανάσιο Ε. Καραθανάση που παρακολούθησε με ενδιαφέρον τις

μεταπτυχιακές σπουδές μου, καθώς και την παρούσα μεταπτυχιακή εργασία. Ευχαριστώ, επίσης, τον αναπληρωτή καθηγητή κ. Βασίλειο Κουκουσά και τον λέκτορα κ. Ιωάννη Μπάκα καθηγητές μου στο μεταπτυχιακό, από τους οποίους πολλά ωφελήθηκα.

Θερμές ευχαριστίες θεωρώ υποχρέωσή μου να εκφράσω στους εφημερίους των ναών, που με υποδέχτηκαν με αγάπη και μου έδωσαν πληροφορίες για τους ναούς των.

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

Η απελευθέρωση της διαχρονικής συμπρωτεύουσας του Ελληνισμού από τον Ελληνικό στρατό στις 26 Οκτωβρίου 1912, υπήρξε ένα ιστορικής σημασίας γεγονός για την πορεία του έθνους. Η ελεύθερη πια Θεσσαλονίκη άρχισε να παίρνει σιγά-σιγά τη σύγχρονη μορφή της με την οικοδόμηση νέων κτιρίων και ναών. Κυρίως τα πρώτα χρόνια της απελευθέρωσης, όσον αφορά τα θρησκευτικά μνημεία, που μελετά η παρούσα εργασία, πραγματοποιήθηκαν οι καθαγιασμοί των παλαιότερων ναών που επί Οθωμανοκρατίας είχαν μετατραπεί σε τζαμιά. Στη συνέχεια, με την έλευση των προσφύγων από τις αλησμόνητες πατρίδες της Μικράς Ασίας και την ανταλλαγή των πληθυσμών, η πόλη άρχισε να μορφοποιεί την σύγχρονη ταυτότητά της με τον νέο ελληνικό πληθυσμό που κατέφθασε από την Ανατολή. Η έλευση των προσφύγων έδωσε στην πόλη μian ατμόσφαιρα ρομαντικής νοσταλγίας για τα πάθη του Ελληνικού έθνους και τις πατρίδες που έχασε, που δεν μπορεί πια να φύγει από τον αέρα της πόλης. Η προσφυγομάνα νύμφη του Θερμαϊκού κουβαλάει πάντα τα δάκρυα και τους καημούς του συχνά προδομένου γένους μας. Αυτή η ιστορική πραγματικότητα αντικατοπτρίζεται στους νέους ορθόδοξους ναούς που οικοδομήθηκαν περιφερειακά του ιστορικού κέντρου της Θεσσαλονίκης από τους πρόσφυγες της Μικράς Ασίας και του Πόντου. Κάθε ναός και μια ξεχωριστή ιστορία που ως άθροισμα όλων αυτών μορφοποιεί το σύγχρονο σώμα της άλλοτε Βυζαντινής συμβασιλεύουσας. Η παρούσα εργασία μελετά την οικοδόμηση όλων των νέων ορθόδοξων ναών της πόλης μέσα από ένα ταξίδι στο χρόνο που δίνει στον αναγνώστη την ευκαιρία να παρακολουθήσει τη οικοδομική εξέλιξη της πόλης, μέσα από τους εγκαινιασμούς των νέων αυτών ναών.

ΠΟΙΜΕΝΑΡΧΕΣ ΤΩΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΕΩΝ

Η ύπαρξη γενναίων και δυναμικών ποιμεναρχών υπήρξε πάντα ο στυλοβάτης του Ελληνισμού και της Ορθοδοξίας, καθώς μέσα στον όλο και πιο εκκοσμικευμένο τρόπο ζωής που βιώνουμε χρειαζόμαστε πνευματικές αντιστάσεις για να αποφύγουμε την ποιοτική ανθρώπινη πτώση προς τον υλιστικό τρόπο ζωής και την κυριαρχία των κατώτερων ανθρώπινων ενστίκτων. Άνθρωπος χωρίς πίστη στο Θεό και χωρίς πνευματική υπόσταση δεν μπορεί να σταθεί ως ολοκληρωμένη οντότητα και να ατενίσει με αισιοδοξία και αυτοπεποίθηση το μέλλον του.

Η Θεσσαλονίκη είχε την ευλογία να γνωρίσει σημαντικές φυσιογνωμίες της Ορθοδοξίας που σε συνδυασμό με την ισχυρή προσωπικότητά τους ανέδειξαν το Βυζαντινό παρελθόν της πόλης και ισχυροποίησαν τον ορθόδοξο χαρακτήρα της Θεσσαλονίκης. Τα αποτελέσματα των προσπαθειών των ποιμεναρχών μας είναι άκρως επιτυχημένα καθώς τα κηρύγματά τους και οι αποφάσεις τους συμβαδίζουν με το λαϊκό αίσθημα και αγγίζουν τις ψυχές των πιστών. Έτσι, σήμερα η συμπρωτεύουσα της Ελλάδος είναι η πόλη που βλέπει τους ναούς της ασφυκτικά γεμάτους κάθε Κυριακή και παρακολουθεί νέες ενορίες να ιδρύονται μαζί με την ανέγερση νέων ναών μέχρι και τις μέρες μας. Αυτή ακριβώς η ιδιαιτερότητά μας ως έθνος είναι που μας δίνει δύναμη και την πεποίθηση ότι η Ελλάδα ποτέ δεν πεθαίνει. Η ιδιαιτερότητά μας αυτή φαίνεται από το γεγονός πως είμαστε ο μόνος λαός που συνεχίζει να κτίζει διαρκώς νέες εκκλησιές μέσα σύνορα της Δημοκρατίας μας αλλά και στο εξωτερικό όπου ακμάζει η ομογένεια.

ΓΕΝΝΑΔΙΟΣ ΑΛΕΞΙΑΔΗΣ (1912-1951)

Η φυσιογνωμία του πρώτου Μητροπολίτη Θεσσαλονίκης μετά την απελευθέρωση, Γεννάδιου, καλύπτει ολόκληρο το πρώτο μισό του 20^{ου} αιώνα. Ο Μητροπολίτης Γεννάδιος¹ έβαλε τη σφραγίδα του στην πόλη στα πρώτα χρόνια της απελευθέρωσης καθώς παρήγαγε αξιοζήλευτο έργο στην Διευρυμένη τότε Μητρόπολη Θεσσαλονίκης.

Γεννήθηκε στην Μεσόπολη Προύσσης το 1868 από τους Αλέξιο και Αναστασία Αλεξιάδου. Τα πρώτα γράμματα τα διδάχτηκε στην Προύσσα για να φοιτήσει αργότερα στην Θεολογική Σχολή της Χάλκης, απ' όπου αποφοίτησε το 1893 ανακηρυγμένος Διδάσκαλος της Ορθοδόξου Θεολογίας. Στις 6 Φεβρουαρίου 1893 χειροτονήθηκε Διάκονος από τον τότε Μητροπολίτη Κορυτσάς Φιλόθεο. Κατά τα έτη 1893 με 1897 υπηρέτησε στην Κομοτηνή ως Διευθυντής σχολών και ιεροκήρυκας. Έπειτα από πρόσκληση του συμμαθητή του στην Χάλκη Εθνομάρτυρος Χρυσοστόμου Σμύρνης, τότε Πρωτοσύγκελου του Οικουμενικού Πατριαρχείου, ήρθε στην Κωνσταντινούπολη και διορίστηκε ως υπογραμματέας της Συνόδου υπό Πατριαρχίες Κωνσταντίνου Ε΄ και Ιωακείμ Γ΄, από τον οποίο χειροτονήθηκε Πρεσβύτερος και στη συνέχεια Αρχιμανδρίτης το 1902. Το 1905 εξελέγη Μητροπολίτης Λήμνου όπου το πολυποίκιλο έργο του έμεινε βαθιά χαραγμένο στο νησί, καθώς ίδρυσε και ανακαίνισε πολλούς ναούς και σχολεία. Το 1911 εκκλήθη ως Συνοδικός στην Κωνσταντινούπολη και τον Μάιο του 1912 προήχθη στον Αποστολικό θρόνο της Θεσσαλονίκης που υπηρέτησε μέχρι και την κοίμησή του 39 χρόνια αργότερα, το 1951. Κατά τη διάρκεια της Ποιμαντορίας του συνέβησαν ιστορικά γεγονότα που χάραξαν για πάντα τη νεότερη ζωή της Μακεδονικής πρωτεύουσας. Οι Βαλκανικοί πόλεμοι του 1912-1913 απελευθέρωσαν την Μακεδονία και τη Θεσσαλονίκη και ο Γεννάδιος αξιώθηκε να είναι ο πρώτος Μητροπολίτης της ελεύθερης Ελληνικής συμπρωτεύουσας που ευλόγησε τη γαλανόλευκη σημαία και τον Ελληνικό στρατό. Χειρίστηκε με αριστοτεχνικό τρόπο την έλευση των προσφύγων από τις αλησμόνητες πατρίδες της Μικράς Ασίας, του Πόντου και της Ανατολικής Θράκης και συνέβαλε στην εγκατάστασή και αφομοίωση τους μετά το 1922 ως πρόεδρος της Κεντρικής Επιτροπής Προσφύγων. Καθαγίασε όλους του Παλαιοχριστιανικούς ναούς, που είχαν μετατραπεί σε Μουσουλμανικά τεμένη και αγωνίστηκε για την ίδρυση νέων ενοριών, κυρίως προσφυγικών περιφερειακά του ιστορικού κέντρου. Διαχειρίστηκε σωστά την καταστροφική πυρκαγιά του 1917 και βοήθησε ώστε η πόλη να αναστυλωθεί γρήγορα. Χαρακτηριστικό δείγμα αυτής της προσπάθειας ήταν η αναστύλωση της Παλαιοχριστιανικής του Αγίου Δημητρίου το 1948. Το φιλανθρωπικό του έργο υπήρξε μνημειώδες, καθώς εκτός των άλλων φιλανθρωπιών ίδρυσε το Εθνικό Παπάφειο Ορφανοτροφείο, το Χαρίσειο Γηροκομείο και το Θεαγένειο Νοσοκομείο. Επίσης, βοήθησε σημαντικά στην οργάνωση άλλων οργανισμών, όπως του Βρεφοκομείου «Άγιος Στυλιανός», του Ασύλου ορφανών Θηλέων, του Ορφανοτροφείου Μελίσσης, του Προσφυγικού Φοίνικος, του Ασύλου του Παιδιού και άλλων.

---

¹ **Γεννάδιος Αλεξιάδης(1912-1951), Επιστημονική Ημερίδα,** Κέντρο Ιστορίας Δήμου Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη 1992 και *Γρηγόριος ο Παλαμάς*, έτος ΛΔ΄ 61-71.

Χαρακτηριστικό της γενναίας προσωπικότητάς του υπήρξε η δράση του κατά τη διάρκεια της Γερμανικής Κατοχής του 1941-1944, όταν και αγωνίστηκε για την υπεράσπιση του ποιμνίου του και την βελτίωση της θέσης του, όσον ήταν αυτό δυνατόν και τις καθοριστικής σημασίας παρεμβάσεις του ώστε να γλιτώσουν το εκτελεστικό απόσπασμα πολλοί Έλληνες πατριώτες.

Η διορατικότητά του τον ώθησε στην ίδρυση του πρώτου Θρησκευτικού Περιοδικού του «Γρηγορίου Παλαμά» που προσέφερε πολλά στην προσπάθεια αυτογνωσίας μας ως Έθνος μέσω των δημοσιευμάτων του από τη Βυζαντινή κυρίως ιστορία και την μορφοποίηση σωστών και μετρημένων χαρακτήρων μέσω των ηθικοπλαστικών άρθρων και μελετών του.

Ο σεπτός αυτός ιεράρχης μερίμνησε και για την μόρφωση των κληρικών της Μητρόπολης Θεσσαλονίκης, ιδρύοντας τον Ιερατικό Σύνδεσμο, γεγονός που συνέβαλε στην σωστή κατάρτιση των Διακονούντων την Εκκλησία της πόλης.

Η κοίμησή του στις 17 Μαρτίου 1951 βύθισε σε πένθος, όχι μόνο τη Θεσσαλονίκη αλλά ολόκληρο τον Ελληνισμό, καθώς έφυγε από τη ζωή μια προσωπικότητα που αγωνίστηκε για πολλά χρόνια για τα δίκαια του Ελληνισμού και της Ορθοδοξίας.

ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΩΝ Α΄ ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ(1951-1968)

Ο Μητροπολίτης Παντελεήμων Α΄ Παπαγεωργίου² γεννήθηκε στο Κρανίδιο της Αργολίδας το 1902 και μετά την ολοκλήρωση των εγκύκλιων σπουδών του εισήχθη στη Θεολογική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών, απ' όπου αποφοίτησε ως αριστούχος. Στη συνέχεια υπηρέτησε ως γραμματέας της Αρχιεπισκοπής Αθηνών και ως Πρωτοσύγκελλος του τότε Μητροπολίτη Καρυστίας Παντελεήμονος. Αργότερα μετέβη στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής, όπου συνέχισε τις πανεπιστημιακές του σπουδές στη Θεολογική Σχολή της Φιλαδέλφειας ερχόμενος ταυτόχρονα σε στενή επαφή μέσω των κηρυγμάτων του με την ομογένεια της περιοχής. Η έλευση του Έξαρχου του Οικουμενικού Πατριαρχείου Δαμασκηνού, μετέπειτα Αρχιεπισκόπου Αθηνών, έδωσε τη δυνατότητα στον Παντελεήμονα να υπηρετήσει ως Γραμματέας της Εξαρχίας. Με την επιστροφή στην Ελλάδα, ο νέος τότε Αρχιεπίσκοπος Αθηνών Δαμασκηνός του έδωσε τη δυνατότητα να υπηρετήσει το ποίμνιο της Εκκλησίας ως ιεροκήρυκα Αττικής και στη συνέχεια να εργαστεί ως Διευθυντής των Γραφείων της νεοσύστατης τότε Αποστολικής Διακονίας. Το 1936 εξελέγη βοηθός Επίσκοπος της Αρχιεπισκοπής Αθηνών και το 1941 προήχθη στο θρόνο της Μητροπόλεως Εδέσσης και Πέλλης στα δύσκολα χρόνια της Κατοχής, όπου με αυταπάρνηση και θυσιαστικό φρόνημα βοήθησε στην ενίσχυση του ποιμνίου του, γεγονός που οδήγησε πολλούς να του αναγνωρίσουν εθναρχικές ικανότητες. Το 1948, χρονιά απελευθέρωσης των Δωδεκανήσων εστάλη στην περιοχή ως Πατριαρχικός Έξαρχος του Οικουμενικού Πατριαρχείου για έξι μήνες με αποστολή να οργανώσει τις εκεί τέσσερις Μητροπόλεις. Το 1951 προήχθη στο θρόνο της Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης συνεχίζοντας το πλούσιο ποιμαντορικό έργο του προκατόχου του Γενναδίου εγκαινιάζοντας ναούς, το νέο Μητροπολιτικό Μέγαρο, ενώ υπήρξε και πολυγραφότατος παρουσιάζοντας πλήθος μελετών του σε περιοδικά της εποχής. Για το πλούσιο έργο του τιμήθηκε από την Πανεπιστημιακή κοινότητα με τον τίτλο του επίτιμου Διδάκτορος της Θεολογικής Σχολής του ΑΠΘ το 1962. Υπήρξε ο πρώτος ιεράρχης που εκδιώχθηκε από το Δικτατορικό καθεστώς στις αρχές του 1968, ενώ στη συνέχεια ανέπτυξε αντιστασιακή δράση εναντίων του καθεστώτος μέσω σημαντικών δημοσιεύσεών του στο διεθνή τύπο με χαρακτηριστικότερο το δημοσίευσμά του στην εφημερίδα Times. Αρχικά η Δικτατορία του επέβαλλε περιορισμό εντός του Μητροπολιτικού Μεγάρου και στη συνέχεια αντικανονικώς απομακρύνθηκε από τον Μητροπολιτικό θρόνο. Εκοιμήθη στις 14 Ιουνίου 1979 με το παράπονο πως ενώ αποκαταστάθηκε ηθικά από την Ιεραρχία της Εκκλησίας κατά τη Μεταπολίτευση δεν αποκαταστάθηκε η τάξη με την επάνοδό του στο θρόνο το 1974.

---

² *Εκκλησία*, τόμος 56 (1979), 313.

ΛΕΩΝΙΔΑΣ ΠΑΡΑΣΚΕΥΟΠΟΥΛΟΣ (1968-1974)

Ο Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης Λεωνίδα³ γεννήθηκε το 1904 στο Μανάρι Αρκαδίας και ήταν το 5^ο από τα 9 παιδιά της πολυμελούς οικογενείας του. Το 1924 εισήλθε στη Θεολογική Σχολή Αθηνών, από την οποία αποφοίτησε ως Αριστούχος το 1928. Χειροτονήθηκε κληρικός και υπηρέτησε στη Χίο το διάστημα 1931-1935, ενώ στη συνέχεια μετέβη στη Θεσσαλονίκη ως υπεύθυνος της οργάνωσης «Ζωή». Το 1940 επιστρατεύεται και υπηρετεί τον Ελληνικό Στρατό ως λοχαγός στο 16^ο Σύνταγμα Πεζικού και γίνεται ιδιαίτερα αγαπητός ανάμεσα στο στράτευμα με τους πύρινους λόγους του, τις εξομολογήσεις του και την τέλεση των Θείων Λειτουργιών. Κατά τη διάρκεια της κατοχής διοργάνωσε με ιδιαίτερη επιτυχία συσσίτιο για τους τυραννισμένους Έλληνες, που έφτασε να αριθμεί 7000 μαθητές, φοιτητές και εργαζόμενους. Το 1953 ξεκίνησε άκρως επιτυχημένες ραδιοφωνικές εκπομπές ποιμαντικού χαρακτήρα στον σταθμό της Υ.ΕΝ.ΕΔ. με τον τίτλο "Σας ομιλεί ο πανοσιολογιώτατος αρχιμανδρίτης π. Λεωνίδα Παρασκευόπουλος". Το 1968, και ενώ έχει ήδη συνταξιοδοτηθεί ως ιεροκήρυκας, ανήλθε στον Μητροπολιτικό Θρόνο της Θεσσαλονίκης μετά την εκθρόνιση του Παντελεήμονος Α'. Κατά τη διάρκεια της Αρχιερατείας του αγωνίστηκε για την πνευματική ανόρθωση του ποιμνίου του και έλαβε σημαντικές πρωτοβουλίες για την τακτική επικοινωνία και επιμόρφωση των καθηγητών Θεολόγων και των κατηχητών με τη Μητρόπολη, ενώ για πρώτη φορά στον Ελλαδικό Εκκλησιαστικό χώρο καθιερώθηκαν ομιλίες του Μητροπολίτη προς όλους τους μελλόνυμφους με σκοπό να ενημερωθούν εκκλησιαστικώς για το Μυστήριο του γάμου και της οικογενειακής ζωής, λαμβάνοντας ταυτόχρονα την άδεια γάμου από το χέρι του Ποιμενάρχου, μαζί με την ευλογία του. Με την πτώση του Στρατιωτικού καθεστώτος εκθρονίζεται βάσει της 3^{ης} και 7^{ης} Συντακτικής πράξης του 1974 και απομονώνεται στο Πανόραμα Θεσσαλονίκης. Το ανήσυχο πνεύμα του, όμως, δεν μπορεί να ησυχάσει και γι' αυτό παίρνει πρωτοβουλία για την ίδρυση σχολείου με τη συμπαράσταση του συλλόγου «Απόστολος Παύλος» Θεσσαλονίκης, το οποίο λειτουργεί αρχικά ως Νηπιαγωγείο και αργότερα ως Δημοτικό και στη συνέχεια και ως Γυμνάσιο και Λύκειο. Κοιμήθηκε στις 27 Απριλίου 1984 και τάφηκε στο προαύλιο του Ιερού ναού των εκπαιδευτηρίων «Απόστολος Παύλος».

---

³ Πολλές πληροφορίες σχετικά με την Αρχιερατεία του Μητροπολίτη Λεωνίδα βλ. Μαρία Κ. Μπακατσέλου, π. Λεωνίδα Παρασκευόπουλος ως Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη 1988.

ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΩΝ Β΄ ΧΡΥΣΟΦΑΚΗΣ (1974-2003)

Ο Μητροπολίτης Παντελεήμων Β΄ ο Χρυσοφάκης, κατά κόσμον Νικόλαος Χρυσοφάκης, γεννήθηκε στην Αθήνα το 1925 και ήταν το 6^ο παιδί των γονέων του Μιχαήλ Χρυσοφάκη και Ασημίνας Αδάμη. Το 1942 εισήλθε στη Θεολογική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών για τις σπουδές τους, τις οποίες ολοκλήρωσε με τον βαθμό Άριστα το 1947. Στη συνέχεια ολοκλήρωσε και τις στρατιωτικές υποχρεώσεις του υπηρετώντας τη θητεία του ως έφεδρος ανθυπολοχαγός πεζικού για τρία χρόνια. Χειροτονήθηκε διάκονος από τον Μητροπολίτη τότε Εδέσσης και Πέλλης και μετέπειτα Θεσσαλονίκης Παντελεήμονα Α΄ Παπαγεωργίου τον Ιούλιο του 1950 και διορίστηκε ως τακτικός ιεροκήρυκας στα Γιαννιτσά. Ένα χρόνο αργότερα με την ενθρόνιση του Παντελεήμονος Α΄ στον Αποστολικό θρόνο της Θεσσαλονίκης, ο Παντελεήμων Χρυσοφάκης τον ακολουθεί και υπηρετεί ως ιεροκήρυκας και στην Μητρόπολη Θεσσαλονίκης. στις 15 Ιουνίου 1951 χειροτονείται Πρεσβύτερος και στη συνέχεια Αρχιμανδρίτης έπειτα από εντολή του τότε Αρχιεπισκόπου Αθηνών και Πάσης Ελλάδος Σπυρίδωνος. Το διάστημα 1953-1955 ακολούθησε μεταπτυχιακές σπουδές στη Σορβόνη της Γαλλίας ως υπότροφος της Ελληνικής Δημοκρατίας και Γαλλικής Ακαδημίας. Με την επιστροφή του στην Ελλάδα διακονεί στην Αθήνα από διάφορες θέσεις, όπως εφημέριος του ναού του πανεπιστημιακού ναού των Εισοδίων της Θεοτόκου, του βυζαντινού ναού της Αγίας Βαρβάρας (Καπνικαρέας), ιερατικός προϊστάμενος του ναού του Αγίου Βασιλείου στη Μετσόβου, υποδιευθυντής και πνευματικός του οικοτροφείου της Αποστολικής Διακονίας, γραμματέας του γραφείου τύπου της Αρχιεπισκοπής Αθηνών, γραμματέας των Συνοδικών Δικαστηρίων και ως καθηγητής στα Ανώτερα Εκκλησιαστικά Φροντιστήρια της Ριζαρείου και της Θεσσαλονίκης και στο Πνευματικό Φροντιστήριο της Μονής Πεντέλης. Το 1965 εκλέγεται Μητροπολίτης Σάμου και Ικαρίας και τον Ιούλιο του 1974 εκλέγεται Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης. Η ενθρόνισή του πραγματοποιείται στις 3 Αυγούστου στον Καθεδρικό Ναό της Του Θεού Σοφίας.

Για 29 χρόνια διακονεί με αυταπάρνηση το ποίμνιό του στη Θεσσαλονίκη, ενώ αίσθηση προκάλεσαν αρκετές δημόσιες διαφωνίες του με άλλους Επισκόπους της Εκκλησίας μας. Επί αρχιερατείας του επέστρεψαν τα Ιερά Λείψανα του Πολιούχου Αγίου Δημητρίου από το Σαν Λορέντζο ιν Κάμπο της Ιταλίας και μέρος του Λειψάνου του Αποστόλου Παύλου από τη Βιέννη της Αυστρίας. Αναβίωσε η λατρευτική εβδομάδα του Αγίου Δημητρίου, ανακηρύχθηκαν Άγιοι πολλοί νεότεροι μάρτυρες της Πίστεως και οικοδομήθηκε πλήθος ναών εντός της επικράτειας της Μητροπόλεως. Το 1996 ανακηρύχθηκε επίτιμος Διδάκτορας του τμήματος Ποιμαντικής και Κοινωνικής Θεολογίας της Θεολογικής Σχολής του ΑΠΘ. Κοιμήθηκε στις 9 Ιουλίου 2003.

ΑΝΘΙΜΟΣ ΡΟΥΣΣΑΣ (2004-)

Ο Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης Άνθιμος, κατά κόσμον Διονύσιος Ρούσσας γεννήθηκε το 1934 στη Σαλμώνη Ηλείας από τους Δημήτριο και Αργυρή Ρούσσα. Το 1952 φοιτά στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών και ολοκληρώνει με επιτυχία τις σπουδές του το 1957. Στη συνέχεια προσέφερε τις υπηρεσίες του αφιλοκερδώς ως βοηθός της έδρας της Βυζαντινής Φιλολογίας και εργάστηκε ως δάσκαλος και στη συνέχεια ως διευθυντής στα εκπαιδευτήρια «Ελληνική Παιδεία», ενώ παράλληλα συνέχισε τις σπουδές του στη Θεολογική Σχολή Αθηνών, απ' όπου αποφοίτησε το 1963. Στη συνέχεια υπηρέτησε την πατρίδα ως έφεδρος αξιωματικός της Ελληνικής Αεροπορίας και το 1964 χειροτονήθηκε διάκονος και το 1965 πρεσβύτερος. Διηύθυνε για έξι χρόνια το φυλλάδιο «Φωνή Κυρίου» και εργάστηκε ως διορθωτής στα έντυπα της Αδελφότητας Θεολόγων ό Σωτήρ». Το 1966 ανέλαβε τη θέση του διευθυντή κηρύγματος στην Αποστολική Διακονία και στη συνέχεια του φοιτητικού θεολογικού οικοτροφείου. Από το 1965 έως το 1974 διακόνησε ως προϊστάμενος του ναού του Αγίου Βασιλείου στην οδό Μετσόβου στην Αθήνα.

Το 1974 εκλέγεται Μητροπολίτης Αλεξανδρουπόλεως, Τραϊανουπόλεως και Σαμοθράκης. Το διάστημα της αρχιερατείας του στην ακριτική Μητρόπολη έμεινε βαθιά χαραγμένο στο Χριστεπώνυμο πλήρωμα της περιοχής, καθώς το πλούσιο έργο του αναμόρφωσε ολόκληρη την περιοχή. Ανήγειρε 35 νέους ναούς και δύο Ιερές Μονές. Ίδρυσε Εκκλησιαστικό Μουσείο, το Σταυρίδειο εκκλησιαστικό μαθητικό οικοτροφείο αρρένων «ο Άγιος Στέφανος» και άρχισε την έκδοση του εκκλησιαστικού περιοδικού «Ή Γνωριμία». Συνέβαλλε αποφασιστικά στην ίδρυση Γηροκομείου, στην κατασκευή του Ανθίμειου Πολιτιστικού κέντρου, του εκκλησιαστικού ιδρύματος ο «Άγιος Ιωσήφ» και στην κατασκευή νέων εγκαταστάσεων των εκκλησιαστικών κατασκηνώσεων Μάκρης. Επίσης έχει αναγορευτεί ως επίτιμος Διδάκτωρ της Ιατρικής Σχολής του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης.

Στις 26 Απριλίου 2004 προάγεται στον Μητροπολιτικό Θρόνο της Θεσσαλονίκης και συνεχίζει το θεάρεστο έργο του και στη Μακεδονική πρωτεύουσα. Ίδρύει το Εκκλησιαστικό Μουσείο Θεσσαλονίκης, εκδίδει το περιοδικό «Ευλογία», συνεχίζει τις εγκαινιάσεις νέων ναών, ενώ δημιουργεί ρήγματα στο κατεστημένο με τους πατριωτικούς λόγους του και το ιδιαίτερο ενδιαφέρον του για το Σκοπιανό ζήτημα και την υπεράσπιση της Ελληνικότητας της Μακεδονίας .

ΙΕΡΟΣ ΝΑΟΣ ΑΓΙΟΥ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ ΠΑΛΑΜΑ

Ο Μητροπολιτικός ναός του Αγίου Γρηγορίου του Παλαμά είναι άρρηκτα συνδεδεμένος με την νεώτερη ιστορία της πόλης, καθώς βρίσκεται σε πολύ κομβικό σημείο της Θεσσαλονίκης, εκεί όπου επί Τουρκοκρατίας ήταν το σημαντικότερο μέρος της Ελληνικής Κοινότητας. Βρίσκεται στη συμβολή των οδών Μητροπόλεως και Αγίας Σοφίας, στο οικοδομικό τετράγωνο που βρισκόταν ο Μητροπολιτικός ναός και το Ελληνικό προξενείο και τα εγκαίνια του πραγματοποιήθηκαν στις 21 Απριλίου 1914.⁴

Σε αυτό το ιστορικό μέρος, λοιπόν, στη θέση του σημερινού ναού βρισκόταν ο Μητροπολιτικός παραλιακός ναός του Αγίου Δημητρίου⁵, η παρουσία του οποίου χρονολογείται από τα Βυζαντινά χρόνια. Συγκεκριμένα, στο ίδιο σημείο οικοδομήθηκε στα τέλη του 13^{ου} με αρχές του 14^{ου} αιώνα ναός αφιερωμένος στην Παναγία, ρυθμού τρίκλιτης βασιλικής. Δεν είναι, όμως, γνωστή η ακριβής χρονολογία οικοδόμησης αυτού του ναού. Η ιστορική έρευνα καταλήγει στο συμπέρασμα πως κτίστηκε από τον Αυτοκράτορα Ανδρόνικο Β΄ Παλαιολόγο(1282 -1328)⁶. Με την άλωση της πόλης από τους Τούρκους και την μετατροπή της παλαιοχριστιανικής βασιλικής του Αγίου Δημητρίου σε τζαμί το 1491, ο παραθαλάσσιος ναός της Παναγίας τιμήθηκε και στο όνομα του Μεγαλομάρτυρα Δημητρίου. Το έτος 1590, όταν ο τότε Μητροπολιτικός ναός της πόλης του Αγίου Γεωργίου (Rotonda) μετατράπηκε σε τζαμί, ο παραθαλάσσιος ναός έγινε η νέα Μητροπολιτική εκκλησία της πόλης κι έκτοτε καθιερώθηκε, ως σήμερα, στο συγκεκριμένο χώρο να βρίσκεται ο Μητροπολιτικός ναός. Σταδιακά, επικράτησε το όνομα του ναού να αναφέρεται στον Άγιο Δημήτριο, ανάμεσα στους υπόδουλους Θεσσαλονικείς. Η ιστορική έρευνα γνωρίζει, επίσης, πως ο ναός επισκευάστηκε το 1699, επί Μητροπολίτου Ιγνατίου εκ Λέσβου, και η μορφή του παρέμεινε η ίδια μέχρι και την πυρκαγιά του 1890. Μάλιστα, με την συγκεκριμένη μορφή στον ναό εκτυλίχθηκαν ιστορικές στιγμές με τα τραγικά γεγονότα που συνέβησαν στη Θεσσαλονίκη τον Απρίλιο του 1821, όταν στον ναό κατέφυγαν εκατοντάδες Θεσσαλονικέων προκειμένου να γλιτώσουν τα αντίποινα των Τούρκων για την έναρξη της Ελληνικής Επανάστασης. Οι Τούρκοι, όμως, έσπασαν τις πόρτες και τους κατέσφαξαν.⁷

Για τον εν λόγω, μάλιστα, ναό του Αγίου Δημητρίου⁸, ο γνωστός φιλόλογος Πέτρος Παπαγεωργίου τον χαρακτηρίζει ως μουσείο⁹, καθώς μέσα του βρίσκονταν πολλά ιστορικά κειμήλια, συνδεδεμένα με την ιστορία της πόλης. Ανάμεσα σε αυτά τα κειμήλια ήταν η

⁴ Εφημερίδα «Νέα Αλήθεια», 2482-284/20-4-1914 και 2483- 285/ 21-4-1914.

⁵ Επί Τουρκοκρατίας ο ιστορικός ναός του Αγίου Δημητρίου είχε μετατραπεί σε τζαμί και η λατρεία του προστάτη της πόλεως γινόταν στον παραλιακό Μητροπολιτικό ναό.

⁶ Κ.Α. Βακαλόπουλου, "Η Μακεδονία στα 1715", *Μακεδονικά* 11 (1971), 270.

⁷ Αθ. Ε. Καραθανάσης, *Στην Θεσσαλονίκη 1821 και 1822*, Θεσσαλονίκη 2008, 11.

⁸ Περισσότερες πληροφορίες για τον παραθαλάσσιο ναό του Αγίου Δημητρίου, βλ.

Θ.Σ.Μαντοπούλου- Παναγιωτοπούλου, "Ο παραθαλάσσιος ναός του Αγίου Δημητρίου στη Θεσσαλονίκη", *Μακεδονικά* 20 (1980), 175-192.

⁹ Π. Ν. Παπαγεωργίου, "Θεσσαλονίκης ιστορικά και αρχαιολογικά", *Μακεδονικόν Ημερολόγιον Παμμακεδονικού Συλλόγου* 5 (1912), 58.

θαυματουργή εικόνα του Αγίου Δημητρίου, ο Πατριαρχικός θρόνος¹⁰ και έγγραφα της Ελληνικής Κοινότητας, που, όμως, καταστράφηκαν από την πυρκαγιά του 1890.

Μετά την καταστροφική πυρκαγιά στις 22 Αυγούστου 1890 ο ναός καταστράφηκε ολοσχερώς και δημιουργήθηκε η επιτακτική ανάγκη ανοικοδομήσεως ενός νέου ναού για να ανυψώσει το γόητρο της Ελληνικής Κοινότητας και να αποτελεί σύμβολο ισχύος εν όψει της δύσκολης μάχης που επρόκειτο να ακολουθήσει στον Μακεδονικό χώρο ανάμεσα στα έθνη κράτη για την μεγαλύτερη επιρροή στη Μακεδονία. Η ίδρυση, άλλωστε της Βουλγαρικής Εξαρχίας και η αυξανόμενη Βουλγαρική προπαγάνδα έπρεπε να καταπολεμηθεί με κάθε τρόπο και η μάχη των συμβόλων στο συλλογικό ασυνείδητο των υπόδουλων Χριστιανών έπρεπε με κάθε τρόπο να κερδηθεί από τα Ελληνικά συμφέροντα. Γι αυτό και μετά την καταστροφική πυρκαγιά του 1890¹¹ κινητοποιήθηκε το ελεύθερο Ελληνικό κράτος για την γρήγορη ανοικοδόμηση της νέας Μητρόπολης.

Τα πενιχρά οικονομικά μέσα της Ελληνικής Κοινότητας δεν επέτρεπαν την οικοδόμηση νέων κτιρίων στη θέση των παλιότερων κατεστραμμένων. Έτσι η κινητοποίηση του ελεύθερου Ελληνικού κράτους των Αθηνών ήταν επιβεβλημένη. Με τη μεσολάβηση του ιδίου του πρωθυπουργού Χαρίλαου Τρικούπη και του Έλληνα προξένου της Θεσσαλονίκης Γ. Δοκού, ο Α. Συγγρός αποφάσισε να χρηματοδοτήσει το μεγαλεπήβολο έργο ανοικοδομήσεως ολόκληρου του οικοδομικού τετραγώνου που είχε καταστραφεί.¹² Για την αποπεράτωση όλων των κατεστραμμένων, κομβικής σημασίας, Ελληνικών κτιρίων απαιτούνταν τουλάχιστον 15.000 Οθωμανικές λίρες¹³. Η Ελληνική Κοινότητα διέθετε μόλις 6.500, ενώ ο Α. Συγγρός δώρισε 8.600 Οθωμανικές λίρες.¹⁴ Ο Α. Συγγρός εκτός από τη σημαντική αυτή δωρεά του δεν ήθελε να έχει καμία άλλη ανάμειξη στην οικοδόμηση των κτιρίων και γι αυτήν την πατριωτική του στάση η Ελληνική Κοινότητα τον ανακήρυξε μέγιστο εθνικό ευεργέτη και ο βασιλιάς Γεώργιος Α΄ του απένειμε το Μεγαλόσταυρο.¹⁵

Τα σχέδια για την κατασκευή του νέου Μητροπολιτικού Ναού του Αγίου Δημητρίου ανατέθηκαν στον αρχιτέκτονα Ε. Τσίλλερ¹⁶ και στη συνέχεια στον Ξ. Παιονίδη. Τον Οκτώβριο του 1890 ο Μητροπολίτης Σωφρόνιος κατέθεσε αίτηση άδειας ανοικοδομήσεως του νέου Μητροπολιτικού ναού¹⁷ και η άδεια εγκρίθηκε από τις Τουρκικές αρχές τον Ιούνιο του 1891. Η άδεια αναφέρει ότι ο νέος Μητροπολιτικός ναός του αγίου Δημητρίου θα είναι τρισυπόστατος, καθώς θα περιελάμβανε εκτός από τον κυρίως ναό και δύο παρεκκλήσια. Το νότιο στον άγιο Νικόλαο και το βόρειο στον άγιο Γρηγόριο τον Παλαμά.

¹⁰ Π. Ν. Παπαγεωργίου, "Θεσσαλονίκης ιστορικά...", 59-60.

¹¹ Που κατέστρεψε και το Ελληνικό προξενείο.

¹² Στο συγκεκριμένο οικοδομικό τετράγωνο, εκτός από τον Μητροπολιτικό παραθαλάσσιο ναό του Αγίου Δημητρίου, βρισκόταν και η Μητροπολιτική κατοικία και το Ελληνικό προξενείο.

¹³ Η ελεύθερη Ελληνική κυβέρνηση δώρισε 100.000 φράγκα και ο διάδοχος Κων/νος 2.000 φράγκα.

¹⁴ Θάλεια Σ. Μαντοπούλου – Παναγιωτοπούλου, *Το κτιριακό συγκρότημα της Μητρόπολης Θεσσαλονίκης*, Θεσσαλονίκη 1985, Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών, 24

¹⁵ Εφημερίδα *Φάρος της Μακεδονίας* 1460/ 29-9-1890 και Θ. Σ. Μαντοπούλου – Παναγιωτοπούλου, *Το κτιριακό συγκρότημα*, 25

¹⁶ Γερμανικής καταγωγής αρχιτέκτονας, καθηγητής στο Πολυτεχνείο Αθηνών και διευθυντής των Δημοσίων Έργων, πολύ δημοφιλής για τα κτίρια που σχεδίασε στο Ελληνικό κράτος του 19^{ου} αιώνα.

¹⁷ Εφημ. *Φάρος της Μακεδονίας* 1462/ 6-10-1890.

Ο αρχιτέκτονας Ε. Τσίλλερ, λόγω βεβαρημένου προγράμματος εξαιτίας του φόρτου εργασίας του, αντέγραψε τα σχέδια που είχε εκπονήσει την ίδια χρονιά, 1890, για τον Μητροπολιτικό ναό του Αιγίου, αφιερωμένου στην Παναγία Φανερωμένη, κάνοντας μικρές αλλαγές και αυτός είναι ο λόγος της εκπληκτικής ομοιότητας των δύο αυτών ναών. Μετά την ανάθεση της εργολαβίας, την επίβλεψη των εργασιών ανέλαβε ο μαθητής του Τσίλλερ, ο αρχιτέκτονας Α. Καμπανάκης¹⁸, λόγω της έλλειψης χρόνου, ως ελέχθη, από πλευράς Τσίλλερ.

Ο θεμέλιος λίθος του ναού ετέθη στις 16 Ιουνίου 1891 σε τελετή προεξάρχοντος του Μητροπολίτη Σωφρόνιου. Κατόπιν, όμως, έντονης αντιπαράθεσης μεταξύ των αντιπροσώπων της Ελληνικής Κοινότητας και των εργολάβων οι εργασίες οικοδομήσεως σταμάτησαν το 1892. Ο λόγος ήταν οι κατηγορίες από την πλευρά της Κοινότητας προς τους εργολάβους ότι τα υλικά οικοδόμησης δεν ήταν καλής ποιότητας και ότι τα σχέδια δεν ανταποκρίνονταν στο αρχικό σχέδιο του Τσίλλερ. Ο επιβλέπων – αρχιτέκτονας Α. Καμπανάκης απολύθηκε και τη θέση του αναπλήρωσε ο Κ. Κοκκινάκης, όμως ο Καμπανάκης αρνήθηκε να παραδώσει τα σχέδια του ναού, ενώ ο Ε. Τσίλλερ ισχυρίστηκε πως δεν είχε αντίγραφα των σχεδίων. Έτσι ο ναός έμεινε ημιτελής και μάλιστα, λόγω κακοδιαχείρισης, η Ελληνική Κοινότητα ξόδεψε τα χρήματα που προορίζονταν για την ανέγερση των κτηρίων και έφτασε να χρωστάει χρήματα στους εργολάβους.

Οι περιστάσεις δεν βοηθούσαν την Ελληνική Κοινότητα, που έβλεπε την επιρροή άλλων εθνοτήτων να αυξάνεται στη Μακεδονία, ενώ τα πράγματα έγιναν ακόμη δυσκολότερα μετά τον ατυχή Ελληνοτουρκικό πόλεμο του 1897, που υποχρέωσε το ελεύθερο Ελληνικό κράτος σε καθίζηση και αδράνεια όσον αφορά τα τεκταινόμενα στη Μακεδονία. Όμως, μετά από πρωτοβουλίες του Μητροπολίτη Αθανάσιου Μεγακλή(1893-1903) προκηρύχθηκε έρανος για την αποπεράτωση του ναού το 1900.

Οι εργασίες ξανάρχισαν στις 8 Ιουλίου 1902 με την εποπτεία ολοκλήρωσης του ναού να ανατίθεται στον αρχιτέκτονα Ξ. Παιονίδη, που κατά τα προηγούμενα χρόνια είχε εξελιχθεί στον επίσημο αρχιτέκτονα της Ελληνικής Κοινότητας.¹⁹ Ο νέος αρχιτέκτονας σεβάστηκε σε μεγάλο βαθμό τα σχέδια του προκατόχου του, καθώς ο νέος ναός ήταν ήδη μισοκτισμένος, όμως πραγματοποίησε αλλαγές στα σημεία που μπορούσε να αλλάξει.

Η αποπεράτωση του ναού διήρκησε αρκετά χρόνια, άλλωστε είναι γνωστό πως την περίοδο των εργασιών βρισκόταν σε εξέλιξη ο Μακεδονικός αγώνας και όπως ήταν φυσικό στην πόλη επικρατούσε μεγάλη αναστάτωση. Το κτίσιμο τελείωσε στις 17 Ιουνίου 1906 και ο ναός είχε σχεδόν ολοκληρωθεί στα τέλη του 1909 με τα έξοδα να ανέρχονται στα 302.229,30 χρυσά γρόσια.²⁰

Ο νέος ναός σε αυτήν την ιστορική για τον Ελληνισμό περίοδο, έγραψε με χρυσά γράμματα το όνομά του στην ιστορία, καθώς η άμεση γεινιάσή του με το Ελληνικό προξενείο αξιοποιήθηκε με τον καλύτερο τρόπο από τους Έλληνες αγωνιστές που ήθελαν να έρθουν στα κρυφά σε επικοινωνία με τον Ελληνικό προξενείο και ιδιαιτέρως με τον

¹⁸ Θ. Σ. Μαντοπούλου – Παναγιωτοπούλου, *Το κτιριακό συγκρότημα*, 32

¹⁹ Θ. Σ. Μαντοπούλου – Παναγιωτοπούλου, *Το κτιριακό συγκρότημα*, 38

²⁰ Θ. Σ. Μαντοπούλου – Παναγιωτοπούλου, *Το κτιριακό συγκρότημα*, 39

θρυλικό πρόξενο Λ. Κορομηλά. Ο ναός και το προξενείο ήταν άμεσα συνδεδεμένοι με μια μικρή πόρτα που βρισκόταν στον μεσότοιχο, κάτι που διευκόλυνε τους αγωνιστές να προσποιούνται ότι έρχονται για να προσευχηθούν, ενώ στην πραγματικότητα βρίσκονταν στην περιοχή είτε για να δώσουν πληροφορίες, είτε για να πάρουν εντολές από τον Κορομηλά. Αξιοσημείωτο είναι ότι στο ιστορικό μυθιστόρημα της Πηνελόπης Δέλτα, «Στα μυστικά του Βάλτου» γίνεται αναφορά στην μισοκτισμένη εκκλησία το έτος 1906,²¹ ενώ σύμφωνα με προφορικές μαρτυρίες παλαιμάχων του Μακεδονικού αγώνος²², τα δύο κτίρια συνδέονταν με υπόγεια στοά που κατά πάσα πιθανότητα ήταν ενωμένη με την κρύπτη κάτω από τον ναό, μέρος όπου συνεδρίαζαν οι αγωνιστές.

Για την οριστική αποπεράτωση του ναού απέμεινε μονάχα η εικονογράφηση του, έργο που ανέλαβε ο ζωγράφος εκ Κωνσταντινουπόλεως Νικόλαος Κεσσανλής που έφθασε στην Θεσσαλονίκη τον Απρίλιο του 1911.

Η λυτρωτική απελευθέρωση της Θεσσαλονίκης από τον Ελληνικό στρατό στις 26 Οκτωβρίου 1912 βρήκε τις Βυζαντινές εκκλησίες της πόλης να έχουν μετατραπεί σε τζαμιά κατά τη διάρκεια της Τουρκοκρατίας. Έτσι, λοιπόν, μετά την απελευθέρωση, όλες αυτές οι εκκλησίες επέστρεψαν στην Χριστιανική λατρεία. Το ίδιο συνέβη και με τον άγιο Δημήτριο, του οποίου η λατρεία επανήλθε στον γνωστό παλαιοχριστιανικό ναό. Μετά από αυτήν την εξέλιξη ο νέος Μητροπολιτικός ναός που προορίζονταν για τη λατρεία του Αγίου Δημητρίου αφιερώθηκε τελικά στον συμπολιούχο της Θεσσαλονίκης Άγιο Γρηγόριο Παλαμά. Άλλωστε ο εν λόγω ναός πριν την καταστροφή του 1890 τιμόταν στο όνομα και των δύο Αγίων, ενώ μέσα στον ναό υπήρχε ανέκαθεν το ιερό λείψανο του αγίου Γρηγορίου Παλαμά. Ο νέος Μητροπολιτικός ναός εγκαινιάστηκε με κάθε επισημότητα στις 21 Απριλίου 1914 σε τελετή προεξάρχοντος του Παναγιότατου Μητροπολίτη Γεννάδιου (1912 – 1951).

Οι σεισμοί του 1978 προξένησαν μεγάλες καταστροφές στον ναό, κάτι που προκάλεσε προβληματισμό για το μέλλον του. Υπήρχαν γνώμες για την κατεδάφιση του ναού ή για την επιδιόρθωσή του. Τελικά επικράτησε η δεύτερη άποψη και τα θυρανοίξια του ναού τελέστηκαν στις 13 Νοεμβρίου 1980²³. Αιτία των εκτεταμένων καταστροφών που υπέστη ο ναός ήταν τα κακής ποιότητας υλικά που χρησιμοποιήθηκαν κατά την οικοδόμησή του, κάτι που οφείλεται στην δύσκολη οικονομική κατάσταση της Κοινότητας και την χαλαρή επίβλεψη των εργασιών από τον Τσίλλερ στο πρώιμο στάδιο ανοικοδόμησης του ναού.

Η αρχιτεκτονική του ναού αποτελούσε νεωτερισμό για εκείνη την εποχή στην πόλη. Ενώ κατά τη διάρκεια της Τουρκοκρατίας και ιδιαίτερος την εποχή του 19^{ου} αιώνας επικρατεί στους ναούς της πόλης ο ρυθμός της τρίκλιτης βασιλικής, ο νέος Μητροπολιτικός ναός εισάγει έναν Νεοβυζαντινό αρχιτεκτονικό τύπο, όπως φαίνεται και από τον τρούλο που ακολουθεί Βυζαντινά πρότυπα, κάτι που συνέβαινε και στην ελεύθερη Ελλάδα, καθώς ο νέος αυτός αρχιτεκτονικός ρυθμός επεβλήθη από τον βασιλιά Όθωνα κατά τη δεύτερη περίοδο της βασιλείας του, για να εκφράζει τα νέα πατριωτικά ιδανικά στα κτίρια. Ο ναός είναι αντιπροσωπευτικό δείγμα του θρησκευτικού Εκλεκτικισμού που άρχιζε να κυριαρχεί στην περιοχή στα τέλη του 19^{ου} αιώνα, ενώ συγγενεύει με τον τύπο του Βυζαντινού

²¹ Πηνελόπη Δέλτα, *Τα μυστικά του Βάλτου*, 256

²² Εφημερίδα *Μακεδονία* 19939/ 28-3-1979 και 19940/ 29-3-1979

²³ Εφημ. *Μακεδονία* 20435/ 14-11-1980.

ηπειρωτικού οκταγωνικού ναού και παράλληλα φέρει και στοιχεία ρυθμών, όπως, του ρωμανικού, της Αναγέννησης και του Νεοκλασικισμού.²⁴

Αξιοσημείωτο είναι ότι κατά την εκκίνηση της οικοδομικής δραστηριότητας πραγματοποιήθηκε πασσάλωση, γιατί το έδαφος δεν ήταν στερεό εξαιτίας της κοντινής απόστασης από τη θάλασσα.

Κατά την διάρκεια των επισκευών, λόγω των σεισμών του 1978, βρέθηκε κάτω από το άγιο βήμα, υπόγειος χώρος με τρία διαμερίσματα που κατά πάσα πιθανότητα ανήκουν στην θολωτή κατασκευή που υπήρχε κάτω από την πρόθεση της κατεστραμμένης προγενέστερης εκκλησίας του Αγίου Δημητρίου.²⁵

Μέσα στον ναό βρίσκεται η κάρα του Αγίου Γρηγορίου του Παλαμά στο βορειοανατολικό τμήμα του ναού, ενώ μέσα στο ιερό βρίσκεται το ιερό λείψανό του.

Όπως προστάζει η Βυζαντινή μας παράδοση, κάτω ακριβώς από τον τρούλο στο κέντρο του ναού βρίσκεται ένα στρογγυλό ομφάλιο με τον δικέφαλο αετό.²⁶

Παρ' όλο το γεγονός πως ο ναός δεν ανταποκρινόταν στην μεταβυζαντινή αρχιτεκτονική παράδοση της πόλης και θεωρήθηκε δείγμα του θρησκευτικού Εκλεκτικισμού που δεν αντιπροσώπευε την λαϊκή ψυχή των Ελλήνων της Θεσσαλονίκης της εποχής, είναι σήμερα αναπόσπαστο μέρος της σύγχρονης εικόνας της πόλης και βρίσκεται μέσα στις ψυχές των κατοίκων, καθώς όλοι αναγνωρίζουν την τεράστια ιστορική του προσφορά στον Αγώνα για την απελευθέρωση της Μακεδονίας.

Λόγω της ιστορικότητας και της τεράστιας σημασίας που έχει για την πόλη το Μητροπολιτικό συγκρότημα γενικότερα, αξίζει να έχει ισάξια θέση ανάμεσα στα αρχαία, Ρωμαϊκά, Βυζαντινά, Τουρκικά και Μεταβυζαντινά μνημεία της πόλης ως το πρώτο δείγμα Νεοελληνικής αρχιτεκτονικής στην καρδιά της Μακεδονίας.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΙΚΑ

- Τέλη 13^{ου} με αρχές 14^{ου} αιώνα, οικοδομείται ο ναός της Παναγίας από τον Αυτοκράτορα Ανδρόνικο Β' Παλαιολόγο.
- Το 1491, όταν η παλαιοχριστιανική βασιλική του Αγίου Δημητρίου μετατρέπεται σε τζαμί, ο παραθαλάσσιος ναός της Παναγίας τιμάται και στο όνομα του Μεγαλομάρτυρος Δημητρίου.
- Το 1590 μετατρέπεται σε Μητροπολιτικό ναό.
- Το 1699 επισκευάζεται, διατηρώντας, όμως, τα αρχιτεκτονικά χαρακτηριστικά του.
- Καταστρέφεται από την πυρκαγιά του 1890.
- Εγκαινιάζεται ως ναός του Αγίου Γρηγορίου του Παλαμά το 1914.

²⁴ Θ. Σ. Μαντοπούλου – Παναγιωτοπούλου, *Το κτιριακό συγκρότημα*, 43

²⁵ Π.Ν. Παπαγεωργίου, "Θεσσαλονίκης ιστορικά και αρχαιολογικά", *Μακεδονικόν Ημερολόγιον Παμμακεδονικού Συλλόγου 5(1912) 60*.

²⁶ Θ. Σ. Μαντοπούλου – Παναγιωτοπούλου, *Το κτιριακό συγκρότημα*, 69.

Ο Μητροπολιτικός ναός του Αγίου Γρηγορίου του Παλαμά από την οδό Μητροπόλεως.

Η είσοδος του Μητροπολιτικού ναού.

Σπάνια φωτογραφία των αρχών της δεκαετίας του 20', του Αγίου Γρηγορίου του Παλαμά.

Σύγχρονη φωτογραφία του ναού.

ΙΕΡΟΣ ΝΑΟΣ ΑΝΑΛΗΨΕΩΣ ΤΟΥ ΣΩΤΗΡΟΣ

Στα τέλη του 19^{ου} αιώνα, στην Οθωμανική Θεσσαλονίκη, στην περιοχή των Πύργων, εκτός των Ανατολικών τειχών της πόλεως, αποφασίστηκε η οικοδόμηση του δεύτερου Ορθόδοξου ναού, εκτός των τειχών, μετά τον ναό της Αγίας Τριάδας. Με Σουλτανικό Φιρμάνι και με Πατριαρχικό Σιγίλιο επί Πατριαρχίας Νεοφύτου(1891-1894), αποφασίστηκε η ανέγερση του ναού της Αναλήψεως Του Σωτήρος σε οικόπεδο που αγοράστηκε από τους κατοίκους της περιοχής, οι οποίοι έκαναν και την αίτηση ανοικοδόμησης.

Έτσι το 1893 πραγματοποιείται η τελετή θεμελίωσης του ναού, χοροστατούντος του Μητροπολίτη Θεσσαλονίκης Αθανασίου Μεγακλή. Ο νέος ναός ανεγείρεται με σχέδια του αρχιτέκτονα Κόκκινου και είναι τρίκλιτη βασιλική. Με την ολοκλήρωση και των εσωτερικών εργασιών στον ναό, πραγματοποιείται η τελετή των εγκαινίων στις 5 Μαΐου 1919²⁷ από τον Παναγιώτατο Μητροπολίτη Γεννάδιο, όπου πλέκεται και το εγκώμιο του ταμία της εκκλησιαστικής επιτροπής Μιλτ. Μενεξέ για τις προσπάθειές του την τελευταία διετία, ώστε να αποκατασταθούν οι ελλείψεις του ναού.

Η συγκεκριμένη περιοχή ονομαζόταν περιοχή των Πύργων, λόγω της ύπαρξης αρχοντικών κατοικιών, ενώ είναι γνωστή και ως περιοχή των Εξοχών. Στα Τουρκικά ονομαζόταν Χαμιβιέ και σύμφωνα με φήμες των κατοίκων της περιόδου της απελευθέρωσης της πόλης το 1912, στο συγκεκριμένο σημείο βρισκόταν παλαιότερα προσκυνητάρι της Αναλήψεως. Ο ναός βρίσκεται στη διασταύρωση της κεντρικής λεωφόρου Βασιλίσσης Όλγας με την οδό Αναλήψεως.

Το εσωτερικό του ναού ολοκληρώθηκε λίγο πριν την τελετή των εγκαινίων με τις εικόνες του τέμπλου να εικονογραφούνται από τον Χριστόδουλο Ματθαίο, στο τέμπλο, που είναι κατασκευής του 1907 από τον Ιωάννη Λυρίτη εκ Τήνου.

Έκτοτε ο ναός προσφέρει τεράστιο έργο στην περιοχή με αποκορύφωμα την δράση που αναπτύχθηκε στο εσωτερικό του κατά τη διάρκεια της Γερμανικής Κατοχής του 1941-44. Συγκεκριμένα, στο κωδωνοστάσιο του ναού λειτουργούσε ασύρματος, που κρυφά μετέδιδε πληροφορίες στα συμμαχικά στρατεύματα. Συντονιστής αυτής της προσπάθειας ήταν ο τότε εφημέριος του ναού, π. Ευάγγελος Μούρτζινος και μάλιστα τα συμμαχικά Βρετανικά στρατεύματα προσέφεραν ως ανταπόδοση υπηρεσιών ένα Ευαγγέλιο, το οποίο βρίσκεται σήμερα στον ναό.

Με την πάροδο του χρόνου δημιουργήθηκε η ανάγκη επέκτασης του ναού λόγω της αυξημένης προσέλευσης πιστών. Η πρώτη επέκταση πραγματοποιήθηκε το 1987 και η δεύτερη τη διετία 2004- 2005.

Στον χώρο εντός του ναού βρίσκονται τα παρεκκλήσια της Αγίας Φωτεινής και Ειρήνης, του Αγίου Αποστόλου Θωμά, του Αγίου Ιερομάρτυρος Αντωνίου, ενώ στο πίσω μέρος του προαυλίου του ναού λειτουργεί Πνευματικό Κέντρο, εντός του οποίου βρίσκεται και το παρεκκλήσιο του Αγίου Ιωάννου του Προδρόμου και Αγίου Σιλουανού του Αθωνίτη.

---

²⁷ Γρηγόριος ο Παλαμάς, έτος Γ', 1919, 383.

Δυστυχώς, δεν ήταν δυνατόν να καταγραφούν όλα τα ονόματα των εφημερίων που υπηρέτησαν στον ναό από το 1919 μέχρι σήμερα. Τα ονόματα που είναι γνωστά είναι:

- π. Χριστόφορος Χατζηγιάννης
- π. Μιχαήλ Τριανταφυλλίδης
- π. Κωνσταντίνος Περδικόπουλος
- π. Χρήστος Χωλόπουλος
- π. Ευάγγελος Μούρτζινος
- π. Διονύσιος Πατσάνης

και οι σημερινοί :

- π. Φώτιος Ζαρζαβασάκης (Αρχιμανδρίτης)
- π. Κωνσταντίνος Νευροκοπλής
- π. Πέτρος Πασχαλίδης
- π. Αθανάσιος Καρααργυρόρης

Δωρητές και Ευεργέτες του ναού, όπως καταγράφονται σε πλάκα στην είσοδο :

Δ. Γιοβάνοβιτς, Φ. Χαντάρης, Κ. Ροδάμη, Φ. Σακοράφας, Γ. Βικόπουλος, Κ. Στυλιανή και Αλ. Κομποθέκλας, Μιλ. Μενεξές, Γ. Κατσακλής, Μ. Δοστού, Α. Γουσσίδης, Χρ. Βολιάτης, Γ. Σοφιαλίδης, Ν. Πιπός, Κ. Μίσιος, Βαλεντίνη, Πασικόζογλου, Γεώργιος Γιαννούδης, Μαρία Γαργαράκη.

Ο Ιερός ναός της Αναλήψεως, όπως φαίνεται από τη λεωφόρο Βασιλίσσης Όλγας.

ΙΕΡΟΣ ΝΑΟΣ ΑΓΙΟΥ ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΚΑΙ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

Ο Ιερός ναός των Αγίων Νικολάου και Δημητρίου βρίσκεται στην περιοχή Χαριλάου, στην οδό Γυμν. Μυρισολή 34 και οικοδομήθηκε από Ρώσους πρόσφυγες το 1920.

Μετά την Οκτωβριανή επανάσταση του 1917 στη Ρωσία, μια ομάδα 2000 Λευκορώσων βρήκε καταφύγιο στην πόλη της Θεσσαλονίκης, καθώς διώχθηκαν από τους Μπολσεβίκους, λόγω της προτίμησής τους στο Τσαρικό καθεστώς.

Εγκαταστάθηκαν στην περιοχή Χαριλάου και αποφάσισαν να ανεγείρουν τον ναό, στη θέση των απομεινारीών των εγκαταστάσεων του Γαλλικού εκστρατευτικού σώματος της περιόδου 1916-1917 που υπήρχαν στο συγκεκριμένο σημείο. Το συγκεκριμένο οικόπεδο ήταν ιδιοκτησίας της εταιρείας Χαριλάου και αγοράστηκε από τη Ρωσική κοινότητα.

Ο ναός δεν έχει επίσημη ημερομηνία θεμελίωσης ούτε ημερομηνία εγκαινίων, καθώς δεν πραγματοποιήθηκαν εγκαινία. Χτίστηκε από τους ίδιους τους Ρώσους, χωρίς κάποιο μηχανικό να επιβλέπει τις εργασίες, γι' αυτό άλλωστε ο ναός δεν έχει κάποιο συγκεκριμένο αρχιτεκτονικό ρυθμό.

Υπάρχουν δύο εκδοχές για την ονομασία του ναού. Η μία θέλει τον ναό να ονομάστηκε προς τιμήν των Αγίων Νικολάου και Δημητρίου, επειδή έτσι ονομάζονταν οι δύο γιοί του ευεργέτη της Ρωσικής κοινότητας και του ναού, ιατρού Λάστοτσεφ, ενώ η δεύτερη εκδοχή λέει ότι πήρε αυτό το όνομα εξαιτίας του παρεκκλησίου των Αγίων Νικολάου και Δημητρίου που βρισκόταν στο Ρωσικό νοσοκομείο της πόλης, στη θέση που βρίσκεται σήμερα το Ιστορικό Αρχείο Μακεδονίας. Με το κλείσιμο αυτού του νοσοκομείου, η Ρωσική κοινότητα αποφάσισε να τιμήσει τους Αγίους, δίνοντας στον ναό της, τα ονόματά τους.

Κατά τη διάρκεια της Γερμανικής κατοχής σε κτίσμα δίπλα από τον ναό, στη θέση που σήμερα οικοδομείται ο νέος σύγχρονος ναός, λειτουργούσε ασύρματος που έδινε πληροφορίες στις συμμαχικές δυνάμεις, ενώ άξιο αναφοράς είναι το γεγονός πως οι Ναζιστικές δυνάμεις κατοχής πρότειναν στους Ρώσους Κοζάκους της περιοχής, την ένταξή τους στο Γερμανικό στρατό. Όταν οι Ρώσοι αρνήθηκαν, οι Γερμανοί τους άφησαν να λιμοκτονήσουν.

Το 1983 έγινε η μεταβίβαση του ναού στην Ιερά Μητρόπολη Θεσσαλονίκης και λειτουργεί ως παρεκκλήσιο της Μητρόπολης και το 1988 μετετράπη σε ενοριακό ναό, ενώ η ενορία επεκτάθηκε στα σημερινά της όρια το 2000.

Μέσα στον ναό υπάρχει παρεκκλήσιο του Αγίου Σεραφείμ του Σάρωφ, ενώ το 1957 έγινε δωρεά από τη Ρωσική Μονή Αγίου Παντελεήμονος του Αγίου Όρους το τέμπλο του ναού, μαζί με όλες τις εικόνες που υπάρχουν σε αυτό. Ως δωρεά δόθηκε από την ίδια Μονή και η ιστορική εικόνα του Αγίου Σεραφείμ του Σάρωφ.

Από την ανάδειξη του ναού σε ενοριακό το 1988, πολλοί κάτοικοι της ενορίας θέλησαν να προσφέρουν και να αναδειχθούν σε ευεργέτες. Οι κυριότεροι είναι :

Στρατόνικος Γιαννούδης, ο Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης Άνθιμος, ο Στέλιος Χρυσόπουλος και ο Παράσχος Φραγκόπουλος. Ενώ ο μοναδικός γνωστός ευεργέτης από την εποχή που ο ναός ήταν Ρωσικός, είναι ο ιατρός Λάστοτσεφ .

Στον ναό υπάρχουν τμήματα Ιερών Λειψάνων του Αγίου Νικολάου, του Αγίου Δημητρίου του Μεγαλομάρτυρος, που δόθηκαν ως δωρεά από την ενορία του Αγίου Δημητρίου, του Αγίου Παναγή Μπασιά από την Κεφαλονιά και τρίμμα του Αγίου Χαραλάμπους.

Ιερείς που έχουν υπηρετήσει στον ναό από το 1988 :

- Αρχιμανδρίτης Γρηγόριος Χάτων (1988-1992)
- π. Γεώργιος Θεοδώρης (1992-1994)
- π. Ευστάθιος Καλπακίδης (1992-1993)
- π. Βασίλειος Λιβανίδης (1994- έως σήμερα)
- π. Γρηγόριος Σταμκόπουλος (1997 – έως σήμερα)
- π. Γερμανός Κουρκούνης (2005-2008)
- π. Αθανάσιος Κουτρούπης (2009 – έως σήμερα)

περιστασιακά πέρασαν από τον ναό οι :

- π. Συμεών Βιλόφσκι από τη Σερβία
- Αρχιμανδρίτης Μιχαήλ Φιλήμων Μαριτσέλ, νυν Μητροπολίτης Αυστραλίας του Πατριαρχείου Ρουμανίας.
- π. Χρήστος Κιέβου
- π. Σιλουανός Μούση, νυν Μητροπολίτης Αργεντινής Πατριαρχείου Αντιοχείας)

πριν την μετατροπή του ναού σε ενοριακό υπηρέτησαν και οι :

- π. Χρυσόστομος, μετέπειτα Μητροπολίτης σε κάποια πόλη της Βοσνίας
- π. Αλέξανδρος Προκοπίδης, Ρώσος Πόντιος, ο τελευταίος που υπηρέτησε τον ναό ως Ρωσικό.

Με δαπάνες της ενορίας οικοδομήθηκε το παρεκκλήσιο των Πάντων εν Θεσσαλονίκη Αγίων , ο οποίος είναι κανονικός ναός και πραγματοποιούνται κανονικά όλες οι Ακολουθίες. Βρίσκεται στο κτηριακό συγκρότημα της Ανωτάτης Εκκλησιαστικής Ακαδημίας Θεσσαλονίκης και θεμελιώθηκε το 1994 από τον Μητροπολίτη Παντελεήμονα Β΄, ενώ ήταν ο πρώτος ναός που εγκαινίασε ο Μητροπολίτης Άνθιμος το 2005. Τα θυρανοίξια πραγματοποιήθηκαν το 2004 από τον Μητροπολίτη Άνθιμο.

Ο ναός αυτός είναι σταυροειδής βασιλική με τρούλο, σε σχέδια του αρχιτέκτονα Κωνσταντίνου Χατζηκώστα, που ήταν ο υπεύθυνος της ΙΑΣΒΕ, της εταιρείας που έκανε την προσφορά για την εκπόνηση των σχεδίων.

Το 2005 θεμελιώθηκε ο νέος σύγχρονος ναός των Αγίων Νικολάου και Δημητρίου, αρχιτεκτονικής, βασιλική σταυροειδής με τρούλο και η ανέγερσή του πραγματοποιείται με χρήματα της Ιεράς Μητρόπολης Θεσσαλονίκης. Βρίσκεται δίπλα από τον σημερινό ναό του 1920, στο σημείο που βρισκόταν ο ασύρματος επί κατοχής. Το οικόπεδο ανήκε στην εταιρεία Χαριλάου και έγινε ανταλλαγή με άλλο οικόπεδο της Μητρόπολης. Ο νέος ναός θα είναι υπερσύγχρονος και θα διαθέτει δύο υπόγεια. Μάλιστα το δεύτερο υπόγειο θα λειτουργεί ως χώρος στάθμευσης αυτοκινήτων, ενώ τα αρχιτεκτονικά σχέδια εκπόνησε ο Κωνσταντίνος Καραβασίλης.

ΙΕΡΟΣ ΝΑΟΣ ΑΓΙΟΥ ΦΑΝΟΥΡΙΟΥ – ΤΙΜΙΟΥ ΠΡΟΔΡΟΜΟΥ

Ο ιερός ναός των Αγίου Φανουρίου και Τιμίου Προδρόμου βρίσκεται στην περιοχή της Κάτω Τούμπας. Σε καθαρά προσφυγική περιοχή, ο ναός είναι το σημείο αναφοράς για όλους τους κατοίκους της Κάτω Τούμπας.

Με την άφιξη των προσφύγων από όλες τις περιοχές των αλησμόνητων πατρίδων (Ανατολική Θράκη, Μικρά Ασία, Καππαδοκία, Πόντος), υπήρξε επιτακτική ανάγκη οικοδομήσεως ενός ναού για τις λατρευτικές ανάγκες των θεοσεβούμενων προσφύγων. Έτσι λοιπόν, στις 25 Ιουνίου/ 8 Ιουλίου 1923 ο Παναγιώτατος Μητροπολίτης Γεννάδιος εχοροστάτησε στη λειτουργία στον υφιστάμενο πρόχειρο συνοικιακό ναό²⁸ και στη συνέχεια με όλο το εκκλησίασμα μετέβη στον τόπο της ανεγέρσεως του νέου ναού μαζί με τον αρχιτέκτονα Ρούβενς και κατέθεσε τον θεμέλιο λίθο²⁹. Τα εγκαίνια πραγματοποιήθηκαν από τον Μητροπολίτη Γεννάδιο πέντε χρόνια αργότερα, στις 7 Οκτωβρίου 1928.³⁰

Η διπλή ονομασία του ιερού ναού οφείλεται στην επιθυμία των κατοίκων της περιοχής να τιμήσουν τον άγιο Φανούριο. Ο Μητροπολίτης Γεννάδιος, κατόπιν δικής του επιθυμίας αφιέρωσε στον ναό και τον Τίμιο Πρόδρομο, γεγονός που ικανοποίησε όλες τις πλευρές καθώς ο ναός πανηγυρίζει στις 27 και 29 Αυγούστου τη μνήμη των δύο αγίων.

Ο ναός είναι μία τρίκλιτη βασιλική με γυναικωνίτη, σε σχέδια που εκπονήθηκαν από τον αρχιτέκτονα Ρούβενς. Στο εσωτερικό του ναού βρίσκεται και η εικόνα- κειμήλιο της Παναγίας Ρευματοκράτειρας, που την διέσωσαν οι πρόσφυγες από τη Ραιδεστό της Ανατολικής Θράκης. Μέσα στο ναό υπάρχουν τα ιερά λείψανα του αγίου Αρσενίου και του αγίου Νικολάου Πλανά.

Διαθέτει τέσσερα παρεκκλήσια:

- Πάντων των εν Θεσσαλονικέων Αγίων, στον περίβολο του ναού
- Αγίου Αρσενίου του Καππαδόκη, εντοιχισμένο στον ναό
- Αγίων Τεσσαράκοντα στον γυναικωνίτη
- Αγίου Νικολάου Πλανά, επίσης στον γυναικωνίτη

Σε ιδιόκτητο κτήριο απέναντι από τον ναό βρίσκονται τα γραφεία και το πνευματικό κέντρο της ενορίας.

Ιερείς που έχουν υπηρετήσει τον ναό :

Κεκοιμημένοι: Αρχιμανδρίτης Πολύκαρπος Μεταξάς, Αρχιμανδρίτης Στέφανος Τράμπος, π. Γεώργιος Γεράκης, π. Ευάγγελος Ηλιάδης, π. Ζαχαρίας Προδρόμου, π. Κλεόβουλος, π. Κωνσταντίνος

Σημερινοί ιερείς: π. Αργύριος Γαβριηλίδης, π. Σταύρος Χανόπουλος, π. Ιωάννης Τζουμέρτης, Κων/νος Μπάλλος.

²⁸ Ο πρόχειρος συνοικιακός ναός υπήρχε από το 1922.

²⁹ Γρηγόριος ο Παλαμάς, τόμος 7, (1923), 286.

³⁰ Γρηγόριος ο Παλαμάς, τόμος 12, (1928), 414.

Ο ναός των αγίων Φανουρίου και Τιμίου Προδρόμου.

Φωτογραφία από το εσωτερικό του ναού.

ΙΕΡΟΣ ΝΑΟΣ ΑΓΙΟΥ ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΑΡΧΑΙΑΣ ΑΓΟΡΑΣ

Ο Άγιος Νικόλαος στην περιοχή της αρχαίας αγοράς είναι ένας ναός που αποτελεί μετόχι της Μονής της Αγίας Θεοδώρας και εγκαινιάστηκε το 1935. Σήμερα φαίνεται ως ένας άσημος και χωρίς ιδιαίτερη σημασία ναός, όμως, η πραγματικότητα είναι διαφορετική.

Στην θέση του σημερινού ναού βρισκόταν ο περίφημος Άγιος Νικόλαος ο Τρανός, μια μεγαλοπρεπής τρίκλιτη βασιλική, που αποτελούσε το κέντρο της Ελληνικής Κοινότητας της υπόδουλης Θεσσαλονίκης για αιώνες. Μάλιστα, μετά την καταστροφική πυρκαγιά του 1890, που κατέκαψε τον Μητροπολιτικό παραθαλάσσιο ναό του αγίου Δημητρίου, ο άγιος Νικόλαος είχε την τιμή να γίνει ο Μητροπολιτικός Ναός της πόλης μέχρι το 1914.

Η πυρκαγιά της 6^{ης} Αυγούστου 1917 κατέστρεψε τον περικαλλή αυτόν ναό και στέρησε από τη Θεσσαλονίκη ένα κόσμημα άρρηκτα συνδεδεμένο με την ιστορία της πόλεως.

Συγκεκριμένα, η ύπαρξη ναού του Αγίου Νικολάου στην περιοχή χρονολογείται από τα Βυζαντινά χρόνια όταν σε έγγραφο του 1110 γίνεται αναφορά ναού με το όνομα Άγιος Νικόλαος Παλαιοφάβας³¹, ευρισκόμενος στη συνοικία της Καταφυγής και πιθανότατα σχετίζεται με τον εν λόγω ναό. Αναφορά για πρώτη φορά ως Άγιος Νικόλαος ο Μεγάλος έχουμε σε κείμενο του 1406³² χωρίς να γίνονται γνωστές περισσότερες πληροφορίες.

Στη θέση του Βυζαντινού αυτού ναού, κτίσθηκε το 1722 ένας νέος ευρύχωρος ναός, τύπου τρίκλιτης βασιλικής, όταν εκδόθηκε άδεια των Τουρκικών αρχών για επισκευή των Χριστιανικών ναών. Οι κάτοικοι της ενορίας με αυτή την πρόφαση, έχοντας ως πρωτεργάτες τους Δήμο, υιό Κομμένου, Ευθύμιο Τσοχατζή, τον εκ Δοϊράνης Κυρίτση, τον Χατζηκωνσταντίνο, τον Πολύζο Γουναρά, Νικόλαο ζαχαροπλάστη, Κώστα Βεκίλη και άλλους, πέτυχαν την έκδοση υψηλού φερμανίου, γκρέμισαν το ναό και έχτισαν από την αρχή τον καινούργιο σε μεγαλύτερες διαστάσεις, παραπλανώντας τις Τουρκικές αρχές³³.

Τέτοιες άδειες επισκευής δόθηκαν και στα 1833 -1834, όμως, οι υπόδουλοι Έλληνες τις χρησιμοποιούσαν με πολύ έξυπνο τρόπο για διευρύνσεις των εκκλησιών³⁴.

Με την πάροδο του χρόνου η εκκλησία είτε κατεδαφίστηκε από τους ενορίτες είτε καταστράφηκε από άλλη άγνωστη αιτία. Πάντως ο ναός οικοδομείται και πάλι πάνω σε νέα θεμέλια το διάστημα 1863 -1864 με τη συνδρομή των συμπολιτών και με εκποίηση των ενοριακών κτημάτων από τον τότε επίτροπο Δημήτριο Οικονόμου του και Μπαλταδώρου και Κωνσταντίνο Λουμπούτη³⁵, όπως αναγράφεται στο Κτηματολόγιο της Ελληνικής Κοινότητας Θεσσαλονίκης. Μάλιστα, το 1865, οι κάτοικοι της ενορίας εξαιτίας οικονομικών

³¹ Θάλεια Σ. Μαντοπούλου – Παναγιωτοπούλου, «Νεότερα στοιχεία για το ναό του Αγίου Νικολάου Τρανού στη Θεσσαλονίκη(1863) – Προσέγγιση σ' ένα θέμα Μεταβυζαντινής τυπολογίας», *Μακεδονικά* 29 (1993-1994), 137

³² Π.Ν. Παπαγεωργίου, «Περί χειρογράφου Ευαγγελίου Θεσσαλονίκης» ΒΖ 6 (1897) σ. 545 και Θ.Σ. Μαντοπούλου, «Νεότερα στοιχεία», *Μακεδονικά* 29, 137

³³ Ε. Μαρκή Αγγέλκου, «Ανασκαφή» *Μακεδονικά* 19, 288

³⁴ Θ.Σ. Μαντοπούλου, «Νεότερα στοιχεία» *Μακεδονικά* 29, 139

³⁵ Θ.Σ. Μαντοπούλου, «Νεότερα στοιχεία» *Μακεδονικά* 29, 140

προβλημάτων κατά τη διάρκεια την ανοικοδόμησης, προσέφυγαν στη λύση του δανεισμού του ποσού των 1083,36 Οθωμανικών λιρών από την Ελληνική Κοινότητα, που αντλήθηκε από την σχολική περιουσία της πόλης, ποσό που δεν αποπληρώθηκε ποτέ³⁶.

Μάλιστα το έτος 1864 συναντάται στις γραπτές μαρτυρίες του Γάλλου αρχαιολόγου και ιστορικού Miller ο ναός του Αγίου Νικολάου, όταν ο Miller αποφασίζει ως ένας νέος Έλγιν να αφαιρέσει από την πόλη τα περίφημα Incantadas, μνημεία – είδωλα, ευρισκόμενα στον χώρο της αρχαίας αγοράς, πλησίον του Αγίου Νικολάου του Τρανού. Μάλιστα, ο Γάλλος αρχαιολόγος αναφέρει ότι σε περίπτωση που δεν καταφέρει να μεταφέρει τα είδωλα στην Γαλλία θα τα αφήσει για να κοσμήσουν τον περίβολο του εν λόγω ναού³⁷.

Η κατασκευή του ναού του 1864, αποτελεί σημείο - σταθμό για την τότε μορφή της πόλης, καθώς πρόκειται για έναν μεγαλοπρεπή πολυτελή ναό, εμβληματικό κτίριο της περιοχής και αποτελεί σημάδι της οικονομικής ανόδου του Ελληνικού πληθυσμού της πόλης που παρατηρείται αυτήν την εποχή. Μάλιστα, ο γνωστός φιλόλογος Πέτρος Παπαγεωργίου, έκθαμβος μπροστά στο μεγαλείο του, χαρακτήρισε τον Άγιο Νικόλαο ως τον μέγιστον και περικαλλέστατον των εν χρήσει όντων ναών³⁸, ενώ στην συνοικία του ναού ζούσε η μεγαλοαστική τάξη της Θεσσαλονίκης.

Μετά την περίοδο ακμής του ναού ως Μητροπολιτικού ναού από το 1890 έως το 1914, όταν στο συγκεκριμένο διάστημα τιμόταν, εκτός από τον Άγιο Νικόλαο, και οι δύο συμπολιούχοι, Άγιος Δημήτριος και Άγιος Γρηγόριος ο Παλαμάς, όπου μάλιστα στον ναό φυλάσσονταν το Ιερό Λείψανο του Αγίου Γρηγορίου Παλαμά³⁹, έρχεται η απόλυτη καταστροφή της πυρκαγιάς του 1917, με αποτέλεσμα εκτός από την καταστροφή του ναού, να εκπονηθεί νέο πολεοδομικό σχέδιο για την πόλη που δεν επέτρεπε την εκ νέου ανοικοδόμηση του ναού ως ενοριακού. Έτσι στο σημείο αυτό της Αρχαίας Αγοράς βλέπουμε να χρησιμοποιούνται τα ερείπια του ναού ως προσφυγικές εγκαταστάσεις μετά το 1922, για να γκρεμιστούν στη συνέχεια και να οικοδομηθεί το σημερινό εκκλησάκι, τα εγκαίνια του οποίου πραγματοποιήθηκαν το 1935.

Ο νέος ναός έχασε την ενορία του, η οποία αφομοιώθηκε από την ενορία του Αγίου Αθανασίου, όπως ακριβώς συνέβη και με την κινητή και ακίνητη περιουσία του, ενώ για λειτουργικούς λόγους μετατράπηκε σε μετόχι της Μονής της Αγίας Θεοδώρας.

Η πάροδος των χρόνων και οι καταγιστικές εξελίξεις του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και του Εμφυλίου, σκέπασαν με λήθη τον ναό του Αγίου Νικολάου και μάλιστα εκπονήθηκε σχέδιο για την οικοδόμηση του νέου Αστυνομικού Μεγάρου της πόλης σε ολόκληρο το οικοδομικό τετράγωνο, αφήνοντας τον ναό στο πίσω μέρος του περιβόλου του Μεγάρου.

Η εξέλιξη αυτή κινητοποίησε παλιούς Θεσσαλονικείς, που είχαν γνώση για την σημασία του εν λόγω ναού και με πρωτεργάτες τους Χ. Σωτηρόπουλο, πρόεδρο της επιτροπής, Σ. Χασιάδου και Σ. Μαντόπουλο⁴⁰ ξεκίνησαν την αμφισβήτηση της ανέγερσης

³⁶ Θ.Σ. Μαντοπούλου, «Νεότερα στοιχεία» *Μακεδονικά* 29, 141.

³⁷ Απόστολου Ε. Βακαλόπουλου, «Ένας Γάλλος Έλγιν στη Θεσσαλονίκη», *Μακεδονικά* 25 (1985-1986), 32

³⁸ Πέτρου Ν. Παπαγεωργίου, *Περί χειρογράφου Ευαγγελίου Θεσσαλονίκης*, ΒΖ 6, 1897, 545

³⁹ Γ. Λαμπάκη, *Περιηγήσεις*, ΔΧΑΕ Γ', (1903), 35

⁴⁰ Θ.Σ. Μαντοπούλου, «Νεότερα στοιχεία», *Μακεδονικά* 29, 135

του νέου Μεγάρου, έχοντας και την συμπαράσταση της κυρίαρχης Μονής της Αγίας Θεοδώρας, με τις δικαστικές της διεκδικήσεις.

Καταλυτικό ρόλο στην ανάδειξη του μνημείου και την ακύρωση των σχεδίων για την ανέγερση του Αστυνομικού Μεγάρου, διαδραμάτισαν οι ανασκαφές του 1973 και 1976-1977. Οι ανασκαφές αυτές, πραγματοποιήθηκαν για να διερευνηθούν τυχόν αρχαιότητες στην περιοχή που επρόκειτο να γίνει η νέα κατασκευή. Αυτές οι ανασκαφές έφεραν στο φως το μεγαλείο του παλαιότερου, Μητροπολιτικού, ναού κι έδωσαν πολλά στοιχεία για την εικόνα που παρουσίαζε ο ναός την περίοδο της δόξας του⁴¹, όπως τα τμήματα του μεταβυζαντινού ναού, που προϋπήρχε. Χαρακτηριστικό μάλιστα, είναι το γεγονός ότι, ο Άγιος Νικόλαος ο Τρανός του 1864, θυμίζει αρκετά τον σημερινό Άγιο Μηνά, κτίσμα του 19^{ου} αιώνας και αυτός.

Σήμερα ο ναός του Αγίου Νικολάου λειτουργεί ως ένα ταπεινό παρεκκλήσιο της Μονής της Αγίας Θεοδώρας και ελάχιστοι είναι οι Θεσσαλονικείς που θυμούνται την ύπαρξη του μεγαλοπρεπούς παρελθόντος του.

---

⁴¹ Για ακριβείς πληροφορίες, σχετικά με τα ευρήματα των ανασκαφών δείτε, Ε. Μαρκή – Αγγέλλου, «Ανασκαφή Αγίου Νικολάου Τρανού», *Μακεδονικά* 19 (1979), 271- 297.

ΝΑΪΔΡΙΟ ΑΓΙΟΥ ΣΤΕΦΑΝΟΥ Χ.Α.Ν.Θ.

Για την κατασκευή του μεγάρου της Χ.Α.Ν.Θ. υπήρξε έντονη κινητικότητα από Ελληνικής πλευράς για την αποπεράτωση του έργου. Είναι χαρακτηριστικό ότι Ελληνική αντιπροσωπία μετέβη στην Αμερική για διενέργεια εράνων έτσι ώστε το νέο μέγαρο να ανταποκριθεί στις προσδοκίες της νεολαίας της Θεσσαλονίκης.

Συγκεκριμένα, ειδήσεις από το περιοδικό «Γρηγόριος ο Παλαμάς»⁴² φέρνουν στο φως τις προσπάθειες για την ανέγερση του κτηρίου. Στο Πέρτσαχ της Αυστρίας γίνεται δωρεά της Αμερικανικής Αντιπροσωπίας ύψους 50.000 δολλαρίων, έπειτα από τις διαβεβαιώσεις που έδωσε η Ελληνική Αντιπροσωπία με αρχηγό τον Μητροπολίτη της πόλης Γεννάδιο.

Για την αντιπροσωπεία στην Αμερική ορίστηκαν ως εκπρόσωποι ο Παναγιώτατος Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης Γεννάδιος ως επίτιμος πρόεδρος του Διοικητικού Συμβουλίου και πρόεδρος της επιτροπής και ως γραμματείς της επιτροπής ορίστηκαν οι Ι. Κοντεκάκη Αντισυνταγματάρχη, Κ. Μελά, Γ. Έιμος και Π. Ρόκκος.

Η δαπάνη ολοκλήρωσης του έργου αυτού υπολογίστηκε στις 16 εκατομμύρια δραχμές περίπου, γι αυτό και ήταν επιτακτική η ανάγκη εράνων για την ολοκλήρωση του έργου. Η Ελληνική αποστολή φιλοξενήθηκε από το Διοικητικό Συμβούλιο της Χ.Α.Ν. Αμερικής

Το Ελληνικό κράτος παραχώρησε οικόπεδο εκτάσεως 15.260 τετραγωνικών μέτρων, αξίας 7,5 εκατομμυρίων Δραχμών και προσφέρθηκε μαζί με τον Δήμο της Θεσσαλονίκης και την υπόλοιπη πόλη το ποσό των 800 χιλιάδων Δραχμών, ενώ και ο Διοικητής Μακεδονίας εξοικονόμησε κονδύλιο σχολικών κτιρίων 1 εκατομμυρίου δραχμών για τον συγκεκριμένο σκοπό.

Το έργο ολοκληρώθηκε το 1938 και μάλιστα στις 27 Δεκεμβρίου του ίδιου έτους ο Παναγιώτατος Μητροπολίτης Γεννάδιος ετέλεσε τα εγκαίνια του ναΐδριου του Αγίου Στεφάνου εντός του μεγάρου.⁴³

---

⁴² «Γρηγόριος ο Παλαμάς», *τεύχος 10* (1926), 93-94

⁴³ «Γρηγόριος ο Παλαμάς», τ. 22, (1938), 407

ΝΑΪΣΚΟΣ ΑΓΙΟΥ ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ ΑΣΥΛΟΥ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ

Ο ναΐσκος του Αγίου Στυλιανού, βρίσκεται εντός του περιβάλλοντα χώρου του ιδρύματος «Άσυλο του παιδιού», δίπλα από τον χώρο του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου επί της οδού Εθνικής Αμύνης.

Τα εγκαίνιά του πραγματοποιήθηκαν στις 26 Νοεμβρίου 1946, την ημέρα μνήμης του Αγίου Στυλιανού του Παφλαγόνος, από τον Παναγιώτατο Μητροπολίτη Γεννάδιο, παρουσία των μελών του Διοικητικού Συμβουλίου του Ιδρύματος και πλήθος κόσμου.⁴⁴

Η κατάθεση του θεμέλιου λίθου πραγματοποιήθηκε στις 27 Φεβρουαρίου 1938, σε Αγιασμό που τέλεσε ο Παναγιώτατος Μητροπολίτης Γεννάδιος, παρουσία των επίσημων αρχών της πόλεως της Θεσσαλονίκης με την τελετή να κλείνει με την κατάλληλη ομιλία της προέδρου του «Ασύλου του παιδιού» κυρίας Μάρκου Θεοδωρίδου.⁴⁵

Μεγάλοι χορηγοί για την ανέγερση του ναΐσκου ήταν οι Ιερές Μονές του Αγίου Όρους, που έπειτα από σύσταση του Μητροπολίτη Γενναδίου απέστειλαν το ποσό των 5.000 δραχμών, ενώ μέγας ευεργέτης υπήρξε ο έγκριτος Θεσσαλονικιός δικηγόρος Γρηγόριος Καρύπης με το σημαντικό ποσό των 40.000 δραχμών.⁴⁶

Ο άγιος Στυλιανός στο ίδρυμα του «Ασύλου του παιδιού».

⁴⁴ «Γρηγόριος ο Παλαμάς», τόμος 28, (1946), 308

⁴⁵ «Γρηγόριος ο Παλαμάς», τ. 22, (1938), 74

⁴⁶ «Γρηγόριος ο Παλαμάς», τ. 17, (1933), 172

ΙΕΡΟΣ ΝΑΟΣ ΑΓΙΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

Ο Ιερός ναός του Αγίου Ιωάννου του Χρυσοστόμου, είναι σταυροειδής με τρούλο, βρίσκεται στην οδό Περδίκια 55 και η ιστορία του ξεκινάει το έτος 1907, στην Οθωμανική Θεσσαλονίκη, όπου ξεκίνησε να χτίζεται από τους Βουλγάρους κατά τη διάρκεια του Μακεδονικού αγώνα και με την επιμονή της προπαγάνδας της Εξαρχίας. Με την απελευθέρωση της πόλης, το 1912, ο ναός ήταν ακόμη ημιτελής και ο Μητροπολίτης Γεννάδιος του έδωσε το όνομα του Αγίου Ιωάννου του Χρυσοστόμου.

Αρχικά λειτούργησε σαν παρεκκλήσιο της ενορίας της Αγίας Τριάδας και με την βοήθεια της εν λόγω ενορίας εξοπλίστηκε και ολοκληρώθηκε η κατασκευή του ναού. Στις 20 Σεπτεμβρίου 1953⁴⁷ έγιναν τα εγκαίνια του ναού από τον Μητροπολίτη Παντελεήμονα Α΄ κι έκτοτε λειτουργεί ως ενοριακός ναός με αυτόνομη υπόσταση.

Σύμφωνα με μαρτυρίες κατά την καταστροφή του '22, ο ναός μετατράπηκε σε καταυλισμό προσφύγων ως μία προσωρινή λύση για την ανακούφιση του τεράστιου προβλήματος της διαμονής των ξεριζωμένων Ελλήνων.

Σήμερα στον ναό βρίσκονται τρία παρεκκλήσια.

- 1) Του Αγίου Διονυσίου εν Ολύμπω, που είναι ενσωματωμένο μέσα στον ναό
- 2) Και στα δύο υπόγεια του ναού, όπου λειτουργεί πνευματικό κέντρο, τα παρεκκλήσια της Αγίας Ολυμπιάδος και του Αγίου Ραφαήλ

Δεν υπάρχει καταγραφή στα αρχεία του ναού για τα ονόματα των εφημερίων και γενικότερα των ανθρώπων που προσέφεραν στον ναό. Οι εφημέριοι που γνωρίζουμε πως λειτούργησαν τον ναό από το 1953 κι έπειτα είναι οι εξής:

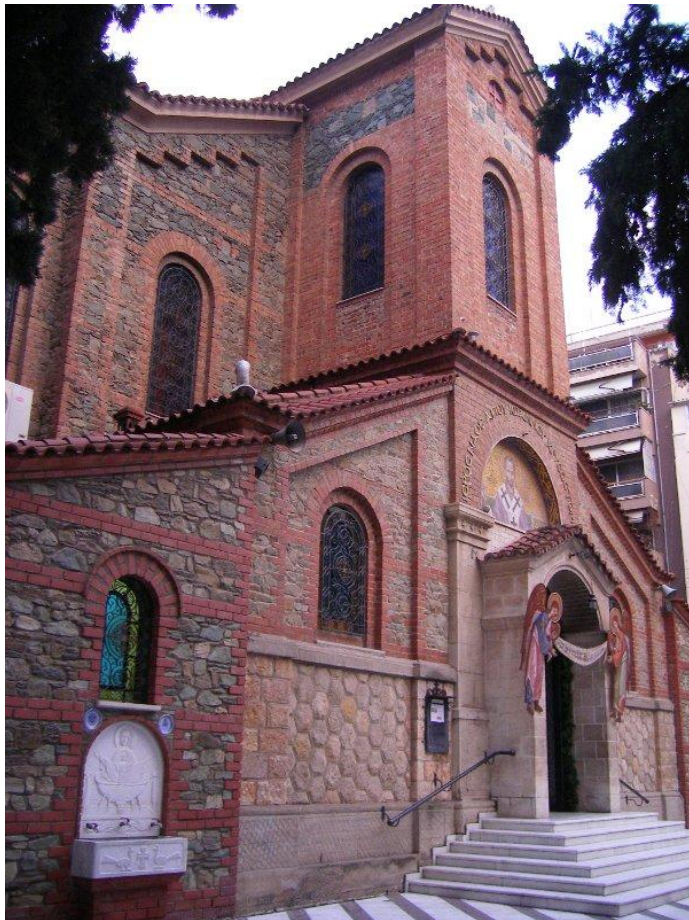
- Π. Κωνσταντίνος Λογοβίτης
- Π. Πέτρος Σεκέρης
- Π. Μιχαήλ Τριανταφυλλίδης
- Π. Δημήτριος Δάλας
- Αρχιμανδρίτης Σπυρίδων Τραντέλλης, μετέπειτα Μητροπολίτης Λαγκαδά
- Π. Αστέριος Καϊμάκης

Σημερινοί λειτουργοί του ναού είναι οι :

- Π. Απόστολος Κατσούκης
- Π. Λάμπρος Κουτσομήτρος
- Π. Αθανάσιος Καμάρης
- Αρχιμανδρίτης Δαυίδ Τζιουμάκας

---

⁴⁷ «Γρηγόριος ο Παλαμάς», *τεύχος 36*, (1953), 303. Ο Παναγιώτατος εχοροστάτησε στον Εσπερινό για τον ευπρεπισμό των Ιερών Λειψάνων και το πρωί προέστη της τελετής των εγκαίνιων μεθ' ήν ετέλεσεν την Θεϊαν Λειτουργίαν κηρύξας και τον Θεϊον Λόγον.

Ο Ιερός ναός του αγίου Ιωάννου του Χρυσοστόμου.

ΙΕΡΟΣ ΝΑΟΣ ΑΓΙΑΣ ΒΑΡΒΑΡΑΣ ΤΟΥΜΠΑΣ

Ο Ιερός ναός της Αγίας Βαρβάρας στην Τούμπα, βρίσκεται στο κεντρικότερο σημείο της περιοχής της Άνω Τούμπας, στην οδό Γρηγορίου Λαμπράκη 106 και αποτελεί σημείο αναφοράς για το σύνολο σχεδόν των κατοίκων, καθώς αποτελεί σημείο συνάντησης των κατοίκων, ενώ βρίσκεται πλησίον του ποδοσφαιρικού γηπέδου του ΠΑΟΚ. Εγκαινιάστηκε στις 4 Οκτωβρίου 1953⁴⁸ από τον Παναγιώτατο Μητροπολίτη Θεσσαλονίκης Παντελεήμονα Α΄. Ο Θεμέλιος λίθος του ναού είχε τοποθετηθεί στις 30 Νοεμβρίου 1947 προεξάρχοντος του Θεοφιλεστάτου Επισκόπου Απαμείας Σπυρίδωνος⁴⁹ με πρωτοβουλία των κατοίκων.

Στον χώρο που βρίσκεται σήμερα ο ναός υπήρχε το στρατόπεδο Πυροβολικού, όπου εκπαιδευόνταν οι στρατιώτες πυροβολητές, ενώ η ευρύτερη περιοχή της Τούμπας ήταν έρημη και υπήρχαν μόνο χωράφια.

Η άφιξη των προσφύγων από τις αλησμόνητες πατρίδες της Μικράς Ασίας, του Πόντου, αλλά και από την Ανατολική Ρωμυλία το 1922 αναζωογόνησε την περιοχή, όμως τα προβλήματα των προσφύγων υπήρξαν τεράστια, καθώς οι νέοι κάτοικοι αναγκάζονταν από την Επιτροπή Αποκατάστασης Προσφύγων να διαμένουν σε τολ, έως ότου λυθεί το οικιστικό τους πρόβλημα. Οι ευσεβείς πιστοί πρόσφυγες τα πρώτα χρόνια λειτουργούνταν στον μικρό στρατιωτικό ναό του στρατοπέδου⁵⁰, ο οποίος ήταν αφιερωμένος στην Αγία Βαρβάρα, προστάτιδα του Πυροβολικού. Προς τιμήν της Αγίας ανεγέρθη και ο νέος ιερός ναός.

Λόγω της ραγδαίας αύξησης του πληθυσμού της Τούμπας, προέκυψε, όπως ήταν φυσικό, η ανάγκη για την οικοδόμηση ενός νέου μεγάλου ναού που να ικανοποιεί τις λατρευτικές ανάγκες των κατοίκων.

Η ανέγερση του ναού πραγματοποιήθηκε το 1947, επί Αρχιερατείας του Παναγιωτάτου Μητροπολίτη Γεννάδιου, ο αρχιτεκτονικός σχεδιασμός έγινε από τον νομομηχανικό Ιωάννη Κωνσταντινίδη, ενώ τη συγκεκριμένη περίοδο οι επίτροποι του ναού ήταν οι : Πολυχρόνιος Στεφανίδης, Ευστράτιος Σαραντόπουλος, Μιχαήλ Καναβάς, Παναγιώτης Κουλιάδης, Πέτρος Λαμπριανίδης, Κωνσταντίνος Παπαδόπουλος, Θεόδωρος Πετρόπουλος. Οι ιερείς του ναού ήταν ο π. Νικόλαος Παπαδόπουλος και ο π. Κωνσταντίνος Παπίλας.

Την εποχή των εγκαινίων του ναού το 1953 από τον Μητροπολίτη Παντελεήμονα Α΄, ιερέας του ναού συνέχιζε να είναι ο π. Κωνσταντίνος Παπίλας, ενώ Εκκλησιαστικοί επίτροποι

⁴⁸ Ο Παναγιώτατος Μητροπολίτης Παντελεήμονας Α΄, ετέλεσε πανηγυρικό εσπερινό για τον ευπρεπισμό των Λειψάνων, την δε πρωίαν προέστη της τελετής των εγκαινίων, μεθ' ην ετέλεσεν την Θείαν Λειτουργίαν κηρύξας και τον Θεϊόν λόγον. «Γρηγόριος ο Παλαμάς», τόμος 36, (1953), 303

⁴⁹ «Γρηγόριος ο Παλαμάς», τ. 29 (1947), 341

⁵⁰ «Γρηγόριος ο Παλαμάς», τ. 6 (1922), 352. Τα εγκαινία αυτού του μικρού στρατιωτικού ναού, του ιδρυθέντος εν Τούμπα υπό των αξιωματικών και ανδρών του Όρχου Αυτοκινήτων, διοικουμένου υπό του Συνταγματάρχου κ. Ζαχαρόπουλου, εις του οποίου την ευσέβειαν και δραστηριότητα οφείλεται κυρίως ο ναός. Τα εγκαινία πραγματοποιήθηκαν στις 10 Ιουλίου 1922 από τον Μητροπολίτη Γεννάδιο. Παρέστησαν οι Πολιτικές και Στρατιωτικές αρχές, οι παρεπιδημούντες Σ. Μητροπολίτες Βοδενών και Μογλενών, ο εκ των εγκρίτων αγιορειτών πατέρων κ. Ιωακείμ Ιβηρίτης και πλήθος των πέριξ συνοικιών.

υπήρξαν οι: Ευστράτιος Σαραντόπουλος, Μιχαήλ Καναβάς, Παναγιώτης Κουλιάδης, Πολυχρόνης Στεφανίδης.

Ο αρχικός ναός της Αγίας Βαρβάρας, που εγκαινιάστηκε το 1922, βρίσκεται στον περίβολο του νέου ναού και μετονομάστηκε προς τιμήν του Αγίου Στεφάνου και σήμερα λειτουργεί ως παρεκκλήσιο του ενοριακού ναού.

Τέλος αξίζει να αναφερθεί η παρουσία του πρώτου νεωκόρου του ναού, Χρήστου Βλαχόπουλου, ο οποίος προσέφερε ασταμάτητα τις υπηρεσίες του για 40 χρόνια.

Ο ναός της αγίας Βαρβάρας στην Τούμπα.

Φωτογραφία από τις εορταστικές εκδηλώσεις προς τιμήν της αγίας Βαρβάρας.

ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΑΓΙΑΣ ΘΕΟΔΩΡΑΣ

Η Μονή της Αγίας Θεοδώρας είναι βαθιά συνδεδεμένη με την ιστορική και πνευματική πορεία της πόλης της Θεσσαλονίκης. Ευρισκόμενη στο κέντρο της πόλης, επί της οδού Ερμού, αποτελεί το πνευματικό καταφύγιο όλων των Θεσσαλονικέων από την εποχή της Βυζαντινής αυτοκρατορίας, όταν η συμβασιλεύουσα Θεσσαλονίκη ακτινοβολούσε σε όλα τα Βαλκάνια με την μοναστική παράδοση που αντιπροσώπευε.

Γραπτή αναφορά ύπαρξης της Μονής συναντούμε για πρώτη φορά κατά τη διάρκεια του 9^{ου} αιώνας μ.Χ, από τον Βίο της Αγίας Θεοδώρας. Η Μονή μνημονεύεται στον Βίο της Αγίας, ως του Αγίου Στεφάνου, ενώ σταδιακά επικρατεί η ονομασία της Αγίας Θεοδώρας λόγω της μεγάλης απήχησης που είχε στις καρδιές των πιστών η παρουσία της οσίας και η ανάδειξη του μοναστηριού σε ιερό προσκυνηματικό χώρο εξαιτίας των απείρων θαυμάτων της.⁵¹

Η οσία κείρεται μοναχή σε ηλικία 25 ετών, δηλαδή το 837, δωρίζοντας όλη την περιουσία της στη διάθεση της Μονής.

Η Μονή συνεχίζει να αποτελεί φάρο πνευματικότητας και κατά τη διάρκεια του «χρυσού αιώνας» της Ορθοδοξίας, του 14^{ου} αιώνας, όταν και η μητέρα του Αγίου Νικολάου Καβάσιλα, αδερφή του τότε αρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης αγίου Νείλου Καβάσιλα, μετά τον θάνατο του συζύγου της γίνεται μοναχή στην εν λόγω Μονή.⁵²

Ιστορικές καταγραφές για την Μονή στα επόμενα χρόνια έχουμε από δύο Ρώσους, του Ιγνατίου του εκ Σμόλενσκ, στο «Οδοιπορικό» του, όταν και επισκέφτηκε την Θεσσαλονίκη και το Άγιον Όρος το 1405. Τον 15^ο αιώνα, επίσης, ο Ρώσος διάκονος Ζωσιμάς επισκέφτηκε την Μονή. Στη διάρκεια αυτής του της επίσκεψης, προσκύνησε το άγιο λείψανο της οσίας, το οποίο τον εξέπληξε καθώς φαινόταν σαν να βρίσκεται εν ζωή. Μάλιστα αναφέρεται πως τα ενδύματα του λειψάνου ήταν διαποτισμένα από το μυρίπινο έλαιο που πήγαζε απ' αυτό.⁵³

Μετά την άλωση της πόλης από τους Οθωμανούς, η Μονή συνέχισε να λειτουργεί, σε αντίθεση με τους υπόλοιπους χριστιανικούς ναούς της Θεσσαλονίκης, οι οποίοι μετατράπηκαν σε μουσουλμανικά τεμένη. Το άγιο λείψανο, όμως, της οσίας, κατατεμαχίστηκε από τους Οθωμανούς δυνάστες και ρίφθηκε στη γη.

Σύμφωνα με καταγραφές ξένων περιηγητών στην Οθωμανική Θεσσαλονίκη, η εν λόγω Μονή ήταν μία από τις τρεις μονές που βρισκόταν σε λειτουργία και σύμφωνα με τον εντόπιο ιερέα Ιωάννη Θολοίτη η Μονή βίωνε μια εξαιρετη ακμή, κάτι που μαρτυρείται και από την ύπαρξη διακοσίων γυναικών μοναχών.

⁵¹ Αρχιμανδρίτου Ιωάννου Τασσιά, *Ιερά Μονή Αγίας Θεοδώρας Θεσσαλονίκης*, Θεσσαλονίκη 2002, 11

⁵² Αγίου Νικολάου Καβάσιλα, "Περί της Εν Χριστώ Ζωής Λόγοι επτά", *Ιερό Ησυχαστήριο* «Ευαγγελιστής Ιωάννης ο Θεολόγος» Σουρωτή Θεσσαλονίκης, 11

⁵³ Αρχ. Ι. Τασσιά, *Ιερά Μονή Αγ. Θεοδώρας*, 11

Η συνοικία της Μονής ήταν μία από τις 12 Χριστιανικές της πόλης και διατηρούσε κι ένα παρεκκλήσιο στην πλατεία Ιπποδρομίου, ενώ εντός του περιβόλου της υπήρχε ένα σπίτι για τη στέγαση των ιερέων, ένα κατάστημα και ένα σχολείο, το οποίο βίωσε πολύ σημαντική άνθηση με πλειάδα μαθητριών που έδιναν ζωή με την παρουσία τους στον χώρο όταν είχε εκλείψει η μοναχική παρουσία κατά τη διάρκεια του 19^{ου} αιώνας.

Ανάμεσα στους υπόδουλους Χριστιανούς της Θεσσαλονίκης, παρέμεινε η ονομασία της Μονής ως της Αγίας Θεοδώρας, όμως οι Τούρκοι την αποκαλούσαν Μοναστήρι των κοριτσιών (Kizlar Manastir).

Η πυρκαγιά του 1890, αλλά κυρίως η καταστροφική πυρκαγιά του 1917 που μετέτρεψε σε στάχτη όλο το ιστορικό κέντρο της Θεσσαλονίκης, έπληξε και την Μονή μετατρέποντάς την σε ερείπιο. Το μόνο κτίσμα που διατηρήθηκε ήταν το κωδωνοστάσιο του ναού που είχε κατασκευαστεί στα τέλη του 19ου αιώνας. Ως εκ θαύματος, από την πυρκαγιά σώθηκε το ιερό λείψανο της οσίας, το οποίο μεταφέρθηκε στον Βυζαντινό ναό της Αγίας Σοφίας μέχρι την αποκατάσταση του μοναστηριού⁵⁴.

Η ανέγερση του νέου ναού, πλησίον του κατεστραμμένου παλιού καθολικού, ολοκληρώθηκε το 1935, ενώ εγκαινιάστηκε την Κυριακή των Μυροφόρων 9 Μαΐου 1954 σε πανηγυρική θεία λειτουργία, προεξάρχοντας του Παναγιωτάτου Μητροπολίτη Παντελεήμονος Α΄. Την ημέρα των εγκαινίων πραγματοποιήθηκε ιερή εκκλησιαστική πομπή των ιερών λειψάνων της Αγίας Θεοδώρας για την επιστροφή τους στον χώρο που μόνασε η οσία⁵⁵.

Στον περιβάλλοντα χώρο της μονής χτίστηκε η δυτική πτέρυγα το 1957⁵⁶, όπου λειτούργησε ως οικοτροφείο και Εκκλησιαστική Σχολή. Ακόμη, στους χώρους αυτούς φιλοξενούνται διάφορες εκκλησιαστικές αποστολές που καταφθάνουν στην πόλη της Θεσσαλονίκης, ενώ χρησιμοποιείται και ως χώρος διαμονής ξένων φοιτητών και ιερέων του Πανεπιστημίου. Από το 1989, λειτουργεί, επίσης το Κέντρο Αγιολογικών Μελετών της Ιεράς Μητρόπολης Θεσσαλονίκης, που προσφέρει πλούσιο πνευματικό και εκδοτικό έργο σε όλους τους ενδιαφερομένους συμπολίτες μας.

Σήμερα η μονή, έπειτα από απόφαση του Μητροπολίτη Παντελεήμονος Β΄ Χρυσοφάκη το 1974, λειτουργεί ως ανδρώα και έχει υπό την κηδεμονία της πέντε μετόχια που λειτουργούν ως παρεκκλήσια. 1) το παρεκκλήσιο του Αγίου Αντωνίου στην πλατεία Ιπποδρομίου, 2) το παρεκκλήσιο του Αγίου Νικολάου του Τρανού, 3) τον ναό του Αγίου Παντελεήμονος στη συμβολή των οδών Εγνατία και Ιασωνίδου 4, 4) την Παναγία Ελεούσα στην πολυσύχναστη οδό Τσιμισκή, και 5) τον ναό του Οσίου Δαυίδ της μονής Λατόμου στην Άνω πόλη.

⁵⁴ «Γρηγόριος ο Παλαμάς», τόμος 1, (1917), 497

⁵⁵ «Γρηγόριος ο Παλαμάς», τ. 37, (1954), 206

⁵⁶ Ο θεμέλιος λίθος αυτού του κτηρίου είχε τοποθετηθεί το 1954. «Γρηγόριος ο Παλαμάς», τ.37, (1954), 358

Διατελέσαντες Ηγούμενοι από την επαναλειτουργία της Μονής μέχρι σήμερα:

- Ο μακαριστός μητροπολίτης Λαγκαδά
κ. Σπυρίδων Τραντέλης
(29/12/1956 έως 13/02/1959)
- Αρχιμανδρίτης
Μισαήλ Γκομούζας
(14/02/1959 έως 18/09/1962)
- Αρχιμανδρίτης
Πολύκαρπος Μαντάζρογλου
(05/10/1962 έως 22/05/1968)
- Αρχιμανδρίτης
Γεννάδιος Διακάκης
(22/05/1968 έως 11/10/1974)
- Αρχιμανδρίτης
Ιωσήφ Αλεξάνδρου
(12/10/1974 έως 21/07/1975)
- Αρχιμανδρίτης
Αθανάσιος Παπαθανασίου
(21/07/1975 έως 31/01/1987)
- Ο νύν μητροπολίτης Ελασσόνας
κ. Βασίλειος Κολόκας
(01/02/1987 έως 06/10/1994)
- Ο νύν μητροπολίτης Λαγκαδά
κ. Ιωάννης Τασσιάς
(7/10/1994 έως 10/05/2010)
- Σημερινός Ηγούμενος ο Αρχιμανδρίτης Δαυίδ Τζιουμάκας από τις 10/6/2010

Το Καθολικό της Ιεράς Μονής.

Η είσοδος της Αγίας Θεοδώρας από την οδό Ερμού.

ΙΕΡΟΣ ΝΑΟΣ ΑΓΙΩΝ ΑΝΑΡΓΥΡΩΝ

Ο ιερός ναός των Αγίων Αναργύρων, αφιερωμένος στους αγίους ιατρούς και θεραπευτές Αναργύρους Κοσμά και Δαμιανό, βρίσκεται στην Ακρόπολη της Θεσσαλονίκης, στην περιοχή των κάστρων, κάτω από το μουσείο του Επταπυργίου(πρώην φυλακών Γεντί Κουλέ) στην περιοχή του Πύργου Τριγωνίου. Είναι ρυθμού τρίκλιτης θολωτής βασιλικής με γυναικωνίτη.

Τα εγκαίνια του ενοριακού αυτού ναού πραγματοποιήθηκαν από τον Θεοφιλέστατο Επίσκοπο Ταλαντίου Στέφανο στις 6 Σεπτεμβρίου 1959, όμως η παρουσία του ναού με άλλη μορφή στην περιοχή χρονολογείται από πολύ παλιότερα.

Συγκεκριμένα, στην περιοχή μαρτυρείται η ύπαρξη μονής αφιερωμένη στους Αγίους Αναργύρους ήδη από τον 9^ο και 10^ο αιώνα, σύμφωνα με το αγιολογικό κείμενο του οσίου Φωτίου του Θετταλλού, που εξιστορεί το βίο του οσίου και του γέροντός του Ηγουμένου Βλασίου, γνωστού για τις αρετές και την βιοτή του, όπως και για την πλούσια πνευματική δράση που ανέπτυξε μετέπειτα στην τότε συμβασιλεύουσα Θεσσαλονίκη.⁵⁷

Κατά τη διάρκεια της Τουρκοκρατίας χάνονται οι πληροφορίες για την ύπαρξη της μονής. Άλλωστε είναι γνωστό ότι τη συγκεκριμένη περίοδο στην περιοχή αυτή της πόλεως κατοικούν αποκλειστικά Τούρκοι έχοντας σαν επίκεντρό τους στην πλατεία ένα μικρό τζαμί, το αποκαλούμενο *Poraga Baba*⁵⁸ ευρισκόμενο πλησίον της Πύλης της Άννας Παλαιολογίνας⁵⁹. Σύμφωνα με τις μαρτυρίες των κατοίκων πίσω από το τζαμί βρισκόταν το αγίασμα των Αγίων Αναργύρων, απομεινάρι της άλλοτε ένδοξης Μονής που υπήρχε εκεί κατά τους Βυζαντινούς χρόνους.

Με την απελευθέρωση της πόλης και ιδιαίτερα μετά την ανταλλαγή των πληθυσμών, στην περιοχή της πλατείας κάτω από τις φυλακές του Επταπυργίου, εγκαταστάθηκαν πάνω από διακόσιες ομογενείς προσφυγικές οικογένειες και δημιουργήθηκε η ανάγκη ιδρύσεως ενοριακού ναού. Έπειτα από εράνους για επισκευαστικά έργα, στις 24 Απριλίου 1926 ο Θεοφιλέστατος Επίσκοπος Απαμείας Βασίλειος ετέλεσε στον ναό αγιασμό για την καθιέρωση, του μέχρι πρότινος μουσουλμανικού τεμένους, σε χριστιανικό ναό προς τιμήν των Αγίων Αναργύρων Κοσμά και Δαμιανού.⁶⁰

Καταλυτικό ρόλο για την εξέλιξη αυτή και την ίδρυση ενορίας στην περιοχή διαδραμάτισε ο ιερέας π. Κυριάκος Κατρανιάς, στον οποίο παρουσιάστηκαν σε όνειρο οι Άγιοι Ανάργυροι και του υπέδειξαν να μεσολαβήσει στην Μητρόπολη Θεσσαλονίκης για την ίδρυση ενορίας στο όνομα τους. Ως απόδειξη, σε περίπτωση που δεν γινόταν πιστευτός,

⁵⁷ Το κείμενο αυτό ανεσύρθη από το βυθό της λήθης από τον πανεπιστημιακό καθηγητή Συμεών Πασχαλίδη. Ιντερνετικό σάιτ ναού Αγίων Αναργύρων.

⁵⁸ Για το *Poraga Baba* τζαμί βλ Β. Δημητριάδης, *Τοπογραφία της Θεσσαλονίκης κατά την εποχή της Τουρκοκρατίας*, εκδ. Ε.Μ.Σ., Θεσσαλονίκη 1983, 331

⁵⁹ Ν. Χόρμπος –ΑΘ. Ε. Καραθανάσης, *Εικόνες της Παλαιάς Θεσσαλονίκης*, εκδ. αφών Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 2013, 179.

⁶⁰ «Γρηγόριος Ο Παλαμάς», *τόμος 10*, (1926), 201

του υπέδειξαν να παρουσιάσει τις πληγές που είχε στο πόδι του και στη συνέχεια να τις πλύνει με το νερό από το αγίασμα που υπήρχε στην περιοχή. Όπερ και εγένετο, οι πληγές είχαν θεραπευτεί πλήρως και το τέμενος μετατράπηκε στον πρώτο νεότερο ναό των Αγίων Αναργύρων.

Με την πάροδο του χρόνου και τη φθορά που υπέστη το παλιό τέμενος, δημιουργήθηκε η ανάγκη ανοικοδομήσεως ενός ολοκαίνουργιου ναού για να καλύπτει πλήρως και τις αυξημένες ανάγκες των κατοίκων. Έτσι με πρωτοστάτη τον νέο ιερέα του ναού π. Γεωργίου Αποστολάκη, γνωστού για τη πλούσια δράση που ανέπτυξε στην περιοχή, συγκεντρώθηκε το απαραίτητο ποσό με αυτοθυσία τόσο του ιδίου όσο και των κατοίκων της ενορίας⁶¹.

Το αποτέλεσμα των προσπαθειών ήταν θαυμάσιο, καθώς η απόφαση για την οικοδόμηση ενός νέου ναού πάρθηκε, οι Άγιοι Ανάργυροι έπαψαν να είναι ο μοναδικός ορθόδοξος ναός που πριν ήταν τζαμί και η κατάθεση του θεμέλιου λίθου έγινε σε τελετή αγιασμού από τον Μητροπολίτη Θεσσαλονίκης Παντελεήμονα Α΄ το καλοκαίρι του 1956⁶² και η κατασκευή του ολοκληρώθηκε τρία χρόνια αργότερα. Τα εγκαίνια του νέου ναού πραγματοποιήθηκαν στις 6 Σεπτεμβρίου 1959 από τον Θεοφιλέστατο Επίσκοπο Ταλαντίου Στέφανο.⁶³

Μέσα στον ιερό ναό βρίσκονται δύο ακόμη παρεκκλήσια στους γυναικωνίτες, το ένα αφιερωμένο στους αγίους Αναργύρους Κύρο, Ιωάννη και Παντελεήμονα, ενώ το δεύτερο στους Αγίους Νικόλαο επίσκοπο Μύρων, Γρηγόριο Τον Θεολόγο και τον Άγιο Λουκά, τον ιατρό και Ανάργυρο αρχιεπίσκοπο Συμφερουπόλεως.

Στην ενορία των Αγίων Αναργύρων ανήκει και το όμορφο εκκλησάκι του Αγίου Βασιλείου του πάρκου στον Κέδρινο Λόφο, ενώ έχει και την πνευματική ευθύνη για τη λειτουργία του παρεκκλησίου του Αγίου Ελευθερίου, που βρίσκεται μέσα στις πρώην φυλακές Επταπυργίου και αποτελεί κτήμα της Θ΄ Εφορίας Βυζαντινών Αρχαιοτήτων.

Σε πολύ κοντινή απόσταση παραπλεύρως του ναού βρίσκονται τα γραφεία της Ενορίας, το Πνευματικό Κέντρο κι ένα μικρό εκκλησάκι, όπου υπάρχει και το αγίασμα των Αγίων Αναργύρων.⁶⁴

Μέσα στον ναό φυλάσσονται οι θαυματουργές εικόνες της Παναγίας της Οικονομίσης και της Γοργοϋπηκόου, όπως και τμήμα των ιερών λειψάνων των αγίων Αναργύρων, Κοσμά, Δαμιανού, Παντελεήμονος, Κύρου, Ιωάννου και Λουκά Συμφερουπόλεως.

---

⁶¹ Οι παλιότεροι κάτοικοι της Θεσσαλονίκης θυμούνται τον φλογερό αυτόν ιερέα να κατεβαίνει στην πόλη για εράνους με σκοπό να συγκεντρωθούν χρήματα για την ανοικοδόμηση του ναού.

⁶² «Γρηγόριος ο Παλαμάς», τ. 39 (1956), 297

⁶³ *Βιβλίον Εγκαινιασθέντων Ναών Μείζονος Μητρόπολης Θεσσαλονίκης*

⁶⁴ Το δημοφιλές αγίασμα των Βυζαντινών χρόνων δεν υπάρχει πια, αφού στη θέση του κατασκευάστηκαν τα δημοτικά σχολεία της περιοχής. Παρ' όλα αυτά στην περιοχή υπάρχει έντονη υγρασία που μαρτυρά την ύπαρξη του, καθώς και αρκετά πλατάνια που βρίσκονται τριγύρω του Ιερού Ναού.

Το Ποπάζ Μπαμπά τζαμί που βρισκόταν στο σημείο που στέκει σήμερα ο ναός των αγίων Αναργύρων. (Η σπάνια αυτή φωτογραφία βρίσκεται στο βιβλίο των Ν. Χόρμπου –Αθ. Ε. Καραθανάση, *Εικόνες της Παλαιάς Θεσσαλονίκης*, εκδ. αφών Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 2013, 179.)

Ο ναός των αγίων Αναργύρων σήμερα.

ΙΕΡΟΣ ΝΑΟΣ ΑΓΙΑΣ ΤΡΙΑΔΑΣ

Ο Ιερός ναός της Αγίας Τριάδας ήταν ο πρώτος ναός που οικοδομήθηκε εκτός των τειχών της τότε Οθωμανικής Θεσσαλονίκης και αποτελεί σήμερα την μεγαλύτερη ενορία της πόλης. Συγκεκριμένα, η περιοχή της παραλίας Φαλήρου, κατοικούνταν στις αρχές του 19^{ου} αιώνα από αρχοντικές οικογένειες Κεφαλλονιτών και Εβραίων, ενώ υπήρχε ήδη από εκείνη την εποχή το μεγάλο Μουσουλμανικό τέμενος Γενί Τζαμί⁶⁵. Η κοινότητα των Κεφαλλονιτών εγκαταστάθηκε εκτός των Ανατολικών τειχών της πόλης και ως πιστοί και ευσεβείς άνθρωποι, κινητοποιήθηκαν αμέσως για την ίδρυση ενορίας. Αυτό, άλλωστε, είναι και το γνώρισμα των Ελλήνων, απανταχού της γης, να οικοδομούν στις Κοινοτήτές τους ναούς. Έτσι, λοιπόν, ο περικαλλής ναός της Αγίας Τριάδας εγκαινιάστηκε το 1832, όπως αναγράφεται στο ημερολόγιο του ναού.

Ο ναός του 1832, όπως ελέχθη, ήταν ο πρώτος ναός που εγκαινιάστηκε εκτός των τειχών και ήταν από τους πρώτους μνημειακού Βυζαντινού χαρακτήρα με τρούλο. Άλλωστε, την εποχή αυτή ήταν ανάγκη να συνδεθεί η πόλη με το Βυζαντινό της παρελθόν μέσω των στοιχείων της Βυζαντινής αρχιτεκτονικής, για να αποτυπωθεί η αίσθηση της συνέχειας του Έθνους στους υπόδουλους Ρωμηούς.

Η ύπαρξη αυτού του, πρώτου, ναού χρονολογείται μέχρι και τα μέσα του 20^{ου} αιώνα. Σε αυτήν την πορεία ξεχωρίζει η κατάρρευση του γυναικωνίτη ανάμεσα στα 1860 με 1870, όταν κι έχασαν τη ζωή τους 12 συνάνθρωποί μας. Στα χρόνια που περνούν, αναφέρονται ζημιές από άγνωστη αιτία στον ναό, όπου παύει να λειτουργεί για ένα διάστημα το 1902, ενώ το 1925 ξεσπά πυρκαγιά, μάλλον από καντήλα, που καίει τμήμα του ξύλινου τέμπλου και ιστορικές εικόνες ευρισκόμενες σε αυτό, που είχαν αγιογραφηθεί από τους μοναχούς της σκήτης της Αγίας Άννης (ΚΑΥΣΟΚΑΛΥΒΙΑ)⁶⁶. Το 1936, ο σεισμός της Χαλκιδικής έγινε αισθητός μέχρι τη Θεσσαλονίκη με αποτέλεσμα να προκληθούν σοβαρές ζημιές στον ναό και να ραγίσει ο τρούλος. Τότε επιτροπή του αρμόδιου Υπουργείου με επικεφαλής τον Ορλάνδο⁶⁷ προειδοποίησε για την σύντομη κατάρρευση του τρούλου, όπως και έγινε.

Είκοσι χρόνια αργότερα και συγκεκριμένα στις 28 Οκτωβρίου 1956⁶⁸ έγινε η τελετή κατάθεσης του θεμέλιου λίθου από τον Παναγιώτατο Μητροπολίτη Παντελεήμονα Α΄ και η ανέγερσή του διήρκεσε 4 χρόνια. Οι εργασίες ολοκληρώθηκαν το 1960, όταν και έγινε η τελετή των εγκαινίων από τον Μητροπολίτη Παντελεήμονα Α΄. Στην τελετή παρευρέθηκε πλήθος κόσμου και

⁶⁵ Σήμερα το Γενί Τζαμί είναι το Λαογραφικό Μουσείο Θεσσαλονίκης.

⁶⁶ Περιοδικό «Νέες Ιδέες», τεύχος 65, Φεβρουάριος 2008, 11

⁶⁷ «Νέες Ιδέες», τ.65, 6-7.

⁶⁸ «Νέες Ιδέες», τ.65, 7.

επισήμων, όπως ο τότε υπουργός Εργασίας Μπακατσέλος και ο πρόεδρος Εφετών Θεσσαλονίκης Μανωλεδάκης. Όπως αναγράφεται στο Βιβλίο Εγκαινιασθέντων Ναών Μείζονος Μητρόπολης Θεσσαλονίκης στις 13 Ιουνίου 1970 σε Θεία Λειτουργία που χοροστάτησε ο Επίσκοπος Ταλαντίου Στέφανος, μεταφέρθηκαν εντός της στύλης του Αγίου Θυσιαστηρίου τα παλαιά εγκαίνια του ναού, ενώ έγινε και ο καθαγιασμός της νέας πλάκας του Αγίου Θυσιαστηρίου⁶⁹.

Το νέο οικοδόμημα είναι διαφορετικό, ως προς την αρχιτεκτονική του, σε σχέση με τον παλιό ναό του 1832, καθώς είναι τρίκλιτη βασιλική με καμπαναριό, σε σχέδια που εκπόνησε ο μηχανικός Βάρβογλου, ενώ η εικονογράφηση του ναού διήρκησε εικοσιτέσσερα χρόνια από το 1970 έως το 1994.

Η ενορία της Αγίας Τριάδας επιδεικνύει έντονη κοινωνική και πολιτιστική δραστηριότητα στην περιοχή και αποτελεί σημείο αναφοράς για γενιές Θεσσαλονικέων, καθώς λειτουργεί παιδική χορωδία⁷⁰ από το 1967, πνευματικό κέντρο και αθλητικό σωματείο «Αναγέννηση». Μάλιστα το 1972 ιδρύει παιδικές κατασκηνώσεις στο Γομάτι Χαλκιδικής για την παραθέριση των νέων της ενορίας. Η κατασκήνωση ιδρύθηκε από τον τότε εφημέριο του ναού π. Βασίλειο Μανιώτη.

Στο πέρας των χρόνων η ενορία είχε την ύψιστη τιμή να φιλοξενήσει τον Άραφο Χιτώνα Του Κυρίου, που έβγαινε για πρώτη φορά από τη Μονή Παντοκράτορος του Αγίου Όρους, προς προσκύνηση, το 1993.

Τον ναό κοσμή η εφέστιος εικόνα της Παναγίας Δακρυρροούσης, που τοποθετήθηκε το 1994, ενώ βρίσκονται και τα Ιερά Λείψανα των Αγίων Σαββαϊτών Πατέρων, τα οποία χαρίστηκαν στον ναό από τον Ηγούμενο της Ιεράς Μονής Παναχράντου της Μητρόπολης Νέας Ιωνίας και Φιλαδελφείας στις 29 Μαρτίου 2002. Επίσης, δύο μέρες αργότερα, στις 31 Μαρτίου ο Παναγιώτατος Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης Παντελεήμων ο Β΄ δωρίζει 18 Χαριτόβλυτα Λείψανα στον προϊστάμενο του ναού Αρχιμανδρίτη Παύλο Παπακωνσταντίνου, ο οποίος στη συνέχεια τα χαρίζει ως ιερά παρακαταθήκη στον ναό.

Στον περίβολο του ναού βρίσκεται το παρεκκλήσιο του Αγίου Σάββα, η ανέγερση του οποίου διήρκησε μόλις 1,5 χρόνο. Θεμελιώθηκε στις 10 Δεκεμβρίου 2000 και τα εγκαίνιά του πραγματοποιήθηκαν στις 23 Ιουνίου 2002. Επίσης, υπάρχει και το αρχονταρίκι, που ιδρύθηκε από τον σημερινό προϊστάμενο του ναού Αρχιμανδρίτη Παύλο Παπακωνσταντίνου και στη βιβλιοθήκη του βρίσκονται σπάνια βιβλία, προερχόμενα από τη βιβλιοθήκη του Αγησίλαου Παπακωνσταντίνου, πατρός του σημερινού προϊστάμενου του ναού.

---

⁶⁹ Βιβλίο Εγκαινιασθέντων Ναών Μείζονος Μητρόπολης Θεσσαλονίκης.

⁷⁰ Η χορωδία της Αγίας Τριάδας είναι άκρως δημοφιλής και για τις επιτυχίες της σε διεθνείς διαγωνισμούς και φεστιβάλ.

ΝΑΙΔΡΙΟ ΑΓΙΑΣ ΣΟΛΟΜΩΝΗΣ

Φυσικά, ενοριακό παρεκκλήσιο είναι και το εκκλησάκι της Αγίας Σολομωνής επί της κεντρικής οδού Παπαναστασίου. Στο σημείο που βρίσκεται το εκκλησάκι, επί Τουρκοκρατίας ήταν κτήμα ενός Τούρκου προύχοντος, ο οποίος σε επισκευές που έκανε στο κτήμα του, ανακάλυψε, το 1890, μία πηγή και μέσα σε κρύπτη την εικόνα της Αγίας. Ο ίδιος αργότερα, ανακάλυψε την ιαματική και αγιαστική ευεργεσία του αγιάσματος⁷¹. Σύμφωνα με τον Χατζή Ιωάννου, παλαιότερα το αγίασμα βρισκόταν μέσα σε περίβολο Μοναστηρίου και με τις επισκευές του Τούρκου ιδιοκτήτη ήρθαν στην επιφάνεια πολλά στοιχεία σχετικά με το παρελθόν της περιοχής όπως κιονόκρανα και στυλοβάτες, ενώ ήρθαν στο φως της επιφάνειας τείχη, που μαρτυρούν την ύπαρξη προγενέστερου ναού και ένας τάφος ηγουμένου Μονής, πιθανότατα της Μονής της Αγίας Σολομονής⁷². Το 1892 περιφράχτηκε η περιοχή γύρω από το αγίασμα και το 1912 με την απελευθέρωση της Θεσσαλονίκης το αγίασμα υπάγεται στην ενορία της Αγίας Τριάδας. Αρχικά, κάθε 1^η Αυγούστου γίνονταν εκδηλώσεις στο αγίασμα εντός σκηνής, που παραχωρούσε ο στρατός. Με το πέρασμα των χρόνων αποφασίστηκε η ανέγερση ενός ναΐδριου στην περιοχή του αγιάσματος, κάτι που συνέβη το 1950. Το εκκλησάκι είναι πρωτοποριακό, καθώς είναι νησιωτικού στυλ με υαλόφρακτη πρόσοψη, σε σχέδια που εκπόνησε ο αρχιτέκτονας Βάρης Καραγιάννης. Μέσα σε αυτό τοποθετήθηκε η εικόνα της Αγίας Σολομωνής και ένα χρυσοκέντητο κάλυμμα, καθηγιασμένο από τα Ιερά Λείψανα της Αγίας, δώρο του Οικουμενικού Πατριάρχη Αθηνάγορα. Πλέον έχει καθιερωθεί να τελείται Θεία Λειτουργία κάθε Σάββατο πρωί.

ΕΦΗΜΕΡΙΟΙ ΠΟΥ ΥΠΗΡΕΤΗΣΑΝ ΣΤΟΝ ΝΑΟ

- Αρχιμανδρίτης Άνθιμος, προϊστάμενος τους ναού το 1905.
- π. Δημήτριος Μακροδημόπουλος
- π. Αριστοτέλης Ζαχαριάδης
- π. Μιλτιάδης Μακρίδης
- π. Βασίλειος Μανιώτης
- π. Χαράλαμπος Ηρωίδης
- π. Αναστάσιος Λιβάς
- π. Νεκτάριος Παπαγιαννούλης
- π. Πέτρος Θεοδωρίδης
- π. Παντελεήμων Σιάπκαρης
- π. Παρασκευάς Ζωγράφος
- Διάκονος Αλέξανδρος Θεοδωρακόπουλος, μετέπειτα Πρωτοσύγγελος Ρόδου

⁷¹ «Νέες Ιδέες», τ.65, 15.

⁷² Απ. Σ. Βακαλόπουλος, *Ιστορία της Θεσσαλονίκης 316π.Χ. -1983*, εκδ. αφών Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1997, 252.

- Αρχιμανδρίτης Παντελεήμων Ροδόπουλος, μετέπειτα Μητροπολίτης Σερεντίου και Τυρολόης
- Διάκονος Ευδόκιμος Κοκκινάκης, μετέπειτα Μητροπολίτης Ελευθερουπόλεως
- Διάκονος Σπυρίδων Καλαφατάκης, μετέπειτα Μητροπολίτης Κεφαλληνίας
- Αρχιμανδρίτης Κωνσταντίνος Βαμβίνης, μετέπειτα Πρωτοσύγγελος της Μητρόπολης Θεσσαλονίκης
- Διάκονος Άνθιμος Αραμπατζόγλου
- Αρχιμανδρίτης Μακάριος Βαρλάς
- Αρχιμανδρίτης Παύλος Παπακωνσταντίνου
- π. Κωνσταντίνος Αγγελόπουλος
- π. Ιωσήφ Παζβαντίδης
- π. Σταύρος Νικούλης

Η αγία Σολομωνή, επί της οδού Παπαναστασίου.

Ο Ιερός ναός της αγίας Τριάδας.

ΙΕΡΟΣ ΝΑΟΣ ΠΑΝΑΓΙΑΣ ΦΑΝΕΡΩΜΕΝΗΣ

Ο Ιερός ναός της Παναγίας Φανερωμένης είναι μια τρίκλιτη βασιλική και βρίσκεται στην περιοχή της Καλλιθέας στην οδό Αρκαδιουπόλεως 20, ενώ υπάρχει και άλλη είσοδος από την ομώνυμη κεντρική οδό της περιοχής, της οδού Παναγίας Φανερωμένης.

Τα εγκαίνια του συγκεκριμένου ναού πραγματοποιήθηκαν στις 14 Μαΐου 1961⁷³ από τον Παναγιώτατο Μητροπολίτη Θεσσαλονίκης Παντελεήμονα Α', ενώ η ανέγερσή του είχε ξεκινήσει οκτώ χρόνια νωρίτερα, το 1953.

Συγκεκριμένα, τη διετία 1953 με 1955 κτίζεται το υπόγειο του ναού από τον εργολάβο δημοσίων έργων Νικόλαο Χατζητριανταφύλλου, με επιβλέποντα των εργασιών τον αρχιτέκτονα Συμεών Μυλωνά. Ο Συμεών Μυλωνάς ανέλαβε τις εργασίες ανέγερσης του ναού, όταν ολοκληρώθηκε η μελέτη για την εκπόνηση των σχεδίων τον Οκτώβριο του 1957 με επιβλέποντα το μηχανικό Αλέξανδρο Στεργίου. Η οριστική αποπεράτωση του ναού πραγματοποιήθηκε δύο μήνες μετά την τελετή των εγκαινίων, τον Ιούλιο του 1961.

Δεν υπάρχουν καταγεγραμμένα ονόματα ευεργετών και δωρητών, καθώς η ανοικοδόμηση του ναού, κατέστη δυνατή χάρη στη συνδρομή όλων των κατοίκων της ενορίας. Ξεχωρίζει, όμως, η κατασκευή του μαρμάρινου θρόνου του ναού, με χρήματα του Γεωργίου Βεργίδη το 1961.

Κόσμημα για τον ναό είναι η εφέστιος εικόνα της Παναγίας Φανερωμένης από την οποία πήρε και το όνομα ο ναός και η ενορία. Η εν λόγω εικόνα ήρθε στη Θεσσαλονίκη από τα Γανόχωρα της Ανατολικής Θράκης με την έλευση των προσφύγων από τις αλησμόνητες πατρίδες, οι οποίοι και την αφιέρωσαν στην ενορία. Μαζί με την εικόνα της Παναγίας Φανερωμένης αφιέρωσαν και την εικόνα της Αγίας Ειρήνης, ίδιας τεχνοτροπίας και διαστάσεων.

Ο ναός διαθέτει παρεκκλήσιο αφιερωμένο στις τρεις αυτάδελφες γυναίκες αγίες Αγάπη, Ειρήνη και Χιονία.⁷⁴ Το παρεκκλήσιο βρίσκεται ανατολικά του σημερινού ιερού ναού στον αύλιο χώρο των 59ου και 61ου Δημοτικών Σχολείων. Το παρεκκλήσιο είναι ο πρώτος ιερός ενοριακός ναός που έχτισαν οι πρόσφυγες στην περιοχή με την επονομασία: «Παναγία Φανερωμένη (εξαιτίας της Ιεράς Εικόνας) και αγίων Τριών Μαρτύρων». Οι αγίες κατά την παράδοση, μαρτύρησαν για την πίστη τους στον Χριστό στα όρια της σημερινής ενορίας της Παναγίας Φανερωμένης. Μετά την ολοκλήρωση του μεγάλου σημερινού ναού, ο χώρος του πρώτου ναού χρησιμοποιείται ως ιερό Παρεκκλήσιο. Ο ναός της Παναγίας Φανερωμένης πανηγυρίζει στην εορτή της αποδόσεως της Παναγίας: 23 Αυγούστου και το ιερό Παρεκκλήσιο στις 16 Απριλίου ή την Τετάρτη της Διακαινησίμου.

⁷³ Βιβλίου *Εγκαινιασθέντων Ναών Μείζονος Μητρόπολης Θεσσαλονίκης*.

⁷⁴ Πλησίον του ναού βρισκόταν η μονή των τριών αυτών γυναικών, επί του οποίου σχεδόν ανεγέρθηκε κατά την Τουρκοκρατία ο περίφημος τεκκές των Μεβλεβή (Δερβίσηδων), που καταστράφηκε στην πυρκαγιά του 1917.

Στο υπόγειο του ναού λειτουργούν, σήμερα, αίθουσες εκδηλώσεων και κατηχητικών με πλούσια δράση στην περιοχή, καθώς είναι το σημείο αναφοράς της μαθητιώσας νεολαίας της περιοχής. Για το λόγο αυτό σήμερα, πραγματοποιούνται, από εθελοντές, συμπληρωματικά φροντιστηριακά μαθήματα γυμνασίου και λυκείου για τους μαθητές της ενορίας.

Εφημέριοι που υπηρέτησαν στην ενορία της Παναγίας Φανερωμένης:

Οικονόμος Θεόδωρος Χατζηγιαννάκης (1925)

Αρχιμανδρίτης Ευστράτιος Τσουρτσόπουλος

Οικονόμος Αθανάσιος Βασιλειάδης

Αρχιμανδρίτης Παΐσιος Ραφαηλίδης

Πατήρ Δημήτριος Μισαηλίδης

Αρχιμανδρίτης Φιλόθεος Γκίνης

Πατήρ Ευάγγελος Μπαλάφας

Αρχιμανδρίτης Ιάκωβος Παυλάκης

Πατήρ Ευάγγελος Χαχόλος

Πατήρ Κωνσταντίνος Καφάσης

Πατήρ Ευάγγελος Σκορδάς

Πατήρ Παντελεήμων Τσιαουσίδης

Αρχιμανδρίτης Δανιήλ Στεφανής

Πατήρ Κωνσταντίνος Τρεμούλης

Πατήρ Θεόδωρος Αναστασοβίτης

Πατήρ Γεώργιος Νοταράς

Πατήρ Ιωάννης Καπλάς

Πατήρ Παναγιώτης Ευαγγελόπουλος

Πατήρ Εμμανουήλ Παπαδοκωνσταντάκης

Πατήρ Θεόδωρος Νικολόπουλος

Αρχιμανδρίτης Κύριλλος Κεχαγιόγλου

Αρχιμανδρίτης Παύλος Πατσιάς

Πατήρ Αγάπιος Παπαδόπουλος

Αρχιμανδρίτης Δημήτριος Παπαδόπουλος

Αρχιμανδρίτης Γεώργιος Ντάγκας

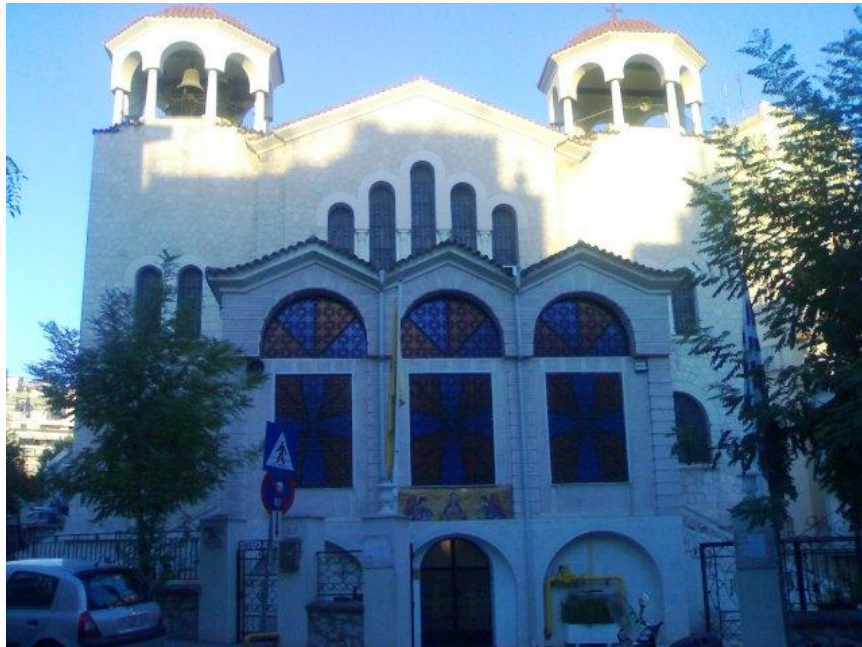
Αρχιμανδρίτης Δαμασκηνός Πέτικας

Αρχιμανδρίτης Λούππος Κουκουρικός

Πατήρ Νικόλαος Τσέλος

Πατήρ Κωνσταντίνος Μπάρης

Πατήρ Ευστάθιος Μπάκος (2013)

Ο Ιερός ναός της Παναγίας Φανερωμένης.

ΙΕΡΟΣ ΝΑΟΣ ΑΓΙΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ (ΝΤΕΠΩ)

Ο ιερός ναός του Αγίου Ελευθερίου στην περιοχή των Εξοχών είναι μία τρίκλιτη βασιλική, που εγκαινιάστηκε από τον Παναγιώτατο Μητροπολίτη Θεσσαλονίκης Παντελεήμονα Α΄ στις 27 Μαΐου 1962⁷⁵, ενώ η θεμελίωσή του πραγματοποιήθηκε 14 χρόνια πριν, το 1948⁷⁶ και η αποπεράτωσή του το 1957.

Στο ίδιο σημείο που βρίσκεται ο σημερινός ναός, κατά τη διάρκεια των χρόνων του Εθνικού Διχασμού, μέλη της Βενιζελικής παράταξης έχτισαν τον ναό προς τιμήν του Αγίου Ελευθερίου το 1916, ως απάντηση στις κινήσεις των Βασιλικών που επισκεύασαν τον ναό του Αγίου Κωνσταντίνου⁷⁷ στο Γ΄ Σώμα Στρατού⁷⁸.

Ο πρώτος ναός του Αγίου Ελευθερίου καθαγιάζεται 13 χρόνια αργότερα, το 1929, ενώ λόγω της υλικής φθοράς και εξ αιτίας του αυξημένου πλήθους πιστών που προσέρχονταν στον ναό, λήφθηκε η απόφαση ανοικοδόμησης ενός νέου ναού στην θέση του προηγούμενου. Έτσι το 1948 σε μεγάλη κοσμική τελετή έγινε η κατάθεση του θεμελίου λίθου του νέου ναού από τον Μητροπολίτη Γεννάδιο, παράλληλα με την θεμελίωση του 1^{ου} Δημοτικού σχολείου Θεσσαλονίκης, που βρίσκεται ακριβώς δίπλα, γεγονός που προσέλκυσε πλήθος επισήμων προσώπων του πνευματικού και πολιτικού κόσμου.

Για την ανέγερση του νεότερου ναού δεν χρειάστηκε να κατεδαφιστεί ο προηγούμενος, καθώς η οικοδόμηση πραγματοποιήθηκε περιμετρικά του παλαιότερου. Με την ολοκλήρωση των κατασκευών, ο ναός του 1916 βρισκόταν στο κέντρο του νέου ναού και στη συνέχεια κατεδαφίστηκε. Αυτό συνέβη για να μη μείνουν χωρίς κέντρο εκκλησιασμού οι κάτοικοι της ενορίας.

Μεγάλοι ευεργέτες του ναού είναι οι Χρήστος και Αγγελική Κοΐδου, η Μαρία Ζαφειρίου και Μαρία Ανδρονίκου.

Ευεργέτες είναι οι : Θωμάς Κυρίδης, Στυλιανός Κόνιορδου, Νικόλαος Κασίμης, οι αδελφοί Φιλίππου και ο Γεώργιος Τσακίρης.

---

⁷⁵ Βιβλίο *Εγκαινιασθέντων Ναών Μείζονος Μητρόπολης Θεσσαλονίκης*.

⁷⁶ Στην πινακίδα που υπάρχει στον ναό αναγράφεται η ημερομηνία 1948, στα χρονικά του Γρηγορίου του Παλαμά, όμως, αναγράφεται ως ημερομηνία η 10^η Απριλίου του 1949. «Γρηγόριος ο Παλαμάς», έτος ΛΑ΄, (1949), 106.

⁷⁷ Είναι χαρακτηριστικό ότι οι Βενιζελικοί επέλεξαν τον Άγιο Ελευθέριο για να τιμήσουν τον Ελευθέριο Βενιζέλο, ενώ οι Βασιλικοί τον Άγιο Κωνσταντίνο προς τιμήν του Βασιλέως Κωνσταντίνου.

⁷⁸ Μέχρι πρόσφατα υποστηρίζονταν η άποψη πως οι Βασιλικοί επισκεύασαν τον ναό του Αγίου Κωνσταντίνου στην Ιπποδρομίου, κάτι που είναι αναληθές. Στην πραγματικότητα οι Βασιλικοί δεν απάντησαν στην κίνηση των Βενιζελικών οικοδομώντας νέο ναό. Απλώς είχαν ως βάση αναφοράς το μέρος που βρίσκεται σήμερα το Γ΄ Σώμα Στρατού και το ναό των Αγίου Κωνσταντίνου και Ελένης, που βρίσκεται εκεί.

Δωρητές είναι οι : Χρήστος Καρατζάς, Λέων Ράδης, Ελπινίκη Στιβακτάκη, Δημήτρης Θεοδωρίδης, Θεόδωρος Μπουρμπουκλής, Σαράντης Μουστάκας, Ιωάννης Κωνσταντινίδης και Δημήτριος Ιωαννίδης.⁷⁹

Όπως, προαναφέρθηκε η τελετή εγκαινιασμού έλαβε μέρος το 1962 από τον Μητροπολίτη Παντελεήμονα Α΄, επί προέδρου και μελών του Εκκλησιαστικού Συμβουλίου του ναού Αρχιμανδρίτου Παντελεήμονα Σκλάβου, μετέπειτα Επισκόπου Θεουπόλεως, Κ. Γεωργιάδου, Κ. Παπαδόπουλου, Β. Χρήστου και Σ. Ιωάννου.

Μέσα στον ναό βρίσκονται τα Ιερά λείψανα του Αγίου Ελευθερίου, η εικόνα της Κοιμήσεως της Θεοτόκου και φυσικά η θαυματουργή εικόνα του Αγίου Ελευθερίου.

Κάτω από τον ναό υπάρχει το παρεκκλήσιο του Αγίου Χριστοφόρου, κτίσμα της δεκαετίας του 50΄, ενώ παρεκκλήσιο της ενορίας είναι και το εκκλησάκι του Αγίου Βασιλείου που βρίσκεται στον αύλιο χώρο του κτιρίου της Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας.

Εφημέριοι που έχουν υπηρετήσει στον ναό:

- Αρχιμανδρίτης Μιχαήλ Μακράς
- Αρχιμανδρίτης Θωμάς Γκερλές
- π. Αθανάσιος Γιαγτζής
- π. Αθανάσιος Παπαθανασίου
- π. Βασίλειος Καραστέργιος
- π. Ιωάννης Αργυρός
- π. Παναγιώτης Πανουτσόπουλος

και οι σημερινοί:

- Αρχιμανδρίτης Βασίλειος Πολίτης (Προϊστάμενος του ναού)
- Αρχιμανδρίτης Χριστόδουλος Παρτίδης
- π. Παναγιώτης Τζουβελέκης
- π. Δημήτριος Τάνος

ο ναός του αγίου Ελευθερίου.

⁷⁹ Όλα τα ονόματα των Μεγάλων ευεργετών, ευεργετών και δωρητών είναι καταγεγραμμένα στις πλάκες εισόδου του ναού.

ΙΕΡΟΣ ΝΑΟΣ ΠΡΟΦΗΤΗ ΗΛΙΑ ΠΥΛΑΙΑΣ

Ο ιερός ναός του Προφήτη Ηλιού δεσπόζει στην περιοχή της Πυλαίας, καθώς αποτελεί σημείο αναφοράς για τους κατοίκους της Πυλαίας. Ο σημερινός ναός είναι ο δεύτερος που οικοδομήθηκε στο ίδιο σημείο και είναι ρυθμού τρίκλιτης βασιλικής. Η θεμελίωση του έγινε στις 5 Σεπτεμβρίου 1926 και η αποπεράτωση του ολοκληρώθηκε το 1935.⁸⁰ Τα εγκαίνια, όμως, πραγματοποιήθηκαν πολύ αργότερα, στις 14 Οκτωβρίου 1962, από τον Παναγιώτατο Μητροπολίτη Παντελεήμονα Α'.⁸¹ Απομεινάρι του προηγούμενου ναού του Προφήτη Ηλία είναι το καμπαναριό που βρίσκεται στον αύλιο χώρο του ναού, από το οποίο αντλούμε και την πληροφορία κατασκευής του προγενέστερου ναού. Στο καμπαναριό υπάρχει σκαλισμένη η ημερομηνία 1854, πιθανότατα η χρονιά κατασκευής του. Το καμπαναριό αυτό χαρακτηρίστηκε ως διατηρητέο μνημείο από την αρχαιολογική υπηρεσία.

Ο αρχικός ναός του Προφήτη Ηλία δεν βρισκόταν στην σημερινή τοποθεσία αλλά στην περιοχή Κρυονερίου στην Άνω Τούμπα, πάνω από τη σημερινή Αγία Μαρίνα, στα όρια με τον σημερινό περιφερειακό. Οι κάτοικοι της Πυλαίας, όμως, αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν την περιοχή εξαιτίας των δύσκολων συνθηκών διαβίωσης που επικρατούσαν. Μάλιστα η καθημερινότητά τους είχε γίνει αφόρητη λόγω της ύπαρξης φιδιών. Συνεπώς η περιοχή και ο ναός εγκαταλείφθηκαν πριν την επανάσταση του 1821 και το σύνολο του πληθυσμού μεταφέρθηκε στο κέντρο της Θεσσαλονίκης. Οι κάτοικοι τιμούσαν τον Προφήτη Ηλία στον ναό της Νέας Παναγίας μέχρι και τα μέσα του 19^{ου} αιώνα, όταν και επέστρεψαν στην Πυλαία και οικοδόμησαν τον νέο ναό το 1854.⁸²

Ο νεότερος ναός του 1935 χτίστηκε πέτρινος αλλά κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 50' ή 60' επικαλύφθηκε από σοβά εξωτερικά. Η σημερινή διοίκηση του ναού μόλις αντιλήφθηκε ότι ο ναός χτίστηκε ως πέτρινος ξεκίνησε την διαδικασία εξωτερικής αποκατάστασης με πέτρα. Σήμερα ολοκληρώνονται οι εργασίες και ο ναός θα είναι και πάλι επικαλυπτόμενος από πέτρα, όπως στην αρχική του μορφή.

Από τα αρχεία του ναού πληροφορούμαστε ότι το κόστος κατασκευής του ήταν 710.907 δραχμές και ο σχεδιασμός πραγματοποιήθηκε από τον αρχιτέκτονα Τ. Πεπονίδη. Με την πάροδο του χρόνου κατασκευάστηκε και ο μανδρότοιχος του ναού το 1965, ενώ λόγω των αυξημένων αναγκών και προσδοκιών της κοινωνίας της Πυλαίας, οικοδομήθηκε και το Ενοριακό Εκκλησιαστικό Κέντρο που περιλαμβάνει χώρους για τη λειτουργία Κατηχητικού σχολείου και αίθουσες δεξιώσεων. Η θεμελίωση του κέντρου πραγματοποιήθηκε στις 27 Φεβρουαρίου 1989 και τα εγκαίνιά του στις 18 Οκτωβρίου

⁸⁰ Φανούλα Τσούκα – Φουντουκίδου, *Η Πυλαία στο πέρασμα των αιώνων*. Ιστορία και Λαογραφία, 1998, 44

⁸¹ *Βιβλίον Εγκαινιασθέντων Ναών Μείζονος Μητρόπολης Θεσσαλονίκης*.

⁸² Η ιστορική εικόνα του Προφήτη Ηλία δεν επέστρεψε στην περιοχή, αλλά παρέμεινε στον ναό της Νέας Παναγίας, όπου βρίσκεται μέχρι σήμερα.

1992.⁸³ Σήμερα ολοκληρώθηκε ακόμη ένα σημαντικό έργο στον ναό, στον οποίο υπάρχει πια και Εκκλησιαστικό Μουσείο με σημαντικά εκθέματα του ναού.

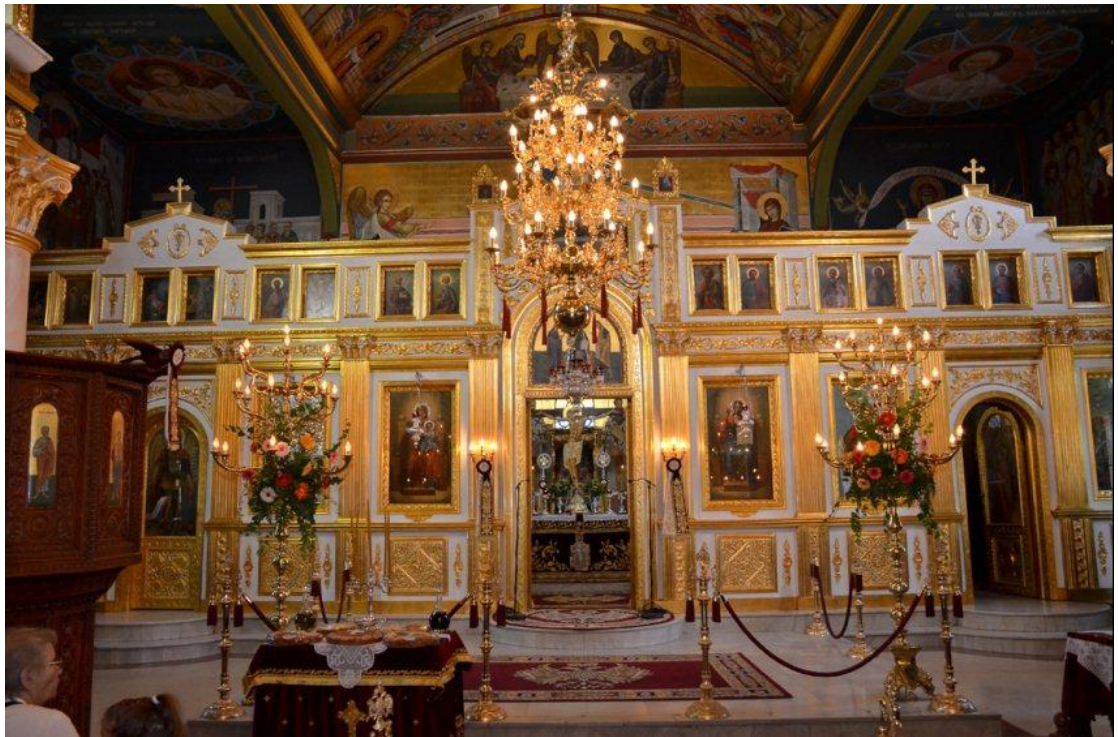
Η σύνδεση του ναού με την κοινωνία της Πυλαίας είναι πολύ ισχυρή, κάτι που γίνεται ολοφάνερο από τις δωρεές των ενοριτών προς τον ναό, αλλά και από την κτηματολογική κατάσταση του ναού, που περιλαμβάνει σημαντικά ακίνητα της περιοχής όπως τον Αγρό, το Νεκροταφείο, το Αμερικανικό Κολλέγιο Ανατόλια, το πουρνάρι και άλλα σημαντικά οικόπεδα στην ευρύτερη περιοχή.

Ιερείς που διακόνησαν στον ναό:

• π. Κωνσταντίνος Παπακωνσταντίνος	1917
• π. Κύριλλος Παπαδόπουλος	1925- 1933
• π. Κωνσταντίνος Καμπάς	1930- 1932
• π. Θεόδωρος Δρακουλής	1933
• Ιερομόναχος Χρυσόστομος Στεργίου	1934
• π. Μιχαήλ Μάκρας	1934
• π. Βασίλειος Χατζηφιλιππίδης	1951
• Ιερομόναχος Γρηγόριος Γιαμουγιάννης ⁸⁴	1951- 1956
• π. Γεώργιος Αποστολάκης	1951
• π. Ιωάννης Χατζηψάλτης	1952
• π. Αναστάσιος Ελαιοτριβάρης	1959
• π. Γεώργιος Κόλλιας	1959
• π. Εμμανουήλ Γαβριλάκης	1964
• π. Κυριάκος Χατζηαποστόλου	1968
• π. Αντώνιος Ξενοφωνίδης	1969
• π. Στέφανος Ανδρουλάκης	1970 -2005
• π. Θεόδωρος Νικόπουλος	1971 -1976
• π. Νικόλαος Παπαγεωργίου	1975
• π. Γεώργιος Ντάλλας	1976 -2005
• π. Χρυσόστομος Τσοκακτσίδης	1991- 1998
• Ιερομόναχος Θεωνάς Πλιάντης	1999 – σήμερα
• Αρχιμανδρίτης Δημήτριος Τζιαφάς (από 1/1/2005 προϊστάμενος του ναού)	2004–σήμερα
• π. Αλέξανδρος Καϊτίδης	2005 – σήμερα
• Ιερομόναχος Παντελεήμων Καραφουλίδης	2007 – σήμερα
• π. Ελευθέριος Καρακίτσιος	2009- σήμερα

⁸³ Φ. Τσούκα – Φουντουκίδου, *Η Πυλαία...*, 1998, 44- 45. Η κατασκευή του κέντρου πραγματοποιήθηκε επί αρχιερατεύοντος του Παναγιώτατου Μητροπολίτου Θεσσαλονίκης κ.κ. Παντελεήμονα Β΄, και ιερατεύοντος του αιδεσιμωτάτου πρωτοπρεσβύτερου πατέρα Στεφάνου Ανδρουλάκη με τη συμμετοχή των παρακάτω εκκλησιαστικών συμβούλων. Χατζηπούφλη Ιωάννου, Ψωμά Γεωργίου, Ρηγοπούλου Σωτηρίου και Γιαννούδη Βασιλείου. Την αρχιτεκτονική μελέτη του κτιρίου ανέλαβε ο Βασίλειος Παππάς, ο οποίος συνεργάστηκε με τον Πολιτικό μηχανικό Νικόλαο Ίτσιο.

⁸⁴ Μετά από χρόνια αποσηματίστηκε

Το τέμπλο του ναού.

Ο ναός του Προφήτη Ηλία στην Πυλαία.

ΝΑΪΣΚΟΣ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΠΑΥΛΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΙΚΟΥ ΜΕΓΑΡΟΥ

Τα εγκαίνια του νέου Μητροπολιτικού Μεγάρου της πόλης της Θεσσαλονίκης πραγματοποιήθηκαν με κάθε επισημότητα και πλήθος κόσμου την Κυριακή του Πάσχα του 1966. Είχε προηγηθεί η κατεδάφιση του παλιότερου οικοδομήματος το 1964 με σκοπό η ανοικοδόμηση του νέου κτιρίου να ανταποκρίνεται στις αυξανόμενες ανάγκες της πόλης, που διαρκώς μεγάλωνε πληθυσμιακά και γεωπολιτικά.

Ο Παναγιώτατος Μητροπολίτης Παντελεήμων Α΄ δέχτηκε τις επισκέψεις των Αρχών της πόλεως και του Ιερού Κλήρου, ενώ παρόντες στην τελετή εγκαινίων ήταν και ο υπουργός Βορείου Ελλάδος Μανωλόπουλος, ο Νομάρχης Κουρνάβος και ο Δήμαρχος Τσίρος.

Μετά την τελετή των εγκαινίων και υπό την μελωδία Πασχαλίων ύμνων ψαλλομένων από τους ψάλτες της Μητροπόλεως ξεκίνησε από το νέο Μέγαρο ιερά πομπή για την τελετή της «Αγάπης» στον Ιερό Μητροπολιτικό Ναό του Αγίου Γρηγορίου του Παλαμά.⁸⁵

Τον επόμενο μήνα⁸⁶ πραγματοποιήθηκαν και τα εγκαίνια του ιερού παρεκκλησίου του Αποστόλου Παύλου, ευρισκόμενο μέσα στο Μητροπολιτικό Μέγαρο, από τον Παναγιώτατο Μητροπολίτη Παντελεήμονα Α΄.⁸⁷

Τα σχέδια του νέου αυτού οικοδομήματος εκπόνησε ο αρχιτέκτονας Α. Σιάγας.⁸⁸

---

⁸⁵ «Γρηγόριος ο Παλαμάς», *τεύχος 49*, (1966), 132

⁸⁶ Στις 26 Μαΐου 1966, σύμφωνα με το βιβλίο *Εγκαινιασθέντων Ναών Μείζονος Μητρόπολης Θεσσαλονίκης*

⁸⁷ «Γρηγόριος ο Παλαμάς», *τ. 49*, (1966), 195

⁸⁸ Θάλεια Σ. Μαντοπούλου- Παναγιωτοπούλου, *Το κτιριακό συγκρότημα της Μητρόπολης Θεσσαλονίκης*, Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών, 1985, 41.

ΙΕΡΟΣ ΝΑΟΣ ΟΣΙΑΣ ΞΕΝΗΣ

Ο Ιερός ναός της Οσίας Ξένης βρίσκεται στην περιοχή Χαριλάου στην οδό Μαρασλή 59. Θεμελιώθηκε το 1953 και εγκαινιάστηκε από τον Παναγιώτατο Μητροπολίτη Παντελεήμονα Α΄ στις 16 Ιουνίου 1967⁸⁹. Ο αρχιτεκτονικός της ρυθμός είναι σταυροειδής με τρούλο, σε σχέδια που εκπονήθηκαν από τον αρχιτέκτονα Ιωάννη Τριανταφυλλίδη.

Στον ναό δεν βρίσκεται κάποια ιστορική εικόνα, βρίσκονται, όμως, τα ιερά λείψανα της Οσίας Ξένης σε ειδική θήκη προς προσκύνηση και ένα παρεκκλήσιο εντός του ναού του Αγίου Παντελεήμονος.

Το μαρμάρινο τέμπλο και οι ιερές εικόνες έγιναν από τον αγιογραφικό οίκο των Παχωμαίων εξ Αγίου Όρους.

Μεγάλοι ευεργέτες του ναού, όπως καταγράφονται στις πλάκες εισόδου είναι οι : Νικ. Επαμεινώνδας Χαρίλαος⁹⁰, Αριάδνη Χριστοδούλου, Χρυσοπηγή Ιωαννίδου, Οικ. Μιλτιάδη Καρουσάκη, Οικ. Νικολάου Ανδρεάδη, Παναγιώτης Αμαραντίδης, Μαρία – Ευτέρπη Μυλωνίδου, Δημήτρης Χατζηζήσης.

Στον προαύλιο χώρο του ναού οικοδομήθηκε το 1985 πτέρυγα που στεγάζει το πνευματικό κέντρο, στο οποίο με την πάροδο των χρόνων πραγματοποιήθηκαν βελτιώσεις χάρη στις ευγενείς δωρεές της αποβιωσάσης Χαρίκλειας Αναχωρλή, που προήλθαν από την εκποίηση της οικίας της που είχε χαρίσει διά της διαθήκης της στον Ιερό Ναό. Το ποσό ανήλθε στις 1.600.000 δραχμές.

Στην περιοχή Χαριλάου οικοδομήθηκε τη διετία 1922- 1924, από Μικρασιάτες πρόσφυγες, ο παλιός ναός της Οσίας Ξένης, ευρισκόμενος σε κεντρικό σημείο, επί της οδού Παπαναστασίου 27, ο οποίος βρίσκεται μέχρι και σήμερα σε λειτουργία, ως παρεκκλήσι του νέου ενοριακού ναού του '67. Στον παλιό ναό πραγματοποιούνται κανονικά όλες οι λειτουργίες της εβδομάδας ταυτόχρονα με τον ενοριακό ναό. Λειτουργεί, δηλαδή, ως αυτοτελής ναός, παρ' όλο το γεγονός πως είναι παρεκκλήσιο.

Ο παλιός ναός της οδού Παπαναστασίου είναι μία ξυλόστεγη τρίκλιτη βασιλική, ο οποίος οικοδομήθηκε από τον πρόεδρο της «Πρώτης Οικοδομικής Εταιρείας Θεσσαλονίκης» Επαμεινώνδα Χαρίλαο, προς τιμή της μνήμης της μητέρας του Πολυξένης. Είναι αξιοσημείωτο, μάλιστα, το γεγονός πως η εν λόγω εταιρεία ανέλαβε την οικοδόμηση ολόκληρης της περιοχής και γι αυτό η περιοχή Χαριλάου πήρε το όνομα του μεγάλου αυτού ευεργέτη.

Μετά την ανέγερση του νέου ναού της οδού Μαρασλή, το 1967, ο παλιός ναός, πήρε και το όνομα του Αγίου Νεκταρίου και σήμερα ονομάζεται ως ναός της Οσίας Ξένης και του Αγίου Νεκταρίου. Αυτό συνέβη γιατί στην περιοχή κατοικούν αρκετοί ακόλουθοι του Παλαιού Ημερολογίου και για να τονιστεί ότι ο συγκεκριμένος ναός της

⁸⁹ «Γρηγόριος ο Παλαμάς», έτος Ν΄, (1967), 222.

⁹⁰ Μεγάλος ευεργέτης γενικότερα της περιοχής, που πήρε το όνομά του, καθώς και του παλαιού ναού της Οσίας Ξένης.

Παπαναστασίου είναι υπό τη δικαιοδοσία της Μητροπόλεως, πήρε και το όνομα του Αγίου Νεκταρίου.

Μετά το 1979 στον παλιό ναό πραγματοποιήθηκαν εργασίες για την πλήρη ανακαίνισή του, έτσι ώστε ο ναός να μπορεί να εξυπηρετεί κανονικά όλους τους πιστούς που προσέρχονται για τις Λειτουργίες. Ανακατασκευάστηκαν από την αρχή οι τοιχοποιίες και η σκεπή, όπως και η πρόσοψη του ναού με δαπάνες των ευσεβών της ενορίας. Σήμερα, το 2013, ξεκίνησαν νέες εργασίες συντήρησης.

Στον παλιό ναό της οδού Παπαναστασίου υπάρχει, επίσης, ξυλόγλυπτο τέμπλο, που κατασκευάστηκε το 1993 με δαπάνες των ενοριτών, ανερχόμενες στο ποσό των 5.800.000 δραχμών. Σε αυτό το τέμπλο βρίσκεται η Ιερά εικόνα της Οσίας Ξένης που φιλοτεχνήθηκε το 1945.

Ιερείς που υπηρέτησαν την ενορία της Οσίας Ξένης :

- π. Κλεόβουλος Τσακίρης
- π. Ζήσης Φωτόπουλος
- π. Εμμανουήλ Αρχανιωτάκης
- π. Ελευθέριος Καλαθάρης
- π. Παντελεήμων Σκενδέρης
- π. Παύλος Δαγαλάκης
- π. Δημήτριος Ευθυμίου
- π. Δημήτριος Καταβέλος
- π. Ιωάννης Κατινιός
- π. Αριστείδης Γαβριλάκης

Ο παλιός ναός της Οσίας Ξένης επί της οδού Παπαναστασίου.

Ο νέος ναός της Οσίας Ξένης.

Ο νέος ναός φωταγωγημένος κατά τη διάρκεια εορταστικών εκδηλώσεων.

ΙΕΡΟΣ ΝΑΟΣ ΑΓΙΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΠΑΝΟΡΑΜΑΤΟΣ

Ο Ιερός ναός Αγίου Γεωργίου Πανοράματος εγκαινιάστηκε στις 6 Οκτωβρίου 1968⁹¹ από τον Θεοφιλέστατο Επίσκοπο Ταλαντίου Στέφανο και βρίσκεται στο Πανόραμα στην οδό Αγίου Γεωργίου 6.

Η κατασκευή του ναού πέρασε από πολλά στάδια, ενώ κινητήριος δύναμη για την αποπεράτωσή του υπήρξαν οι Έλληνες πρόσφυγες εκ Μικράς Ασίας και Πόντου. Το 1922 οι πρόσφυγες κατέφθασαν στην Θεσσαλονίκη και αρχικά φιλοξενήθηκαν σε υποδομές συμμαχικών αντίσκηνων και παραγκών από την εποχή του Μακεδονικού Μετώπου του 1916-18. Σε μία από αυτές τις παράγκες τοποθέτησαν τα διασωθέντα κειμήλια και εικόνες που έφεραν μαζί τους από τις αλησμόνητες πατρίδες και μ' αυτόν τον τρόπο ικανοποιούσαν προσωρινά τις λατρευτικές τους ανάγκες. Η αφόρητη αυτή κατάσταση τους παρακίνησε να οργανώσουν τις δυνάμεις τους και να χτίσουν έναν μεγαλόπρεπο ναό προς τιμήν του προστάτη τους Αγίου Γεωργίου.

Το κτίσιμο του νέου ναού ξεκίνησε το 1928 με πρωτοστάτη τον π. Συμεών Μακρίδη, ο οποίος είχε διαδεχτεί τον Θρυλικό Παπαναστάση. Τα χρόνια που ακολουθούν ο ναός επεκτείνεται με τις προσπάθειες των ενοριτών, η εσωτερική παράγκα που υπήρχε απομακρύνεται και οι λειτουργίες πραγματοποιούνται στον ημιτελή ναό. Το πρόβλημα σχετικά με την έλλειψη ιερέα λύνεται το 1958 με την έλευση του π. Νικολάου Παπαγεωργίου, που κατά τη διάρκεια της ιερατείας του ολοκληρώνεται ο περίβολος του ναού, τα κάγκελα, το τέμπλο και οι εικόνες. Ο συγκεκριμένος ναός, μάλιστα είναι από τους πρώτους που λειτουργεί σύστημα κεντρικής θέρμανσης, ενώ σήμερα υπό την επίβλεψη του ναού λειτουργεί το Ενοριακό Κέντρο και το Δημιουργικό Στέκι για την Νεολαία.

Ο ναός έχει 4 παρεκκλήσια, 1) του Αγίου Πνεύματος στα κοιμητήρια Πανοράματος, 2) της Αναλήψεως του Κυρίου στον ομώνυμο λόφο της περιοχής, 3) του Αγίου Αρσενίου του Καππαδόκου στο Ενοριακό Κέντρο και 4) το παρεκκλήσι του Αγίου Νεκταρίου ευρισκόμενο ενσωματωμένο μέσα στον χώρο του Ιερού ναού και συγκεκριμένα στο δεξιό κλίτος.

Ονόματα Ιερέων που προσέφεραν :

- π. Αναστάσιος(μέχρι το 1923), ο γνωστός ως Παπαναστάσης
- π. Συμεών Μακρίδης
- π. Παύλος Παπαδόπουλος
- π. Παρασκευάς Παπουλίδης
- π. Νικόλαος Παπαγεωργίου
- π. Νικόλαος Λαγουμτζής
- π. Αλέξιος Παπαστεργίου(από το 1986)
- π. Μάξιμος Ψιλόπουλος (από το 1986)
- π. Παναγιώτης Κουργιαντάκης (από το 1990)

⁹¹ Βιβλίου *Εγκαινιασθέντων Ναών Μείζονος Μητρόπολης Θεσσαλονίκης*

Ο Ιερός ναός του Αγίου Γεωργίου στο Πανόραμα.

ΙΕΡΟΣ ΝΑΟΣ ΑΓΙΟΥ ΘΕΡΑΠΟΝΤΟΣ

Ο ναός του Αγίου Θεράποντος βρίσκεται επί της οδού Αρτάκης 1 στην περιοχή της Κάτω Τούμπας και είναι σταυροειδής με τρούλο. Πρόκειται για μια μεγαλόπρεπη εκκλησία, όπως ακριβώς αρμόζει στο πλήθος των πιστών της περιοχής.

Για πρώτη φορά ναός του Αγίου Θεράποντος συναντάται μετά τη Μικρασιατική καταστροφή του '22, όταν οι πρόσφυγες από τις αλησμόνητες πατρίδες εγκαταστάθηκαν στην περιοχή της Τούμπας. Αυτοί, για να μπορέσουν να ανακουφίσουν την θλίψη από τον ξεριζωμό τους από τις πατρίδες τους, θέλησαν να ανεγείρουν έναν ναό του Αγίου Θεράποντος προς τιμήν του γνωστού προσκυνήματος που βρισκόταν στην περιοχή Μπουνάρμπασι της Σμύρνης.

Η θεμελίωση του προσφυγικού αυτού ναού πραγματοποιείται στις 11 Ιουνίου 1924⁹², ο οποίος ολοκληρώνεται το 1929, όταν και πραγματοποιείται ο καθαγιασμός του, ενώ τα εγκαίνια γίνονται την 1^η Οκτωβρίου του 1933⁹³. Είναι χαρακτηριστικό ότι εξαιτίας έντονου συναισθηματικού δεσίματος και οικειότητας των κατοίκων της περιοχής με τον ναό, οι ενορίτες αποκαλούσαν τον ναό ως Άη Θεράπη.

Με τη ραγδαία αύξηση του πληθυσμού της περιοχής η ενορία έπρεπε να ανταπεξέλθει στις νέες πληθυσμιακές ανάγκες και ως εκ τούτου λήφθηκε η απόφαση ανέγερσης ενός νέου ναού στη θέση του παλαιού προσφυγικού. Έτσι το 1949 θεμελιώνεται ο νέος ναός και αρχίζει η ανέγερσή του το 1951. Ο νέος ναός περιέκλεισε τον παλαιό, ο οποίος κατεδαφίστηκε όταν ολοκληρώθηκαν οι εργασίες του καινούργιου. Τα εγκαίνια πραγματοποιήθηκαν από τον Επίσκοπο Ταλαντίου Στέφανο στις 31 Οκτωβρίου 1971⁹⁴.

Τον ναό, επίσης, κοσμεί η ιστορική εικόνα⁹⁵ του Αγίου Θεράποντος, από το ιστορικό προσκύνημα της Σμύρνης, η οποία μετά την καταστροφή του '22 παρέμεινε στη Σμύρνη στα χέρια του Τούρκου χότζα που την προστάτευσε. Η εικόνα επέστρεψε σε Ελληνικά χέρια όταν το 1955 ένας Έλληνας ιερέας, ο πατήρ Ιωάννης Πιτσώκος, επισκέφθηκε τη Σμύρνη. Ο Τούρκος χότζας όταν αντιλήφθηκε ότι στην περιοχή βρίσκεται ένας ιερέας ταξιδιώτης τον συνάντησε και του παρέδωσε την ιστορική αυτήν εικόνα μαζί με ένα δισκοπότηρο από το ίδιο προσκύνημα, το οποίο βρίσκεται σήμερα στο ιερό του ναού της Τούμπας.

Σήμερα, μέσα στον ναό βρίσκονται τα ιερά λείψανα του Αγίου Θεράποντος και διαφόρων άλλων με κυρίαρχα του Αγίου Χαραλάμπους. Συνολικά υπάρχουν τρεις καθαγιασμένες Τράπεζες, του κυρίως ναού του Αγίου Θεράποντος, του Αγίου Θεωνά Αρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης και του Αγίου Κοσμά του Αιτωλού, ενώ πρόσφατα σε επέκταση που πραγματοποιήθηκε στον ναό ανεγέρθη και το παρεκκλήσιο του Αγίου Ιωσήφ του Νήστωρος.

⁹² «Γρηγόριος ο Παλαμάς», *έτος Η'*, (1924), 275.

⁹³ «Γρηγόριος ο Παλαμάς», *έτος ΙΖ'*, (1933), 410.

⁹⁴ «Γρηγόριος ο Παλαμάς», *έτος ΝΔ'*, (1971), 536.

⁹⁵ Αθανάσιος Ε. Καραθανάσης, *Ιστορία της Θεσσαλονίκης 313 μ.Χ.-2012*, εκδ. Ε.Μ.Σ. –αφών Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 2012, 241.

Παρεκκλήσιο του ναού είναι και ο ναΐσκος της Αγίας Ευφροσύνης, που βρίσκεται στον περίβολο του Ορφανοτροφείου «Μέγας Αλέξανδρος» και λειτουργείται τις Κυριακές και σε άλλες μεγάλες Θρησκευτικές γιορτές και περιστάσεις. Το ορφανοτροφείο, αυτό, περικλείεται από τις οδούς Ολυμπίας, Γρηγορίου Λαμπράκη και Παυσιλύπου.

Το οικόπεδο για την ανοικοδόμηση του 1924 παραχωρήθηκε από το Ελληνικό κράτος, όπως συνέβαινε σε όλες τις προσφυγικές περιοχές, ενώ για την ανέγερση του ναού του 1971 μεγάλη ευεργέτης είναι η Αθαν. Μαρία Εγγλέζη, ενώ ως ευεργέτες αναγράφονται σε πλάκα στην είσοδο του ναού οι : Ανώνυμος νύφη Γαβριήλ Αναστασίου, Ανδρονίκη Ρεϊζη, Νικόλαος Ρεϊζης, Μαρία Σίμου, Θωμόπουλος, Ιωάννης Καρανικόλας, Κωνσταντίνος Παπαδημητρίου και οι Υιοί Δ. Μπακατσέλου.

Δωρητές είναι οι : Αφοι Σινιόσογλου, ο Δήμος Θεσσαλονίκης (επί Δημαρχίας Κωνσταντίνου), Ιωάννης Στεφανόπουλος, Βασίλειος Φευγατίδης , Ελένη Καλλίτση, Γεράσιμος Αρσουμανώλης, Γενική Διοίκησης Βορείου Ελλάδος επί Υπουργίας Λεωνίδα Ιασωνίδου , Δημοσθένης Ασκάρογλου, Κωνσταντίνος Κωνσταντινίδης, Δημήτριος Βογιατζής, Αναστάσιος Κασαντζόγλου, Μάμας Μίλκογλου, Τερψιχόρη Βεγκλίδου, Φιλώτας Ασιόγλου, Ελένη Παπάσογλου και υιοί, Αγησίλαος Ηλιάδης, Θεόδωρος Θεοδωρίδης, Αθανασίου και Δεσποίνης Βάρναλη, Ιερ. Μιχαήλ Πιτσώκος, Βηθλεέμ Στύλογλου, Περδίκη και Ουρανία Σαμαρά και ο Νικόλαος Μανιτάκης.

Κτήτορας του ναού του 1971 είναι ο π. Παναγιώτης Καρατάσος, ενώ στον ναό υπηρέτησαν και οι π. Χριστόδουλος Ρηγούδης και ο π. Βασίλης Κολόκας, ο μετέπειτα Μητροπολίτης Ελασσόνας.

Σήμερα το ναό υπηρετούν οι Αρχιμανδρίτες Ιάκωβος Αθανασίου και Ιωάννης Τράγκας και οι Πρωτοπρεσβύτεροι Γεώργιος Κριτσέπης και Χαράλαμπος Καραδήμος.

Ο Ιερός ναός του Αγίου Θεράποντος στην Τούμπα.

Εσωτερικό του ναού του αγίου Θεράποντος.

ΙΕΡΟΣ ΝΑΟΣ ΠΑΝΑΓΙΑΣ ΔΕΞΙΑΣ

Ο ιερός ναός της Παναγίας της Δεξιάς βρίσκεται σε ένα από τα κεντρικότερα σημεία της πόλης, στην Καμάρα και αποτελεί πόλο έλξης για πλήθος πιστών.

Ο νέος αυτός ναός, εγκαινιάστηκε από τον Παναγιώτατο Μητροπολίτη Θεσσαλονίκης Παντελεήμονα Β΄ στις 20 Ιουλίου 1976⁹⁶, ενώ η θεμελίωσή του είχε πραγματοποιηθεί είκοσι χρόνια νωρίτερα, στις 4 Νοεμβρίου 1956⁹⁷ από τον Παναγιώτατο Μητροπολίτη Παντελεήμονα Α΄⁹⁸.

Στην θέση του σημερινού ναού υπήρχε από την περίοδο της Τουρκοκρατίας ο ναός του Αγίου Υπατίου, ο οποίος είχε κτιστεί το 1818, ως δώρο από την Ιερά Μονή της Αγίας Αναστασίας της Φαρμακολύτριας, στα Βασιλικά της Χαλκιδικής, όπως πληροφορούμαστε από το βιβλίο κτηματολογίου της Ιεράς Μητρόπολης. Κατά τον καθηγητή κ. Β. Δημητριάδη⁹⁹, ο ναός κτίστηκε το 1727 πάνω από το ναό της Μεγάλης ή Τρανής Παναγίας, όπως μαρτυρούν χειρόγραφα του 1542 και 1546¹⁰⁰, ναός, ο οποίος, κατά πάσα πιθανότητα χρονολογείται από τη Βυζαντινή εποχή, όπως μαρτυρείται σε δύο χειρόγραφα του 14^{ου} αιώνα¹⁰¹. Ο ναός του 1727 ως τα τέλη της Τουρκοκρατίας ήταν γνωστός ως Άγιος Υπάτιος.

Με την απελευθέρωση της Θεσσαλονίκης από τον Τουρκικό ζυγό το 1912 και την απελευθέρωση των Βυζαντινών ναών που είχαν μετατραπεί σε τζαμιά, ο Άγιος Υπάτιος υπάγεται ως παρεκκλήσιο στην επανιδρυθείσα ενορία του Αγίου Γεωργίου (Ροτόντα)¹⁰².

Με την πάροδο των χρόνων έγινε επιτακτική ανάγκη η ανέγερση ενός νέου μεγαλύτερου ναού για να μπορεί να ανταποκριθεί στα πλήθη των πιστών που συνέρρεαν στον ναό ιδιαίτερα τις Δευτέρες. Ο Άγιος Υπάτιος, ως ναός που κτίστηκε επί Τουρκοκρατίας, είχε όλα τα αρχιτεκτονικά χαρακτηριστικά της εποχής του 19^{ου} αιώνα. Ήταν μία ξυλόστεγη τρίκλιτη βασιλική, μικρός σε μέγεθος και χαμηλός στο ύψος για να μην προκαλεί με το μέγεθός του τον θυμό του Τούρκου κατακτητή και ως εκ τούτου δεν μπορούσε να ανταποκριθεί στην αυξημένη προσέλευση του κόσμου και στις ανάγκες της εποχής, καθώς η φθορά του χρόνου είχε αρχίσει να γίνεται αρκετά εμφανής.

Ένας από τους λόγους που αγαπήθηκε τόσο πολύ αυτή η εκκλησία είναι η ύπαρξη εντός αυτής της θαυματουργής Ιερής εικόνας της Παναγίας της Ελεούσης, γεγονός που

⁹⁶ Βιβλίου *Εγκαινιασθέντων Ναών Μείζονος Μητρόπολης Θεσσαλονίκης*.

⁹⁷ «Γρηγόριος ο Παλαμάς», έτος ΛΘ΄, (1956), 435.

⁹⁸ Είναι χαρακτηριστικό ότι στην μαρμάρινη πλάκα του λίθου που τοποθετήθηκε στα θεμέλια του ναού αναφέρεται ότι η θεμελίωση έγινε από τον Παναγιώτατο Μητροπολίτη Παντελεήμονα Α΄ και επί Βασιλείας των Ελλήνων Παύλου.

⁹⁹ Β. Δημητριάδη, *Τοπογραφία της Θεσσαλονίκης*, 255-260

¹⁰⁰ Ν. Χόρμπος –Αθ. Ε. Καραθανάσης, *Εικόνες της Παλαιάς Θεσσαλονίκης*, εκδ. αφών Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 2013, 14.

¹⁰¹ Ν. Χόρμπος –Αθ. Ε. Καραθανάσης, *Εικόνες της Παλαιάς Θεσσαλονίκης*, 14.

¹⁰² Το ίδιο συνέβη και με τους ναούς της Υπαπαντής του Κυρίου και του Αγίου Παντελεήμονος που με την απελευθέρωση λειτουργούν κάτω από τη δικαιοδοσία του ενοριακού ναού του Αγίου Γεωργίου (Ροτόντα).

εκτός από την προσέλευση του κόσμου, οδήγησε σταδιακά το χριστεπώνυμο πλήθος να αποκαλεί την εκκλησία ως της Παναγίας της Δεξιάς.

Η συγκεκριμένη εικόνα της Παναγίας Ελεούσης είναι άγνωστο το πώς και το πότε έφτασε στον ναό του Αγίου Υπατίου. Είναι πάντως πιστό αντίγραφο της εικόνας της Παναγίας της Ελεούσης του Κύκου της Κύπρου¹⁰³. Στην ψυχή των κατοίκων έμεινε ως Παναγία Δεξιά και γι αυτόν τον λόγο την αποκαλούν με αυτόν τον τρόπο καθώς εκ τούτου ο νέος ναός που κτίστηκε στη θέση του Αγίου Υπατίου πήρε το όνομα της Παναγίας Δεξιάς.

Υπάρχουν τρεις παραδόσεις σχετικά με την ονομασία που επικράτησε. Μία από αυτές κάνει λόγο για έναν μοναχό ή ορφανό από πατέρα νέο, που κατόπιν ενυπνίου τοποθέτησε την εικόνα στον ιερό ναό. Το όνειρο ήταν σαφές πως ο νέος καθώς εισέρχεται στην πόλη της Θεσσαλονίκης από τα Ανατολικά της τείχη θα συναντήσει δύο ναούς και πως θα πρέπει να τοποθετήσει την εικόνα στον δεξιό¹⁰⁴, δηλαδή στον Άγιο Υπάτιο.

Η άλλη παράδοση, σαφώς θεολογικότερη, αφορά την εικόνα καθ' αυτήν. Η Παναγία εμφανίζεται να κρατάει στη δεξιά της πλευρά τον Χριστό ως βρέφος και γι αυτό ονομάστηκε ως Παναγία η Δεξιοκρατούσα ή Παναγία Δεξιά, για λόγους συντομίας.

Σύμφωνα με την τρίτη και τελευταία παράδοση, η Παναγία ως πρώτη των Αγίων και μεσίτρια ανάμεσα στους πιστούς και τον Θεό, δέχεται τις προσευχές και τις παρακλήσεις για να μεσολαβήσει στον Υιό και Κύριό της για την πλήρωση των πνευματικών ασθενειών των πιστών. Έτσι, λοιπόν, ονομάζεται και Παναγία η Δέξα γιατί δέχεται τους στεναγμούς και τους καημούς των πιστών¹⁰⁵. Σε αυτήν την παράδοση στηρίζεται και ο Θεσσαλονικιός συγγραφέας Νίκος Γαβριήλ Πεντζίκης που στο βιβλίο του «Μητέρα Θεσσαλονίκη» αναφέρει την εικόνα ως της Παναγίας Δέξας.

Συνεπώς, με δεδομένη την αγάπη των ευσεβών πιστών για την εν λόγω εικόνα, ο ναός άρχισε σταδιακά να αποκαλείται από τους ενορίτες ως της Παναγίας Δεξιάς και να υπερτερεί του ονόματος του Αγίου Υπατίου. Είναι χαρακτηριστικό πως ακόμη και στα αρχεία της Μητροπόλεως ο ναός αποκαλείται ως Αγίου Υπατίου (Δεξιάς) και στη συνέχεια ως της Παναγίας Δεξιάς αποκλειστικά. Αυτό βέβαια δεν αποτελεί υποτίμηση του Αγίου Υπατίου, άλλωστε είναι γνωστό ότι στην συνείδηση της Εκκλησίας η μητέρα του Θεού θεωρείται ιεραρχικά υπεράνω πάντων των Αγίων, γι αυτό άλλωστε αποκαλείται Παναγία.

Με την ανέγερση και τον εγκαινιασμό του νέου ναού το 1976, η θαυματουργή εικόνα του Αγίου Υπατίου πήρε της θέση της στο παρεκκλήσιο του Αγίου που βρίσκεται εντός του ναού, ενώ σε έτερο παρεκκλήσιο εντός του ναού βρίσκεται και η θαυματουργή εικόνα της Παναγίας Ελεούσης.

Τέλος αξίζει να αναφερθεί πως το 1955, έναν μόλις χρόνο πριν τη θεμελίωση του νέου ναού, εξεδόθη η Ασματική Ακολουθία του Εσπερινού, του Όρθου, και της Ιεράς

¹⁰³ Την συγκεκριμένη εικόνα του Κύκου της Κύπρου θυρεύεται πως την ιστόρησε ο ίδιος ο Ευαγγελιστής Λουκάς.

¹⁰⁴ Όπως είναι αντιληπτό ο αριστερός ναός είναι αυτός που βρίσκεται απέναντι από την Παναγία Δεξιά και είναι ο ναός της Υπαπαντής του Κυρίου.

¹⁰⁵ "Ιερός Ναός Παναγίας Δεξιάς – Εγκαινίων Ανάμνησις", *ημερολόγιο ετους 2002*, έκδοση του ναού της Παναγίας Δεξιάς, 17

Παρακλήσεως στην Παναγία Δεξιά, από τον Μητροπολίτη Παντελεήμονα Α΄ και με την έγκριση της Ιεράς Συνόδου. Υμνογράφος της εν λόγω ακολουθίας υπήρξε ο μοναχός Γεράσιμος Μικραγιαννανίτης¹⁰⁶.

Ο παλιός ναός του αγίου Υπατίου. (φωτογραφία από το βιβλίο των Ν. Χόρμπου –Αθ. Ε. Καραθανάση, *Εικόνες της Παλαιάς Θεσσαλονίκης*, 14.)

Ο σημερινός ναός της Παναγίας Δεξιάς.

¹⁰⁶ Παναγία Δεξιά – Εγκαινίων Ανάμνησις, 19

ΙΕΡΟΣ ΝΑΟΣ ΑΓΙΑΣ ΚΥΡΙΑΚΗΣ ΧΑΡΙΛΑΟΥ

Ο Ιερός ναός της Αγίας Μεγαλομάρτυρος Κυριακής της περιοχής Χαριλάου, είναι μία τρίκλιτη βασιλική, ευρισκόμενη στη συμβολή των οδών Αμφοτέρου και Αγίας Κυριακής, στα σύνορα των Δήμων Θεσσαλονίκης και Πυλαίας.

Τα εγκαίνια του Ιερού Ναού πραγματοποιήθηκαν από τον Παναγιώτατο Μητροπολίτη Θεσσαλονίκης Παντελεήμονα Β΄ στις 11 Οκτωβρίου του 1981¹⁰⁷. Η ιστορία του ναού ξεκινάει από το 1955, όταν στην περιοχή χτίστηκαν οι πρώτες εργατικές κατοικίες για τους κατοίκους του συνοικισμού «Τροchioδρομικών». Την ημέρα που πραγματοποιήθηκε η κλήρωση για τους δικαιούχους των κατοικιών, η Εκκλησία μας τιμούσε την μνήμη της Αγίας Μεγαλομάρτυρος Κυριακής. Γι' αυτόν τον λόγο, αποφασίστηκε ο ναός που επρόκειτο να ανεγερθεί να αφιερωθεί στην Αγία.

Ο πρώτος ναός ανεγέρθη το 1959, ενώ η υπόστασή του ως ενοριακού ναού απαντάται το 1965, όταν και πραγματοποιείται ο πρώτος διορισμός εφημερίου.

Η σημερινή μορφή του ναού είναι αποτέλεσμα των διάφορων εργασιών που ακολούθησαν το 1959, με κυριότερες αυτές του 1976 όταν ξεκίνησαν, δηλαδή, οι εργασίες επέκτασης με την κατασκευή του δεξιού και αριστερού κλίτους, ενός τμήματος του νάρθηκα και του χαρακτηριστικού καμπαναριού σε σχήμα Σταυρού, ενώ ο νάρθηκας πήρε την τελική του σημερινή μορφή το 1982.

Δίπλα στον ναό υπάρχει το ενοριακό εκκλησιαστικό μουσείο, το οποίο εγκαινιάστηκε από τον Παναγιώτατο Μητροπολίτη Θεσσαλονίκης Άνθιμο στις 6 Ιουλίου του 2007. Στο μουσείο αυτό βρίσκονται τοποθετημένες οι παλιές εικόνες του παλαιού μαρμάρινου τέμπλου¹⁰⁸, αγιογραφημένες το 1964 από τον Αγιογραφικό Οίκο της συνοδείας του Ιερομονάχου Σεραφείμ Οφθαλμόπουλου στις Καρυές του Αγίου Όρους.

Επίσης, δίπλα στον ναό βρίσκονται οι αίθουσες των Κατηχητικών και του προσφάτως ανακαινισμένου Πνευματικού κέντρου, καθώς και τα γραφεία και το αρχονταρίκι του ναού.

Οι ενορίτες της Αγίας Κυριακής είχαν την χαρά να υποδεχτούν στον ναό τους τεμάχιο του ιερού λειψάνου της Αγίας Κυριακής στις 3 Ιουλίου 2004. Το ιερό λείψανο είναι τοποθετημένο σε ξυλόγλυπτο προσκυνητάρι μέσα σε ειδική προσθήκη προς προσκύνηση, ενώ σύμφωνα με τους εφημέριους και τους ενορίτες γίνονται καθημερινά αυτήκοι μάρτυρες εξιστόρησης θαυμάτων που διά πρεσβειών της Αγίας γίνονται σε πλήθος κόσμου.

---

¹⁰⁷ Βιβλίον Εγκαινιασθέντων Ναών Μείζονος Μητρόπολης Θεσσαλονίκης

¹⁰⁸ Τον ναό, σήμερα, κοσμεί το νέο ξυλόγλυπτο τέμπλο, έργο του ξυλογλύπτη Ευγενίου Αμανατίδη, στο οποίο τοποθετήθηκαν εικόνες αγιογραφημένες από τον αγιογράφο Θεόδωρο Βογδάνο.

Από τις 7 Ιουλίου 2011 λειτουργεί μέσα σε ειδικά διαμορφωμένο χώρο του Πνευματικού κέντρου, παρεκκλήσιο στην μνήμη του Αγίου Λουκά Αρχιεπισκόπου Συμφερουπόλεως και Κριμαίας, όπου πραγματοποιούνται καθημερινά οι Όρθοι και οι Εσπερινοί και Θείες Λειτουργίες σε έκτακτες περιστάσεις.

Οι εφημέριοι που έχουν υπηρετήσει τον ναό της Αγίας Κυριακής είναι οι εξής:

- **Πρωτ/ρος Εμμανουήλ Γαβριλάκης** (Ημερομ. α) Διορισμού: 01-04-1968, β) Διορισμού 17-06-1968, γ) Διορισμού 31-01-1995)
- **Πρεσ/ρος Αναστάσιος Ελαιοτριβάρης** (Ημερομ. α) Διορισμού: 09-05-1968, β) Διορισμού 25-09-1980)
- **Αρχιμ/της Γαβριήλ Παπαδημητράκης** (Ημερομ. Διορισμού: 18-12-1971)
- **Πρωτ/ρος Ελευθέριος Καρακίτσιος** (Ημερομ. Διορισμού: 11-07-1974)
- **Πρεσ/ρος Βασίλειος Σκαλτσογιάννης** (Ημερομ. Διορισμού: 01-11-1977)
- **Πρωτ/ρος Ιωάννης Τσιοκάνης** (Ημερομ. Διορισμού: 20-11-1978)
- **Αρχιμ/της Μωυσής Βαλμάς** (Ημερομ. Διορισμού: 01-12-1979)
- **Πρεσ/ρος Κωνσταντίνος Καπαδέλλης** (Ημερομ. Διορισμού: 20-01-1981)
- **Πρωτ/ρος Σπυρίδωνας Περδικάκης** (Ημερομ. Διορισμού: 08-04-1983)
- **Αρχιμ/της Φιλόθεος Σαρηγιαννίδης** (Ημερομ. Διορισμού: 22-04-1985)
- **Αρχιμ/της Παλαμάς Τσιλιπάκος** (Ημερομ. Διορισμού: 22-06-1987)
- **Αρχιμ/της Μιχαήλ Μπουχάντερ** (Ημερομ. Διορισμού: 12-11-1990)
- **Πρωτ/ρος Γεώργιος Θεοδωρής** (Ημερομ. Διορισμού: 20-05-1991)
- **Αρχιμ/της Γρηγόριος Παπούλας** (Ημερομ. Διορισμού: 21-09-1992)
- **Ιερομ/χος Κωνσταντίνος Καγιάλ** (Ημερομ. Διορισμού: 26-11-1996)
- **Ιερομ/χος Πολύκαρπος Πετάρ Πετρώφ** (Ημερομ. Διορισμού: 01-07-2001)
- **Αρχιμ/της Ησαΐας Λούκιτς**
- **Ιερομ/χος Μάρκος Θεοδόσης** (Ημερομ. Διορισμού: 21-08-2001)
- **Αρχιμ/της Ιερόθεος Μπαλόκας** (Ημερομ. Διορισμού: 13-03-2001)
- **Αρχιμ/της Γεώργιος Ντάγκας** (Ημερομ. Διορισμού: 05-04-2002)
- **Πρεσ/ρος Θεμιστοκλής Στόϊκος** (Ημερομ. Διορισμού: 02-04-2005)

Και οι σημερινοί εφημέριοι του ναού:

- **Αρχιμ/της Δαμασκηνός Πέτικας** (Ημερομ. Διορισμού: 13-01-2004)
- **Αρχιμ/της Ραφαήλ Κολέτσας** (Ημερομ. Διορισμού: 09 -02 -2004)

Η αγία Κυριακή το 1962, 3 χρόνια μετά την ανέγερση του ναού.

Σύγχρονη φωτογραφία του ναού μετά από τις επεκτάσεις που πραγματοποιήθηκαν με την πάροδο του χρόνου.

**ΙΕΡΟΣ ΝΑΟΣ ΑΓΙΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΠΡΟΔΡΟΜΟΥ «ΠΑΠΑΦΕΙΟΥ»
ΟΡΦΑΝΟΤΡΟΦΕΙΟΥ**

Ο ιερός ναός του Αγίου Ιωάννου του Προδρόμου του Παπαφείου Ορφανοτροφείου λειτουργεί ως παρεκκλήσιο του ενοριακού ναού του Αγίου Ιωάννου του Χρυσοστόμου και εγκαινιάσθηκε την 1η Νοεμβρίου 1981¹⁰⁹ από τον Παναγιώτατο Μητροπολίτη Θεσσαλονίκης Παντελεήμονα Β΄.

Η ανέγερσή του πραγματοποιήθηκε χάρη στην χρηματοδότηση του Παπαφείου Ιδρύματος και αφιερώθηκε προς τιμήν του Αγίου Ιωάννου του Προδρόμου, προστάτη του μεγάλου Έλληνα ευεργέτη Ιωάννη Παπάφη.

Ο συγκεκριμένος ναός βρίσκεται στην αυλή του ιδρύματος και η θεμελίωσή του πραγματοποιήθηκε το 1959.

Εντός, όμως, των κτιριακών εγκαταστάσεων του ιδρύματος υπάρχει ακόμη ένα ναΐδριο αφιερωμένο στον Άγιο Ιωάννη τον Πρόδρομο, το οποίο είχε εγκαινιαστεί από τον Παναγιώτατο Μητροπολίτη Θεσσαλονίκης Γεννάδιο στις 13 Δεκεμβρίου του 1920 προς τιμήν του αιμνήστου ιδρυτού του Ιδρύματος Ιωάννη Παπάφη¹¹⁰.

Μάλιστα, όπως βλέπουμε από τα χρονικά του περιοδικού «Άγιος Γρηγόριος ο Παλαμάς» του 1920, για τον συγκεκριμένο ναΐσκο έγιναν δεκτές προσφορές από τους κ. Α. Δούγια 75 δρχ., Ν. Κράλλη 250 δρχ., Β. Μακρή 150 δρχ., Χ. Μπιλλίρη 300 δρχ. για να συμπληρωθεί το απαιτούμενο ποσό για τα μανουάλια. Ενώ, ο ιερός ναός του Αγίου Παντελεήμονος προσέφερε δύο κηροπήγια και οι κύριοι Ι. Σαπαρόπουλος 100 δρχ., Αστέρ. Π. Κώστας 100 δρχ. και ο Α. Κοσμόπουλος επίσης 100 δραχμές¹¹¹.

---

¹⁰⁹ Βιβλίον Εγκαινιασθέντων Ναών Μείζονος Μητρόπολης Θεσσαλονίκης και «Γρηγόριος ο Παλαμάς», έτος ΞΔ΄, (1981), 240.

¹¹⁰ « Άγιος Γρηγόριος ο Παλαμάς», τόμος 4, (1920), 835.

¹¹¹ « Άγιος Γρηγόριος ο Παλαμάς», τ.4, (1920), 836

ΙΕΡΟΣ ΝΑΟΣ ΑΓΙΩΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΚΑΙ ΕΛΕΝΗΣ

Ο ναός των αγίων Κωνσταντίνου και Ελένης, στην Ιπποδρομίου, εγκαινιάστηκε από τον Παναγιώτατο Μητροπολίτη Θεσσαλονίκης Παντελεήμονα τον Β' την 23^η Σεπτεμβρίου του 1984. Είναι ο τρίτος κατά σειρά ναός που οικοδομήθηκε στο συγκεκριμένο σημείο και η αρχιτεκτονική του είναι σταυροειδής με τρούλο.

Δεν υπάρχουν στοιχεία για την χρονολογία ανέγερσης των δύο προηγούμενων ναών, ελάχιστες μόνο πληροφορίες από διάφορα χειρόγραφα εποχής που πιστοποιούν ότι σε συγκεκριμένες χρονικές στιγμές ο ναός υπήρχε. Από χειρόγραφο της μονής Διονυσίου συμπεραίνουμε ότι ο πρώτος ναός υπήρχε κατά την διάρκεια του 16^{ου} αιώνας, αφού ο άγιος Κύριλλος μαρτύρησε μπροστά από τον ναό του αγίου Κωνσταντίνου το 1566¹¹², ενώ φαίνεται ότι ο ναός λειτουργούσε από τα τέλη του 15^{ου} αιώνα. Καταγραφή για την ύπαρξη του ναού υπάρχει και από τον ιεραπόστολο Jean – Baptiste Souciet, που παρέμεινε στην πόλη της Θεσσαλονίκης το χρονικό διάστημα 1726- 1733.¹¹³

Ο ναός τότε είχε το όνομα μόνο του αγίου Κωνσταντίνου και όχι και της αγίας Ελένης, ενώ ήταν ενοριακός ναός. Αυτό φαίνεται από την καταγραφή των ενοριών που πραγματοποιήθηκε επί Τουρκοκρατίας.¹¹⁴

Σημαντική πηγή πληροφοριών αποτελεί το «Γενικόν Κτηματολόγιον της Ελληνικής Ορθοδόξου Κοινότητος Θεσσαλονίκης», κώδικας φυλασσόμενος στο Αρχείο της Μητρόπολης Θεσσαλονίκης», όπου καταγράφονται οι ιστορικοί ναοί της πόλης και η κτηματική τους περιουσία. Από αυτήν την πηγή πληροφορούμαστε ότι ο ναός ανακαινίσθηκε το 1818 και το 1908, όμως δεν γίνεται γνωστή η χρονολογία ανέγερσης του πρώτου και του δεύτερου ναού.

Ο ναός που ανακαινίσθηκε με δαπάνες της ενορίας το 1818, ήταν ο δεύτερος στη σειρά και είχε την χαρακτηριστική αρχιτεκτονική της εποχής της μεταβυζαντινής βασιλικής με το χαρακτηριστικό καμpanαριό. Την εποχή της απελευθέρωσης της

---

¹¹² Ι.Ε. Αναστασίου, «Οι νεομάρτυρες της Θεσσαλονίκης», *Η Θεσσαλονίκη*, τ. 1, Θεσσαλονίκη 1985, 488, 491 και 498 -499. Πρβλ. Στ. Ε. Παπουτσάκη, «Ο Νεομάρτυς Κύριλλος ο Θεσσαλονικεύς κατά το Αθωνικόν Χφ 3881 (347)», *Γρηγόριος ο Παλαμάς* 60 (1977), 204.

¹¹³ Θάλεια Σ. Μαντοπούλου – Παναγιωτοπούλου, *Ιστορικές πληροφορίες για τους ναούς του Αγίου Κωνσταντίνου και του Αγίου Αντωνίου από το Κτηματολόγιο της Ελληνικής Κοινότητος Θεσσαλονίκης του 1918*, ΕΜΣ, 734

¹¹⁴ Η καταγραφή επί Τουρκοκρατίας γινόταν μόνο για τις ενορίες. Στη συγκεκριμένη περίπτωση, ο ναός του Αγίου Κωνσταντίνου ήταν ενοριακός

Θεσσαλονίκης το 1912 στην περιοχή δεσπόζει ο συγκεκριμένος δεύτερος ναός. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι τη συγκεκριμένη χρονική στιγμή, το 1818, ανεγέρθησαν τρεις νέοι ναοί για την πόλη.¹¹⁵ Οι ναοί των Αγ. Αθανασίου, της Παναγούδας και πιθανότατα της Παναγίας Δεξιάς.¹¹⁶ Βασικές αιτίες για την οικοδομική αυτή δραστηριότητα μπορούν να αναφερθούν οι προεπαναστατικές ζυμώσεις στην περιοχή, η βελτίωση της οικονομικής θέσης των Ελλήνων της Θεσσαλονίκης, αλλά και η δυναμική παρουσία στην πόλη του προύχοντα Ιωάννη Γιούτα Καυταντζόγλου. Ο Άγιος Κωνσταντίνος, λίγα χρόνια αργότερα το 1833 – 1834, συμπεριλαμβάνεται στους ναούς που παίρνουν με φερμάνι άδεια επισκευής από τις Τουρκικές αρχές, όμως η ανακαίνιση καθυστερεί αρκετά και πραγματοποιείται το 1908.¹¹⁷

Η συνοικία του Ιπποδρομίου ήταν από τις πολυπληθέστερες Χριστιανικές συνοικίες της πόλης, κάτι που φαίνεται από το πλήθος των υπογραφών και των ευεργετών για την συγκρότηση της ενορίας και από την ύπαρξη τεσσάρων εκκλησιών στην περιοχή, της Υπαπαντής, του Αγίου Αντωνίου, της Νέας Παναγίας και του Αγίου Κωνσταντίνου. Σύμφωνα με το Κτηματολόγιο, οι τρεις πρώτες αναφέρονται ως προγενέστερες μοναστικές εκκλησίες, ενώ ο ναός που μας ενδιαφέρει στην συγκεκριμένη περίπτωση, ο Άγιος Κωνσταντίνος αναφέρεται ως «ανέκαθεν» ενοριακός ναός. Παρ' όλα αυτά από την μελέτη του Κτηματολογίου προκύπτει ότι ο ναός κατά την Τουρκοκρατία διέθετε κτηματική περιουσία αρκετά μεγάλης έκτασης ανάμεσα στην πλατεία Ιπποδρομίου και στα ανατολικά τείχη της πόλης. Στον ναό υπάγονταν δύο παρεκκλήσια¹¹⁸. Έχοντας υπ' όψη αυτά τα δεδομένα, παρέχονται ενδείξεις ότι ο Άγιος Κωνσταντίνος στην πρώιμή του φάση, υπήρξε είτε αυτοτελή μονή, είτε μετόχι, κάτι που έρχεται σε αντίθεση με το ίδιο το Κτηματολόγιο και την αναφορά ως «ανέκαθεν» ενοριακού ναού.

Η κατεδάφιση του ναού συνέβη το 1972, ενώ στο σημείο ξεκίνησαν ανασκαφές από τον Αύγουστο του 1974, γεγονός που έφερε στην επιφάνεια πολλά σημαντικά ευρήματα που εμπλουτίζουν με στοιχεία την ιστορική έρευνα σχετικά με την ενορία του αγίου Κωνσταντίνου και την περιοχή της πλατείας Ιπποδρομίου. Στις ανασκαφές αυτές βρέθηκε το λείψανο του αγίου Κυρίλλου που, όπως, προείπαμε μαρτύρησε το 1566, ενώ στα υπόγεια του ναού βρέθηκαν πρωτοχριστιανικοί τάφοι.

Η κατασκευή του σημερινού ναού, που είναι ο τρίτος στη σειρά, διήρκησε 10 χρόνια, για να εγκαινιαστεί τον Σεπτέμβριο του 1984. Οι κυριότεροι ευεργέτες του

¹¹⁵ Ο Άγιος Αθανάσιος και η Παναγούδα είχαν καταστραφεί από πυρκαγιά το 1817

¹¹⁶ Υπάρχει κάποια σύγχυση σχετικά με τη χρονολογία οικοδόμησης της μεταβυζαντινής βασιλικής της Παναγίας Δεξιάς. Για τη χρονολόγηση στα 1818, βλ. Θ. Μαντοπούλου – Παναγιωτοπούλου, Θρησκευτική αρχιτεκτονική στη Θεσσαλονίκη κατά την τελευταία φάση της Τουρκοκρατίας, (Διδακτορική διατριβή), ΕΕΠΣΑΠΘ τ. ΙΑ' (παράρτημα 31), Θεσσαλονίκη 1989, 308

¹¹⁷ Εφημερίδα *Νέα Αλήθεια* (842) 126/21- 11- 1908

¹¹⁸ Τα παρεκκλήσια των Αγίων Θεοδώρων και του Αγίου Νικολάου. Τα δύο αυτά παρεκκλήσια κατά τη δημοσίευση του Κτηματολογίου το 1918, είχαν ήδη χαθεί.

ναού είναι καταγεγραμμένοι στις κολόνες της εισόδου, ενώ υπήρξαν πολλοί άγραφοι ήρωες που βοήθησαν στην ανέγερση του ναού χτίζοντας ακόμη και με τα ίδια τους τα χέρια την εκκλησία, ενώ άλλοι έδωσαν ολόκληρη την ακίνητη περιουσία τους για να ενισχύσουν στην αποπεράτωση του ναού. Οι άνθρωποι αυτοί προτίμησαν να μην γίνουν γνωστοί για τις προσπάθειές τους, μένοντας πιστοί στο κοινοτικό ήθος που παραμένει ενεργό μέσα στις ψυχές των Ελλήνων διαχρονικά μέχρι και σήμερα. Η ανταμοιβή τους είναι η μνημόνευση τους από τους λειτουργούς του ναού.

Για την ιστορική έρευνα είναι δύσκολο να εντοπίσει καταγεγραμμένους τους εφημέριους του συγκεκριμένου ναού, αφού δεν έχει συμβεί μέχρι σήμερα να υπάρξει καταγραφή ονομάτων των ιερέων. Με την προσωπική έρευνα του νυν εφημερίου των Αγίων Κωνσταντίνου και Ελένης, πατρός Κωνσταντίνου Σιδηρόπουλου, έχουμε στην διάθεσή μας ορισμένα ονόματα ιερέων που λειτούργησαν στον ναό τα τελευταία χρόνια.

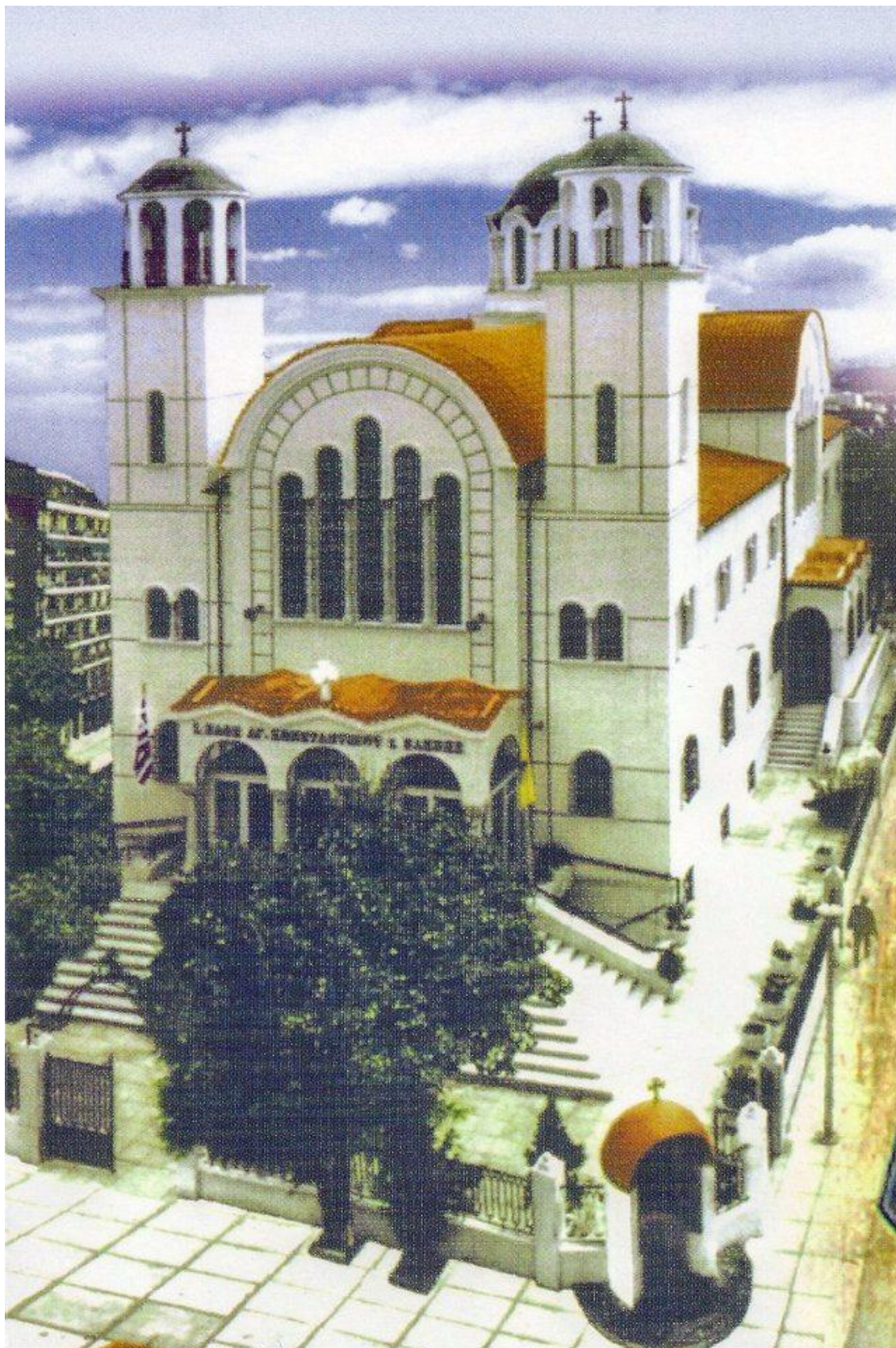
Απρίλιος 1926 – Ιανουάριος 1952	π. Παρθένιος Καρδάρης (Σύγκελλος)
Ιανουάριος 1931 – Ιανουάριος 1951	π. Βασίλειος Δημητρίου (Παπαδημητρίου)
Φεβρουάριος 1951 – Ιούνιος 1952	Αρχ. Καισάριος Κελανδριάς
Ιανουάριος 1952 – Ιούλιος 1956	π. Αλέξανδρος Παρκοσίδης
Ιανουάριος 1950 – Νοέμβριο 1957	π. Δημήτριος Χατζής
Αύγουστος 1956 – (;) 1956	π. Παναγιώτης Καστέρης
Ιανουάριος 1957 – Αύγουστος 1961	Οικ.
Μάιος 1957 – (;) 1960	Αρχ. Ιωάννης Ιωακειμίδης
Αύγουστος 1961 – Νοέμβριος 1961	;
Νοέμβριος 1961 – Νοέμβριος 1966	Αρχ. Ιερόθεος Κατσάνος
Φεβρουάριος 1962 – Σεπτέμβριος 1968	Ιερ. Στέφανος Τελόγλου
Μάρτιος 1965 – Σεπτέμβριος 1968	π. Ελευθέριος Χαβατζάς
Σεπτέμβριος 1968 – Νοέμβριος 1971	π. Παναγιώτης Τζουβελέκης
Δεκέμβριος 1968 – Σεπτέμβριος 1977	π. Βασίλειος Ταγαράκης
Φεβρουάριος 1970 – Οκτώβριος 1971	π. Θεόφιλος Τσολακίδης
Νοέμβριος 1971 – Ιούνιος 1974	π. Κων/νος Νικολακάκης

Σεπτέμβριος 1974 – Ιούνιος 2005	π. Θωμάς Παπαδόπουλος
Οκτώβριος 1977 – Νοέμβριος 1981	π. Απόστολος Μανώλης
Ιούνιος 1982 – Ιούνιος 2002	π. Ευάγγελος Κατέρης
Μάιος 2000 – Μάρτιος 2005	π. Κων/νος Χαλβατζάκης
Μάρτιος 2005 -	π. Κων/νος Σιδηρόπουλος
Σεπτέμβριος 2005 – Απρίλιος 2007	π. Θεολόγος Σπυρίδης
Απρίλιος 2007 -	π. Ιγνάτιος Ιωαννίδης

Στον ναό βρίσκονται εικόνες με μεγάλη σημασία και κοσμούν τον εσωτερικό χώρο του ναού. Υπάρχει η θαυματουργή εικόνα του αγίου Στυλιανού, που γίνεται πόλος έλξης για πολλούς πιστούς ακόμη και από μακρινές περιοχές για τα τάματά τους, ενώ υπάρχει και η εικόνα της Παναγίας που δάκρυσε, λίγο πριν την οριστική αποπεράτωση του ναού, το 1983.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΙΚΑ

- Άγνωστη χρονολογία ανέγερσης του πρώτου και του δεύτερου ναού.
- Ο ναός υπάρχει σίγουρα το 1566, όταν μαρτυρά ο Άγιος Στυλιανός.
- Ο δεύτερος ναός ανακαινίζεται το 1818 και το 1908.
- Κατεδαφίζεται το 1972
- Ο σημερινός τρίτος ναός εγκαινιάστηκε το 1984

Ο νεός ναός του 1984.

ΙΕΡΟΣ ΠΡΟΣΚΥΝΗΜΑΤΙΚΟΣ ΝΑΟΣ ΑΓΙΩΝ ΚΥΡΙΛΛΟΥ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΙΟΥ

Ο Ιερός Προσκυνηματικός ναός των Αγίων Κυρίλλου και Μεθοδίου βρίσκεται στην οδό Στρ. Καλλιδοπούλου 2 και δεσπόζει στην περιοχή, καθώς είναι ορατός σε όλους όσους διασχίζουν τη λεωφόρο Μεγάλου Αλεξάνδρου.

Είναι σταυροειδής με τρούλο και αποτελεί ένα μεγάλο θρησκευτικό και εθνικό μνημείο του 20^{ου} αιώνα με την μεγαλοπρέπειά του και τη σημασία της απόδοσης του στη μνήμη των Αγίων Κυρίλλου και Μεθοδίου, των Θεσσαλονικέων φωτιστών των Σλάβων.

Έπειτα από πολλές προσπάθειες και παρακάμπτοντας αμέτρητα εμπόδια, ο Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης Παντελεήμων Β' κατάφερε να υλοποιήσει αυτό το έργο. Η θεμελίωση του ναού πραγματοποιήθηκε στις 17 Ιουνίου 1981, τα θυρανοίξια τον Μάρτιο του 1983 και στις 12 Μαΐου 1985 έγινε η τελετή των εγκαινίων με κάθε λαμπρότητα. Στην τελετή παρέστησαν ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας, Χρήστος Σαρτζετάκης, 13 Μητροπολίτες και το Υπουργικό Συμβούλιο για να τιμήσουν την ξεχωριστή αυτή περίπτωση ανεγέρσεως ενός νέου Προσκυνηματικού ναού.

Ο αρχικός σχεδιασμός προέβλεπε την οικοδόμηση του Προσκυνηματικού ναού σε χώρο που παραχωρήθηκε από το Ελληνικό Δημόσιο πλησίον του Καυτατζόγλειου Σταδίου, στον χώρο της Πανεπιστημιούπολης¹¹⁹. Μάλιστα, την 11^η Μαΐου 1971 έγινε η τελετή κατάθεσης του θεμέλιου λίθου στο συγκεκριμένο χώρο από τον Μητροπολίτη Λεωνίδα και τον αρχηγό του τότε Στρατιωτικού Καθεστώτος Γεωργίου Παπαδόπουλου¹²⁰. Τελικά, 10 χρόνια αργότερα, αποφασίστηκε η ανέγερση του ναού στη σημερινή του τοποθεσία.

Ο ναός είναι απομίμηση του ναού της Παναγίας του Φάρου της Κωνσταντινούπολης, κτίσματος του 9^{ου} αιώνα, εποχής δράσης των Αγίων Κυρίλλου και Μεθοδίου. Η σημασία ανέγερσής του είναι τεράστια, καθώς για πρώτη φορά μετά το πέρας έντεκα αιώνων από την δράση τους, ιδρύεται ενορία προς τιμήν των Θεσσαλονικέων αδελφών και Ισαποστόλων.

Στον ναό βρίσκονται μέρος από τα Ιερά Λείψανα του Αγίου Κυρίλλου. Η Μητρόπολη Θεσσαλονίκης είχε γίνει κάτοχος αυτών το 1976, έπειτα από την δωρεά των Λειψάνων που έκανε ο Πάπας Ρώμης Παύλος ο ΣΤ' στον Οικουμενικό Πατριάρχη Δημήτριο με προϋπόθεση ο Παναγιώτατος Οικουμενικός Πατριάρχης να τα στείλει στον τόπο καταγωγής των Αγίων, τη Θεσσαλονίκη¹²¹. Έτσι, με την ανέγερση του ναού, το κομμάτι από το Λείψανο του Αγίου Κυρίλλου βρίσκεται στον ναό. Επίσης, στον ναό βρίσκεται και το αντίγραφο της ιστορικής εικόνας της Παναγίας της Πορταϊτισσας.

¹¹⁹ Μαρία Κ. Μπακατσέλου, *π.Λεωνίδας Παρασκευόπουλος ως Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης*, Θεσσαλονίκη 1988, 63.

¹²⁰ «Γρηγόριος ο Παλαμάς», *έτος ΝΔ'*, (1971), 262-263.

¹²¹ *Ακολουθία και Παρακλητικός Κανών Αγίων Κυρίλλου και Μεθοδίου των Θεσσαλονικέων Φωτιστών των Σλάβων*, έκδοση του ναού, Θεσσαλονίκη, 1993.

Ιερείς που έχουν υπηρετήσει στον ναό: π. Ιωάννης Τασσιάς, μετέπειτα Μητροπολίτης Λαγκαδά, π. Μεθόδιος Τρυφωνακόπουλος, π. Νεκτάριος Πάρης, π. Κυπριανός Γλαυρούδης, εν ενεργεία προϊστάμενος του ναού, π. Δημήτριος Μιχαηλίδης και π. Ευστάθιος Μαρνασίδης, κεκοιμημένος.

Ο ναός των αγίων Κυρίλλου και Μεθοδίου.

ΙΕΡΟΣ ΝΑΟΣ ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΕΩΣ ΤΟΥ ΣΩΤΗΡΟΣ

Ο Ιερός ναός Μεταμόρφωσης του Σωτήρος, επί της οδού Δελφών και Μιαούλη, είναι από τους νεότερους ναούς της Θεσσαλονίκης και μία από τις μεγαλύτερες ενορίες της Μητροπόλεώς μας.

Τα εγκαίνια του ναού πραγματοποιήθηκαν από τον Παναγιώτατο Μητροπολίτη Παντελεήμονα Β΄ στις 2 Νοεμβρίου 1986, ενώ τα θυρανοίξια είχαν πραγματοποιηθεί μόλις δύο χρόνια νωρίτερα, το 1984. Το εκπληκτικό αυτό επίτευγμα της ταχύτατης ανέγερσης του ναού, οφείλεται κυρίως στον Αρχιμανδρίτη Σεραφείμ Ζώγκα αλλά και στις επίμονες προσπάθειες απλών ενοριτών της περιοχής που προσέφεραν τα μέγιστα με πολλούς τρόπους για την αποπεράτωση του ναού, ενώ αξίζει να καταγραφεί ότι ως ναός σε μια πρώιμη φάση λειτουργούσε από το 1969 ο υπόγειος χώρος, που σήμερα είναι η κατακόμβη του ιερού ναού.

Ο συγκεκριμένος ναός αποτελεί κόσμημα για την περιοχή, ενώ η αυξημένη συμμετοχή των πιστών στις προσπάθειες για την ανέγερσή του, εξηγείται από το γεγονός πως στην περιοχή οι πιστοί ασκούσαν τις λειτουργικές τους ανάγκες στις ενορίες της Αγίας Τριάδας και Αναλήψεως του Σωτήρος. Αυτός ήταν ο σημαντικότερος λόγος κατασκευής του ναού, αφού αυτή η πολυπληθής περιοχή δεν είχε ενοριακό ναό.

Αρχικά ο ναός είχε την επίσημη ονομασία Μεταμορφώσεως και Γεννήσεως του Σωτήρος, όμως επικράτησε μόνο το «Μεταμορφώσεως» ανάμεσα στους πιστούς κι έτσι η ονομασία μετατράπηκε και επίσημα σε Μεταμορφώσεως του Σωτήρος¹²².

Στον ιερό ναό, φυλάσσεται ως κειμήλιο σε ειδικό προσκυνητάρι, αντίγραφο της ιεράς εικόνας της Θεοτόκου «Άξιον Εστί» από το 1993, ενώ τεράστια τιμή και ευλογία υπήρξε για τον ναό και ευρύτερα για ολόκληρη την πόλη της Θεσσαλονίκης, η παραμονή του Τιμίου Σταυρού, από τα Ιεροσόλυμα, τον Σεπτέμβριο του 2010.

Ο ναός πανηγυρίζει κάθε χρόνο στις 6 Αυγούστου.

---

¹²² 197/ 22-11-2010, τεύχος πρώτο (Φ.Ε.Κ.)

Ο Ιερός ναός Μεταμορφώσεως του Σωτήρος.

ΙΕΡΟΣ ΝΑΟΣ ΑΓΙΑΣ ΜΑΡΙΝΑΣ

Ο ιερός ναός της Αγίας Μαρίνας βρίσκεται στην Άνω Τούμπα στην πλατεία Αγίας Μαρίνας, στην οδό Πολυκλείτου 28 και είναι μία τρίκλιτη βασιλική με τρούλο.

Η έλευση των προσφύγων από τις αλησμόνητες πατρίδες της Μικράς Ασίας έδωσε μια νέα πνοή στην περιοχή της Τούμπας. Μετά από τα πρώτα δύσκολα χρόνια επιβίωσης, οι πρόσφυγες εντάχθηκαν φυσιολογικά στην τοπική κοινωνία διατηρώντας τις παραδόσεις που έφεραν μαζί τους.

Η ομάδα προσφύγων της περιοχής, άγνωστο γιατί, είχε σαν προστάτιδα Αγία την Αγία Μαρίνα και γι αυτό το λόγο αποφασίστηκε από την κοινότητά τους η ανοικοδόμηση ενός νέου ναού προς τιμήν της. Ο πρώτος αυτός ναός που οικοδομήθηκε εγκαινιάστηκε στις 5 Ιουνίου 1927 σε μια τελετή με πλήθος Δημοτικών, Στρατιωτικών και Πολιτικών αρχών. Στην τελετή αυτή, κεντρικός ομιλητής ήταν ο Μητροπολίτης Γεννάδιος, ο πρόεδρος του Δημοτικού Συμβουλίου Θεσσαλονίκης Καμμώνας και ο Ι. Βεκρής, Διευθυντής του Εμπορικού και Βιομηχανικού Επιμελητηρίου, εκ μέρους της υπό του Επιμελητηρίου συσταθείσης Επιτροπής Στεγάσεως, που ανέλαβε και την ανέγερση του ναού¹²³. Άλλωστε την ταραγμένη εκείνη περίοδο που ακολούθησε την εγκατάσταση των προσφύγων στην περιοχή, η Μητρόπολη Θεσσαλονίκης συνεργάστηκε με αρκετά τοπικά σωματεία για την ανέγερση ναών και συνοικισμών. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι και η Αγία Μαρίνα που ανεγέρθη από το Εμπορικό Επιμελητήριο, ενώ άξιο αναφοράς είναι το προσωπικό ενδιαφέρον που επέδειξε ο Μητροπολίτης Γεννάδιος που παρακολουθούσε αυτοπροσώπως μαζί με την Επιτροπή Στεγάσεως Προσφύγων τις εργασίες ανοικοδόμησης του ναού¹²⁴.

Εξ αιτίας της αλματώδους αύξησης του πληθυσμού στην περιοχή, ο ναός του 1927 δεν μπορούσε πια να ανταποκριθεί στις ανάγκες του πληρώματος της Εκκλησίας λόγω στενότητας χώρου αλλά και εξ αιτίας της φθοράς που υπέστη με το πέρασμα των χρόνων. Έτσι αποφασίστηκε η ανέγερση ενός νέου μεγαλύτερου ναού για να αποτελεί το σημείο αναφοράς των κατοίκων της περιοχής. Η τελετή κατάθεσης του θεμέλιου λίθου του νέου ναού της Αγίας Μαρίνας έγινε στις 11 Απριλίου 1971¹²⁵ από τον Μητροπολίτη Λεωνίδα και τα εγκαίνια πραγματοποιήθηκαν από τον Παναγιώτατο Μητροπολίτη Παντελεήμονα Β΄ στις 20 Σεπτεμβρίου 1987, ενώ σημαντική ήταν η συνεισφορά του τότε εφημερίου του ναού, του πατρός Φραγκίσκου Βαμβακάρη, που ήταν και ο κτήτορας του ναού.

Ο ναός κοσμεύεται στον εξωνάρθηκά του από τις εικόνες της Παναγίας, Του Χριστού, της Αγίας Μαρίνας και του Αγίου Ιωάννου του Προδρόμου, ενώ στον ναό υπάρχει και η εικόνα της Παναγίας της Παραμυθίας, προσφορά της Αγιορείτικης Μονής Βατοπεδίου, που ήρθε στον ναό στις 31 Μαρτίου 2006. Επίσης, αγιάζουν με την παρουσία τους τα ιερά

¹²³ «Γρηγόριος ο Παλαμάς», τόμος 11, (1927), 312

¹²⁴ Ιωάννης Μπάκας, «Η μέριμνα της Εκκλησίας Θεσσαλονίκης για τους Πρόσφυγες», στον υπό έκδοση τόμο του 12^{ου} Συνεδρίου για τον Μικρασιατικό Ελληνισμό, Οκτώβριος 2012.

¹²⁵ «Γρηγόριος ο Παλαμάς», έτος ΝΔ΄, (1971), 265.

λείψανα των Αγίων Αναργύρων και η κάρα της Αγίας Ελένης εκ Πόντου, που την αφιέρωσε στον ναό ο Μητροπολίτης Σερρών Κωνσταντίνος Μεγγρέλης.

Στο υπόγειο του ναού βρίσκεται παρεκκλήσιο της Αγίας Ελένης εκ Σινώπης του Πόντου, ενώ ως ενοριακό παρεκκλήσιο υπάρχει και ο Άγιος Γεώργιος στην περιοχή του περιφερειακού δρόμου.

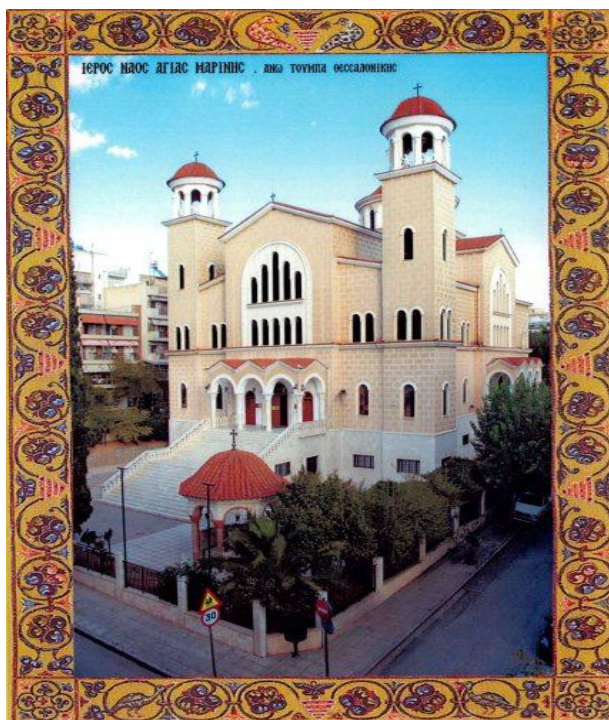
Στα υπόγεια του ναού λειτουργεί πνευματικό κέντρο με πλούσια δράση, καθώς πραγματοποιούνται φροντιστηριακά μαθήματα, μαθήματα αγιογραφίας και μαθήματα χορών. Επίσης, ο ναός έχει και τη δική του χορωδία αποτελούμενη από τους κατοίκους της ενορίας.

Ο ναός της Αγίας Μαρίας πανηγυρίζει την μνήμη της Αγίας στις 17 Ιουλίου, ενώ πανηγυρίζει και σε δύο ακόμη ημερομηνίες. Την 1^η Νοεμβρίου τη μνήμη της Αγίας Ελένης και την 21^η Ιανουαρίου την Παναγία Παραμυθία.

Στον ναό, σήμερα, μνημονεύονται οι ιερείς που υπηρέτησαν, χωρίς να είναι γνωστά τα επίθετά τους, οι ιερομόναχοι Αμβρόσιος, Θεόφιλος, Ιεζεκιήλ και οι πρεσβύτεροι Απόστολος, Κωνσταντίνος, Χρυσόστομος, Αντώνιος, Θεόδωρος, ο π. Φραγκίσκος Βαμβακάρης, Φιλόθεος, και π. Λάμπρος Κολόνας.

Σήμερα στον ναό υπηρετούν:

- π. Χρυσόστομος Νάσης, προϊστάμενος του ναού
- π. Διόδωρος Μαγκατιάς
- π. Αθανάσιος Καρανταϊδης
- π. Αθανάσιος Δομνάρης

Ο ναός της Αγίας Μαρίας.

ΙΕΡΟΣ ΝΑΟΣ ΤΩΝ ΤΡΙΩΝ ΙΕΡΑΡΧΩΝ

Ο Ιερός ναός των Τριών Ιεραρχών βρίσκεται στην οδό Στρωμνίτης 59, κοντά στη συμβολή των οδών Κων. Καραμανλή και Βούλγαρη. Είναι Βυζαντινού ρυθμού σταυροειδής μετά τρούλου, σε σχέδια που εκπόνησε ο αρχιτέκτονας Δημήτριος Χρηστίδης.

Η τελετή κατάθεσης του θεμελίου λίθου πραγματοποιήθηκε από τον Μητροπολίτη Λεωνίδα τον Μάιο του 1973 στο υπόγειο του σημερινού ναού. Ο ναός λειτουργούσε αρχικά στο υπόγειο και η ανέγερσή του επάνω ναού διήρκησε 20 χρόνια, καθώς οι εργασίες προχωρούσαν με αργούς ρυθμούς εξαιτίας των δύσκολων οικονομικών περιστάσεων.

Τελικά το 1990 έγινε η αποπεράτωση του και τελέστηκαν τα θυρανοίξια από τον ιεροκήρυκα Γρηγόριο Χαραλαμπίδη και στις 17 Οκτωβρίου 1993 έγινε η τελετή των εγκαινίων χοροστατούντος του Μητροπολίτη Παντελεήμονα Β΄.

Ο ναός έχει αρκετά κοινά στοιχεία με τον Καθεδρικό Ναό της Σόφιας, του Αγίου Στεφάνου, έχοντας πολλούς θόλους στη σκεπή του. Είναι ένας από τους μεγαλύτερους ναούς στην Ελλαδική επικράτεια με εμβαδόν 1.200 τετραγωνικών μέτρων και ύψος που φτάνει τα 29 μέτρα, ενώ το κωδωνοστάσιό του αγγίζει τα 34 μέτρα ύψους. Ο γυναικωνίτης είναι εμβαδού 450 τετραγωνικών μέτρων και το τέμπλο είναι στα 113 τ.μ. Στον ναό, επίσης, λειτουργεί υποδαπέδια θέρμανση και κλιματισμός.

Μέσα στον ναό υπάρχει η ιστορική εικόνα των Τριών Ιεραρχών από τον Πόντο, που την έφεραν οι πρόσφυγες μετά την ανταλλαγή των πληθυσμών το 1923 στην πόλη της Θεσσαλονίκης.

Επίσης βρίσκονται και Ιερά Λείψανα των Τριών Ιεραρχών, ενώ ενωμένο με τον ναό, στο βόρειο μέρος του, είναι το παρεκκλήσιο των τριών μητέρων των Τριών Ιεραρχών. Μέσα στον ναό βρίσκονται δύο παρεκκλήσια του Αγίου Αρτεμίου και Αγίου Αθανασίου των Μετεώρων, ενώ στο υπόγειο, εκεί από όπου ξεκίνησε ο ναός, σήμερα λειτουργούν αίθουσες εκδηλώσεων και πνευματικό κέντρο.

Για την υλοποίηση του έργου σημαντική ήταν η συνεισφορά των ενοριτών της περιοχής. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός πως από το 1980 έως το 1993 λειτουργούσε ερανική επιτροπή, αποτελούμενη από 40 γυναίκες που διενεργούσαν έρανο κάθε μήνα στην περιοχή για να μαζευτεί το απαραίτητο ποσό υπέρ της ανεγέρσεως του ναού. Φυσικά, η οικοδόμηση της εκκλησίας δεν θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί αν δεν γινόταν η δωρεά του οικοπέδου από την ενορίτισσα Μαρία Αντωνιάδου και αν δεν υπήρχε η γενναιόδωρη χορηγία του Γεωργίου Κώστογλου, ο οποίος δώρισε στην ενορία τρία διαμερίσματα και ένα γραφείο, τα οποία εκποιήθηκαν για την συγκέντρωση χρημάτων προς την υλοποίηση του έργου.

Ιερείς που υπηρέτησαν στον ναό : π. Γεώργιος Νηστικάκης (Κτήτορας του ναού), π. Βασίλειος Καραστέργιος, π. Δημήτριος Καταβέλος, π. Βασίλειος Παγώνης.

Ο εμβληματικός ναός των Τριών Ιεραρχών.

Άποψη από το εσωτερικό του ναού.

ΙΕΡΟΣ ΝΑΟΣ ΑΓΙΟΥ ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΥ

Ο Ιερός Ναός του Αγίου Χριστοφόρου βρίσκεται στην Άνω Τούμπα, στα σύνορα με την Πυλαία και συγκεκριμένα στην οδό Αθ. Σταγειρίτη 123. Ο αρχιτεκτονικός της ρυθμός είναι στον τύπο της ροτόντας, σε σχέδια που εκπονήθηκαν από τον αρχιτέκτονα Δημήτριο Χρηστίδη.

Η ενορία του Αγίου Χριστοφόρου ιδρύθηκε τον Αύγουστο του 1982¹²⁶ μετά από επιμονή των κατοίκων της ενορίας. Με πρωτοβουλία των ενοριτών : Αντωνίου Τσιβιλίκη, Λεωνίδα Παπαδόπουλου, Γεωργίου Χατζηεμμανουήλ, Δρόσου Δροσινάκη, Απόστολου Αγοραστού και άλλων, συγκεντρώθηκαν πόρτα πόρτα οι απαιτούμενες υπογραφές για την αίτηση ίδρυσης της ενορίας, ενώ ο Οργανισμός Εφέδρων Αξιωματικών Μακεδονίας προσφέρει ως δωρεά το οικοπέδο για την οικοδόμηση του ναού.

Από το 1982 έως το 1987 ο ναός λειτουργεί σε λυόμενο εκκλησάκι και μετά από πολλά εμπόδια στις 9 Μαΐου 1987 , ημέρα μνήμης του Αγίου Χριστοφόρου, ο Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης Παντελεήμων Β' θέτει τον θεμέλιο λίθο του νέου ναού στην κατακόμβη.

Στο διάστημα αυτό, κατά το οποίο πραγματοποιείται η ανέγερση του ναού, η κατακόμβη λειτουργεί ως ναός του Αγίου Χριστοφόρου. Μάλιστα, στις 14 Νοεμβρίου 1987 τελείται Αγιασμός και Εσπερινός στην κατακόμβη, ενώ την επόμενη μέρα, Κυριακή 15 Νοεμβρίου 1987 τελείται η πρώτη Θεία Λειτουργία. Στις 6 Δεκεμβρίου 1987 γίνονται τα θυρανοίξια.

Οι εργασίες ανέγερσης του κυρίως ναού ξεκινούν την Κυριακή των Βαΐων 3 Απριλίου 1988 όταν και τελείται Αγιασμός για την ευόδωση των εργασιών.

Τα εγκαίνια του νέου ενοριακού ναού του Αγίου Χριστοφόρου πραγματοποιούνται στις 27 Νοεμβρίου 1994 σε λαμπρή τελετή από τον Παναγιώτατο Μητροπολίτη Παντελεήμονα Β'.

Με την αποπεράτωση του κυρίως ναού το 1994, η κατακόμβη που ως τότε λειτουργούσε ως ναός, μετατρέπεται σε παρεκκλήσιο του ναού και μετονομάζεται προς τιμή του Αγίου Ιωάννου του Θεολόγου.

Η ανέγερση δεν θα γινόταν δυνατή χωρίς την οικονομική υποστήριξη των απλών ανθρώπων της ενορίας που χρηματοδότησαν εξ' ολοκλήρου το έργο της οικοδόμησης. Ανάμεσα σε αυτές τις προσφορές ξεχωρίζει η ανώνυμη προσφορά μιας κυρίας της περιοχής, ύψους 600 χρυσών λιρών.

---

¹²⁶ Φ.Ε.Κ. 99/ 24-8-1982 (Π.Δ. 563)

Ο Ιερός ναός είχε την τιμή να φιλοξενήσει για ένα διάστημα τεσσάρων ημερών Ιερά Λείψανα του Αγίου Χριστοφόρου, και συγκεκριμένα μέρος από τα οστά της Κάρας του Αγίου, από τις 12 έως τις 16 Μαΐου 1988. Τα Λείψανα τα έφερε ο μοναχός Παρθένιος από την Ιερά Μονή Καρακάλου του Αγίου Όρους.

Στο κτίριο, λοιπόν, στεγάζεται ο ενοριακός ναός, εμβαδού 848,65 τ.μ. , ενώ στην κατακόμβη, εμβαδού 759.55 τ.μ. , βρίσκεται σήμερα το παρεκκλήσιο του Αγίου Ιωάννου του Θεολόγου, αίθουσα δεξιώσεων, χώρος κατηχητικών και τα γραφεία των εφημερίων.

Η ενορία πήρε το όνομα του Αγίου Χριστοφόρου γιατί σε αυτό το σημείο ήταν ο τερματικός σταθμός της γραμμής 14 του Ο.Α.Σ.Θ¹²⁷ .. Οι οδηγοί, έχοντας ως προστάτη Άγιο τον Άγιο Χριστόφορο, έδωσαν το όνομα της ενορίας προς τιμήν του Αγίου.

Επίσης, λειτουργούν δύο ενοριακά παρεκκλήσια.

1. Το υπό ανέγερση της Αγίας Γλυκερίας, στην περιοχή των Κωνσταντινοπολίτικων. Θεμελιώθηκε από τον Μητροπολίτη Θεσσαλονίκης Άνθιμο στις 13 Μαΐου 2012 και είναι σταυροειδής μετά τρούλου, σύμφωνα με τα σχέδια του αρχιτέκτονα Πρόδρομου Βασιλειάδη. Υφίσταται, όμως, ως παρεκκλήσιο από τον Οκτώβριο του 2006, όταν λειτουργούσε ως ένα μικρό εκκλησάκι, πριν ξεκινήσει η ανέγερση του σημερινού ναΐσκου.
2. Το παρεκκλήσιο της Αγίας Αικατερίνης, ευρισκόμενο στην περιοχή Κηπούπολης, πάνω από το ύψος του περιφερειακού. Η εν λόγω περιοχή θα ενταχθεί μελλοντικά εντός του σχεδίου πόλεως. Η ανέγερση αυτού του παρεκκλησίου ξεκίνησε τη δεκαετία του '90, ενώ έγινε ενοριακό παρεκκλήσιο του Αγίου Χριστοφόρου τον Νοέμβριο του 2011.

Εφημέριοι που υπηρέτησαν στον ναό :

- π. Παναγιώτης Μοσχονάς
- Αρχιμανδρίτης Παντελεήμων Σκενδέρης
- π. Αντώνιος Πακαλίδης
- π. Παναγιώτης Κοντόπουλος
- π. Γεώργιος Κυρτσούδης
- Αρχιμανδρίτης Ιγνάτιος Ιωαννίδης
- π. Χρήστος Βρατζίδης
- Αρχιμανδρίτης Άνθιμος Κορομηλάς

---

¹²⁷ Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός, πως σε κάθε τερματικό σταθμό της γραμμής 14 του Ο.Α.Σ.Θ. χτίζεται ένας ναός. Ο παλιός τερματικός σταθμός ήταν στο ύψος της Αγίας Βαρβάρας. Ο τερματικός σταθμός της δεκαετίας του '80 ήταν στο ύψος του Αγίου Χριστοφόρου, ενώ ο νέος τερματικός είναι στην περιοχή των Κωνσταντινοπολίτικων, στο σημείο που βρίσκεται το υπό ανέγερση εκκλησάκι της Αγίας Γλυκερίας.

Ο Ιερός ναός του αγίου Χριστοφόρου στα σύνορα Τούμπας –Πυλαίας.

ΙΕΡΟΣ ΝΑΟΣ ΑΓΙΟΥ ΠΑΥΛΟΥ

Ο Ιερός ναός του Αγίου Παύλου βρίσκεται στην περιοχή των Κάστρων, πλησίον της Φιλοπτώχου Κοινότητας Θεσσαλονίκης και αγναντεύει από το συγκεκριμένο ύψος ολόκληρη την πόλη και τον Θερμαϊκό ως προστάτης . Ο αρχιτεκτονικός σχεδιασμός εκπονήθηκε από τον Δημήτριο Χρηστίδη και είναι σταυροειδής μετά τρούλου και καταλήγει σε ροτόντα.

Ο ναός θεμελιώθηκε στις 8 Ιουνίου του 1981 και εγκαινιάστηκε στις 2 Νοεμβρίου 1997 προεξάρχοντος και στις δύο τελετές του Παναγιωτάτου Μητροπολίτη Θεσσαλονίκης Παντελεήμονα Β΄.

Οικοδομήθηκε σε οικόπεδο 4.400 τετραγωνικών μέτρων, που δόθηκε ως δωρεά στην ενορία από την Φιλόπτωχο Αδελφότητα Θεσσαλονίκης το έτος 1980.

Η ενορία του Αγίου Παύλου τιμούσε τον Απόστολο των Εθνών μέχρι το 1992 σε άλλον ναό στην περιοχή των Κάστρων, σε απόσταση εκατό μέτρων από τον σημερινό ναό. Ο συγκεκριμένος ναός, που σήμερα δεν λειτουργεί, βρίσκεται σε στάδιο ανακαίνισης, ενώ άξιο αναφοράς είναι το γεγονός πως το 1988 είχε αποφασιστεί από το Δήμο Θεσσαλονίκης, εξαιτίας τροποποιήσεων του σχεδίου πόλης, η κατεδάφιση αυτού του ναού, που, όμως, απετράπη λόγω των δικαστικών αγώνων του τότε εφημέριου π. Γεωργίου Λαγουδάκη και της καίριας επέμβασης του τότε υπουργού Βορείου Ελλάδος, Στέλιου Παπαθεμελή.

Η περιοχή και ως εκ τούτου ο ενοριακός της ναός ονομάζονται Άγιος Παύλος για να τιμήσουν τον Απόστολο Παύλο, ο οποίος στο διάστημα παραμονής του στην πόλη της Θεσσαλονίκης έμεινε σε αυτήν την περιοχή, εκτός, όμως, των τειχών της πόλης για το φόβο των Ιουδαίων της εποχής.

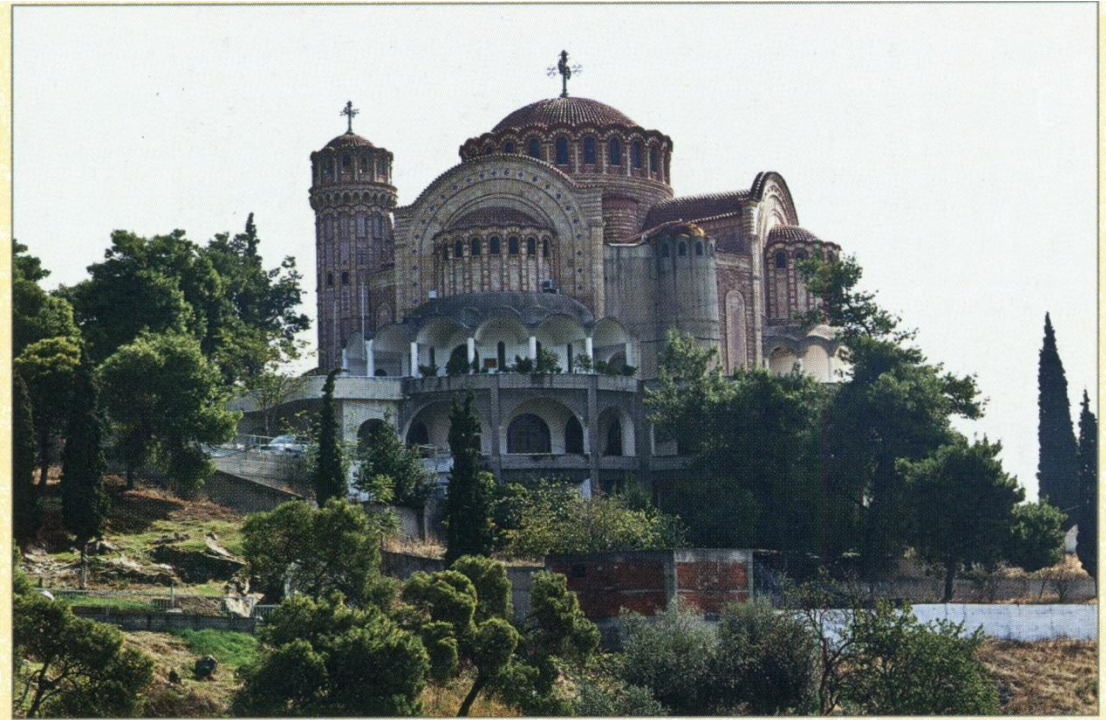
Σήμερα στον ναό βρίσκονται τα Ιερά Λείψανα του Αγίου Ενδόξου Πρωτοκορυφαίου των Εθνών Αποστόλου Παύλου και η ιστορική εικόνα της Παναγίας της Ελεούσης, η οποία αγιογραφήθηκε από άγνωστο στις 14 Φεβρουαρίου 1881. Η συγκεκριμένη εικόνα εμφανίζει την Παναγία να κρατάει στα χέρια της Τον Χριστό στη θάλασσα, κάτι που συμβαίνει σπάνια, ενώ εμφανίζεται και ο Ευαγγελιστής Λουκάς που αγιογραφεί την Παναγία. Στο κάτω μέρος της εικόνας αγιογραφούνται οι Άγιοι Δημήτριος, Γεώργιος και Λουκάς, ενώ στο επάνω μέρος οι Άγιοι Στυλιανός και Μόδεστος.

Το κτίσμα που στεγάζει τον ιερό Ναό είναι τριώροφο συνολικού ύψους 38 μέτρων. Η συγκεκριμένη απόφαση οικοδόμησης του κτίσματος σε τρεις ορόφους ήταν επιβεβλημένη λόγω υψομετρικής διαφοράς και ήταν ιδέα του μηχανικού Σωτήρη Κούβελα.

- Στο υπόγειο, 600 τ.μ., υπάρχουν έξι αίθουσες διδασκαλίας από σχολείο που δεν βρίσκεται σήμερα σε λειτουργία.
- Στο ισόγειο, 1200τ.μ., υπάρχει ιερός ναός του Αγίου Παύλου, όπου πραγματοποιούνται λειτουργίες σε αρκετές περιστάσεις, δύο αίθουσες δεξιώσεων και μία αίθουσα κατηχητικών

- Και στον πρώτο όροφο βρίσκεται ο ενοριακός ναός του Αγίου Παύλου, επιφάνειας 1200 τ.μ..

Πολλοί ήταν οι ευεργέτες του ναού, όμως, θέλησαν να διατηρήσουν την ανωνυμία τους, ενώ οι σημερινοί εφημέριοι του ναού είναι ο π. Νικόλαος – Αρσένιος Μπαξεβάνης και ο π. Στυλιανός Αγάθος.

Ο μεγαλοπρεπής ναός του Αγίου Παύλου στην περιοχή των Κάστρων.

ΙΕΡΟΣ ΝΑΟΣ ΑΓΙΟΥ ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΟΝΟΣ ΠΑΝΟΡΑΜΑΤΟΣ

Ο Ιερός Ναός του Αγίου Παντελεήμονος βρίσκεται στο Πανόραμα στην περιοχή Νόμος 751. Είναι Βυζαντινού τύπου σταυροειδής με τρούλο και αρχιτέκτονας και επιβλέπων του έργου υπήρξε ο Βασίλειος Παππάς.

Η θεμελίωση του ναού πραγματοποιήθηκε στις 15 Σεπτεμβρίου 1997 και τα εγκαίνιά του στις 15 Σεπτεμβρίου 2002 από τον Παναγιώτατο Μητροπολίτη Παντελεήμονα Β΄.

Όλη η περιοχή του Νόμου 751 ονομάστηκε έτσι εξαιτίας του ομώνυμου νόμου του 1952 από την τότε κυβέρνηση, που παραχωρούσε οικόπεδα στους πολεμιστές της περιόδου 1940 μέχρι και το τέλος του εμφυλίου πολέμου το 1949. Τα οικόπεδα αυτά ανήκαν στο Υπουργείο Υγείας και Πρόνοιας και σταδιακά με την παραχώρηση αυτών των εκτάσεων δημιουργήθηκε ο συνοικισμός του Νόμου 751. Έτσι, λοιπόν, το έξι στρεμμάτων οικόπεδο του συγκεκριμένου ναού υπήρξε δωρεά της κυβερνήσεως για την οικοδόμηση σχολείου. Με τροποποίηση, όμως, του 1990 το οικόπεδο αυτό παραχωρήθηκε στον ναό, ενώ το οικόπεδο που αρχικά προοριζόταν για την ανέγερση ναού, παραχωρήθηκε για την οικοδόμηση σχολείου.

Ο ναός αρχικά λειτουργούσε ως παρεκκλήσιο του Αγίου Γεωργίου Πανοράματος, παρ' όλα αυτά είχε την δική του διαχείριση και λειτουργούσε ανεξάρτητα. Με Προεδρικό διάταγμα του Αυγούστου του 2006, ο ναός μετατρέπεται σε ενοριακός και αποκτά την δική του ανεξάρτητη υπόσταση.

Ο Μακαριστός Μητροπολίτης Παντελεήμων Β΄ έδειξε ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τον ναό, καθώς του δώρησε τα Ιερά Λείψανα του Αγίου Παντελεήμονος, που είχαν έρθει στην κατοχή του, ενώ ήταν δική του η επιθυμία για την ονοματοδοσία του ναού με το όνομα του προστάτη Αγίου του, καθώς στην Μητρόπολη Θεσσαλονίκης δεν υπήρχε ενοριακός ναός προς τιμήν του Αγίου Παντελεήμονος¹²⁸.

Μέσα στον ναό δεν υπάρχει κάποια ιστορικής αξίας εικόνα, όμως, υπάρχει μία κεντητή παντόφλα του Αγίου Διονυσίου του Ζακυνθινού¹²⁹.

Στον περίβολο του ναού υπάρχει ένα ομώνυμο παρεκκλήσιο που λειτουργείται αρκετές φορές μέσα στην εβδομάδα, ανάλογα με τις περιστάσεις. Το εκκλησάκι αυτό χτίστηκε από τους ίδιους τους ενορίτες τη διετία 1991- 1992, ενώ αρχικά χρησιμοποιούνταν ως αίθουσα δεξιώσεων. Επίσης, υπό ανέγερση παρεκκλήσιο Υψώσεως Του Τιμίου Σταυρού, της ενορίας βρίσκεται στην περιοχή των Τοπογράφων.

¹²⁸ Ο Βυζαντινός ναός του Αγίου Παντελεήμονος στη συμβολή των οδών Εγνατίας και Ιασωνίδου είναι μετόχι της Μονής της Αγίας Θεοδώρας.

¹²⁹ Κάθε έξι μήνες στον Μητροπολιτικό Ναό της Ζακύνθου, του Αγίου Διονυσίου, λαμβάνει χώρα ένα έθιμο, όπου συμμετέχουν διάφοροι ναοί της Ελλαδικής επικράτειας που προσφέρουν κεντητές παντόφλες για τον Άγιο Διονύσιο. Η εν λόγω παντόφλα είναι από την προσφορά του ναού στο Ζακυνθινό αυτό έθιμο.

Στον ναό βρίσκονται σήμερα ο π. Νέστωρας Σαραντίδης (προϊστάμενος του ναού) και ο π. Σιλουανός Βοντετσιάνος.

Ο Ιερός ναός του Αγίου Παντελεήμονος στο Πανόραμα.

ΙΕΡΟΣ ΝΑΟΣ ΑΓΙΟΥ ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ ΤΡΙΑΝΔΡΙΑΣ

Ο Ιερός Ναός του Αγίου Σπυρίδωνος Τριανδρίας βρίσκεται στην κεντρική πλατεία της περιοχής και αγναντεύει, από το σημείο που βρίσκεται, όλη τη Θεσσαλονίκη και το Θερμαϊκό. Ο ναός πέρασε από πολλά στάδια, όπως, άλλωστε και η περιοχή της Τριανδρίας.

Αρχικά, την παραγμένη για το Ελληνικό κράτος, περίοδο του Σεπτεμβρίου του 1916, υπογράφηκε στη σημερινή περιοχή της Τριανδρίας, όπου τότε ήταν χώρος στρατώνων των Αγγλο- Γαλλικών δυνάμεων, συμφωνία κινήματος κατά της κυβέρνησης των Αθηνών, ανάμεσα στον Ελευθέριο Βενιζέλο, τον Ναύαρχο Κουντουριώτη και τον Αντιστράτηγο Παναγιώτη Δαγκλή. Το κίνημα αυτό έγινε για να αρθεί η ουδετερότητα της Ελλάδος, στα πλαίσια του 1^{ου} Παγκοσμίου Πολέμου, να ενταχθεί στο πλευρό των συμμάχων της «Αντάντ» και να εγκαταλείψει το θρόνο ο Βασιλέας Κωνσταντίνος. Γι' αυτούς τους λόγους η περιοχή, αρχικά, ονομαζόταν «Βενιζελχώρι» και στη συνέχεια επικράτησε η ονομασία της Τριανδρίας, για να θυμίζει την ιστορική σύμπραξη των τριών αυτών ανδρών.

Μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή και την έλευση των προσφύγων στα 1922-1923, η περιοχή άρχισε να παίρνει ζωή, ενώ οι πρόσφυγες, ως άνθρωποι της πίστης, είχαν ανάγκη να τελούν τα θρησκευτικά τους καθήκοντα. Έτσι στη θέση που βρίσκεται σήμερα ο ναός, ξεκίνησε η λατρεία του Αγίου Σπυρίδωνος. Σε μια πρώτη φάση οι λατρευτικές ανάγκες τελούνταν σε στρατιωτικό τολ, που λειτουργούσε ως στάβλος. Αργότερα κατεδαφίστηκε ο στάβλος και ξεκίνησε η ανέγερση του πρώτου ναού του Αγίου Σπυρίδωνος με τον θεμέλιο λίθο να κατατίθεται το 1936 και τα εγκαίνια να πραγματοποιούνται από τον Επίσκοπο Απαμείας Σπυρίδωνα στις 12 Νοεμβρίου 1948¹³⁰. Αυτός ο πρώτος ναός ήταν τρίκλιτης Βασιλικής, εμβαδού 288 τ.μ., σε σχέδια που εκπόνησε ο αρχιτέκτονας Αναστάσιος Ιωαννίδης, ενώ ο συνολικός προϋπολογισμός ανήλθε στο ποσό των 456.280 δραχμών¹³¹.

Με την πάροδο του χρόνου στον ναό πραγματοποιήθηκαν εργασίες, όπως η ανακαίνιση του 1963 και η αποκατάσταση των ζημιών του σεισμού του 1978 από την ΥΑΣΒΕ.

Η παράδοση λέει πως ο ναός αφιερώθηκε στον Άγιο Σπυρίδωνα, επειδή στην περιοχή υπήρχαν πολλά φίδια και οι κάτοικοι ζήτησαν την τιμήση του Αγίου στον ναό. Άλλη παράδοση λέει πως επειδή το δημοφιλέστερο επάγγελμα της περιοχής ήταν οι τσαγκάρηδες και οι υποδηματοποιοί, οι κάτοικοι αισθάνονταν ως προστάτη Άγιο τον Άγιο Σπυρίδωνα, επειδή θρυλείται πως ο Άγιος πολιούχος της Κέρκυρας,

¹³⁰ Αρχιμανδρίτη Αντωνίου Μ. Πακαλίδη, *ο Άγιος Σπυρίδων ο Θαυματουργός και η Τριανδρία*, Θεσσαλονίκη 2011, 182.

¹³¹ Αρχ. Αντωνίου Μ. Πακαλίδη, *ο Άγιος Σπυρίδων*, 145.

λιώνει τα παπούτσια του περιφερόμενος στο νησί των Φαιάκων, καθώς το προστατεύει.

Η ραγδαία πληθυσμιακή αύξηση της Τριανδρίας, δημιούργησε αρκετά προβλήματα στην ενορία, καθώς δεν υπήρχε πια χώρος για όλους μέσα στον ναό. Έτσι, μετά τις άκαρπες προσπάθειες για την ίδρυση και δεύτερης ενορίας στην περιοχή, αποφασίστηκε η ριζική ανοικοδόμηση του ναού εκ θεμελίων.

Η τελετή κατάθεσης του θεμέλιου λίθου πραγματοποιείται από τον Μητροπολίτη Παντελεήμονα Β΄ στις 7 Αυγούστου 1991 και στις 17 Απριλίου 2005 τελέστηκαν τα εγκαίνια με κάθε μεγαλοπρέπεια από τον Μητροπολίτη Άνθιμο.

Ο νέος ναός είναι βυζαντινού ρυθμού πεντάκλιτης Βασιλικής με τρούλο, 1200 τ. μ με υπόγειο και γυναικωνίτη. Μέσα στον ναό υπάρχουν τέσσερα παρεκκλήσια:

- Τιμίου Προδρόμου
- Αγίου Γερασίμου
- Αγίου Διονυσίου
- Αγίου Χρυσοστόμου Σμύρνης

και στον εξωτερικό χώρο του ναού υπάρχει το παρεκκλήσιο των νεοφανών οσιομαρτύρων Ραφαήλ, Νικολάου και Ειρήνης.

Μέσα στον Ιερό Ναό φυλάσσονται ως κειμήλια οι Θαυματουργές εικόνες του Αγίου Σπυρίδωνος, του Τιμίου Προδρόμου, των Αγίων Αρχαγγέλων, της Παναγίας του Ακάθιστου ύμνου και της Παναγίας της Θρηνοδούσης. Το 2011 έγινε δωρεά της εικόνας του 16^{ου} αιώνας της Παναγίας της Βρεφοκρατούσης¹³².

Η ενορία του Αγίου Σπυρίδωνος είχε την ύψιστη τιμή να υποδεχτεί στις 24 Σεπτεμβρίου 2011 το Ιερό Λείψανο της δεξιάς χειρός του Αγίου, που κατέφθασε από την Κέρκυρα, ενώ το 1980 έγινε δωρεά στον ναό η ιερά εμβάς¹³³ του Αγίου από το έθιμο που λαμβάνει χώρα κάθε έξι μήνες στην Κέρκυρα.

---

¹³² Η εικόνα ήταν κειμήλιο της οικογένειας Δολιανίτη από την Κέρκυρα και παρεδόθη εις ανάμνηση του Στέφανου Δολιανίτη, Αρχιμουσικού της Φιλαρμονικής «ΜΑΝΤΖΑΡΟΣ» της Κέρκυρας.

¹³³ Παρόμοιο κειμήλιο έχει και ο ναός Αγίου Παντελεήμονος Πανοράματος.

ΔΩΡΗΤΕΣ ΤΟΥ ΠΑΛΑΙΟΥ ΝΑΟΥ¹³⁴

ΚΑΤΟΙΚΟΙ ΣΥΝ/ΜΟΥ ΤΡΙΑΝΔΡΙΑΣ, ΑΝΑΣ. ΜΑΥΡΙΔΗΣ, ΑΝΩΝΥΜΟΣ, ΕΝΩΣΙΣ ΚΑΤΑΣΤ/ΡΧΩΝ ΥΠΟΔ. ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ, ΣΠΥΡ. ΦΙΛΙΠΠΟΥ, ΕΡΓΑΤΟΥΠΑΛΛΗΛΟΙ ΥΦΑΝΕΤ, Η. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΔΗΣ, ΕΛ. ΧΟΥΡΜΟΥΛΙΑΔΗΣ, ΝΙΚ. ΧΡΙΣΤΟΠΟΥΛΟΣ, ΣΠ. ΚΑΡΑΒΙΑΣ, ΑΔ. ΖΑΧΑΡΙΑΔΟΥ, ΔΗΜ. ΙΟΡΔΑΝΟΠΟΥΛΟΣ, ΜΑΡ. ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ, ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΗΣ ΒΟΥΒΑΡΗΣ, ΑΝΝΑ ΒΟΥΒΑΡΗ, ΜΑΡΙΝΟΣ ΚΡΗΤΙΚΑΚΗΣ, ΜΙΧΑΗΛ ΖΕΖΑΣ.

ΔΩΡΗΤΕΣ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΝΑΟΥ

ΣΤΕΦ. ΓΙΑΝ., ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ – ΣΟΥΛΤΑΝΑ ΖΑΧΑΡΙΑΔΗ, ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΚΑΡΠΟΥ, ΣΤΕΦΑΝΙΑ, ΜΑΓΔΑΛΗΝΗ ΒΡΕΦΙΔΟΥ, ΕΛΕΝΗ ΡΩΜΟΥΔΗ.

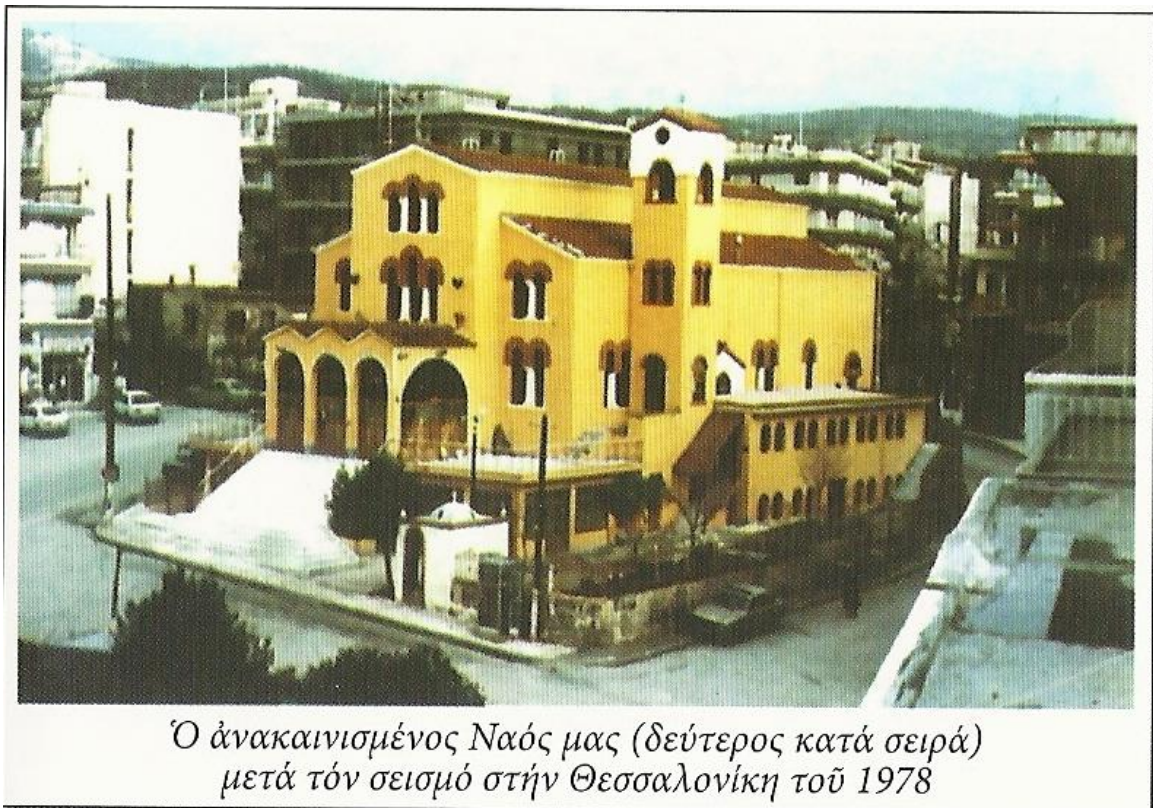
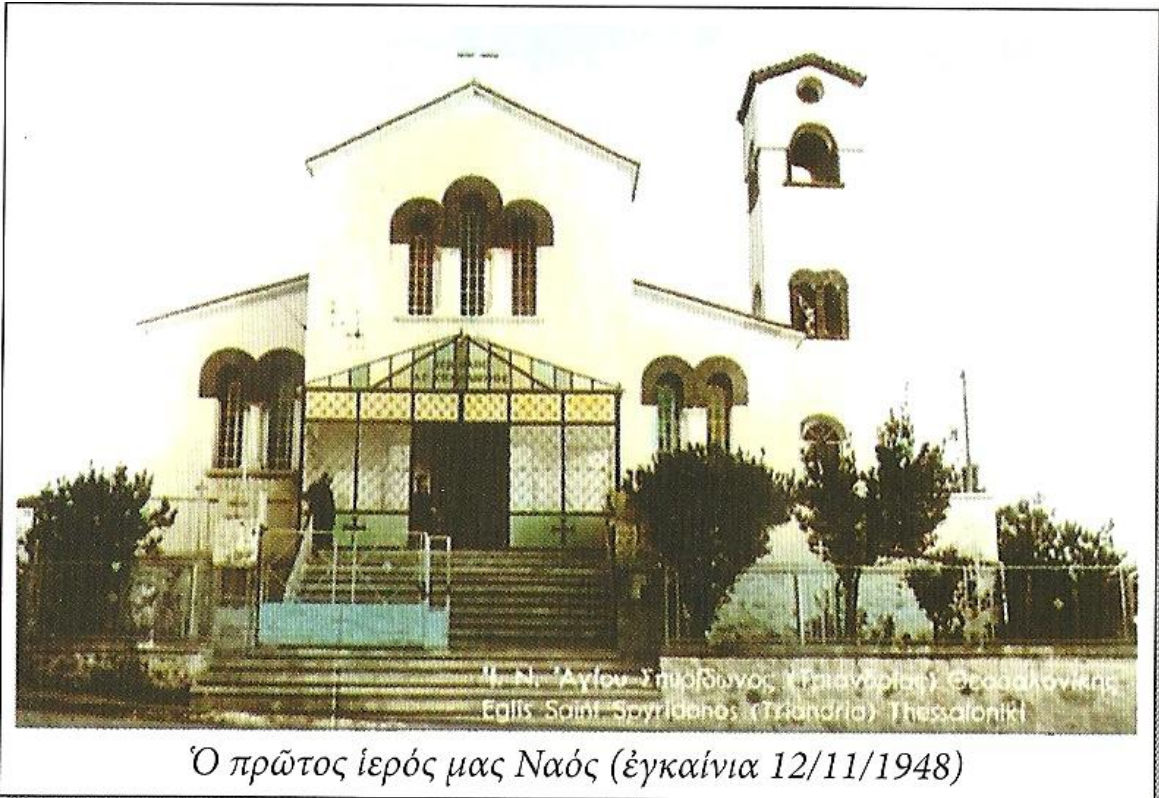
ΠΡΟΪΣΤΑΜΕΝΟΙ ΤΟΥ ΝΑΟΥ ΑΠΟ ΤΟ 1922.

1. Αρχιμανδρίτης Τιμόθεος Στρατάκης (1921/1922- 1/11/1949)
2. π. Στέργιος Βλαχόπουλος (2/11/1949 – 3/2/1952)
3. π. Θεόδωρος Αναστασοβίτης (4/2/1952- 31/7/1954)
4. π. Γεώργιος Γεωργόπουλος (1/8/1954- 30/10/1968)
5. π. Κωνσταντίνος Νικολακάκης (31/10/1968- 17/11/1971)
6. π. Ιωάννης Κλής (18/11/1971- 6/3/1972)
7. π. Βασίλειος Καπετανόπουλος (7/3/1972 – 20/9/1979)
8. π. Μοιροφόρος Σπυρίδων (21/9/1979 – 8/1/1980)
9. π. Δημήτριος Ζαχαρόπουλος (9/1/1980- 15/2/1980)
10. Αρχιμανδρίτης Ιερόθεος Μπαλόκας (16/2/1980- 21/10/1993)
11. Αρχιμανδρίτης Αντώνιος Πακαλίδης (22/10/1993 – έως σήμερα)

Εφημέριοι που υπηρέτησαν στον ναό: Αρχ. Τιμόθεος Στρατάκης, π. Αντώνιος Πασχαλίδης, π. Φώτιος Γαβριηλίδης, π. Αστέριος Βλαχόπουλος, π. Θεόδωρος Αναστασοβίτης, π. Γεώργιος Γεωργιόπουλος, π. Κωνσταντίνος Νικολακάκης, π. Κωνσταντίνος Κλής, π. Βασίλειος Καπετανόπουλος, π. Σπυρίδων Μυροφόρος, π. Δημήτριος Ζαχαρόπουλος, π. Αναστάσιος Ελαιοτριβάρης, Αρχ. Ιερόθεος Μπαλόκας, π. Λάζαρος Αντωνιάδης, π. Παναγιώτης Κουτόπουλος, π. Παντελεήμων Κφούρι, π. Κωνσταντίνος Χαλβατζάκης, π. Γεώργιος Κυρτσούδης, Αρχ. Αντώνιος Πακαλίδης, π. Θεοδόσιος Αργυρόπουλος, π. Ιάκωβος Δουβαλίδης, π. Νεκτάριος Άντρα και ο αείμνηστος π. Αθανάσιος Παπαϊωάννου που προσέφερε 25ετη οικειοθελή υπηρεσία, μετά τη συνταξιοδότησή του ως εφημέριου του Ιερού Ναού Αγίου Νικολάου εκ Γοργοπής του Νομού Κιλκίς¹³⁵.

¹³⁴ Όπως αναγράφονταν στην πλάκα του ναού

¹³⁵ Αρχ. Αντωνίου Μ. Πακαλίδη, *ο Άγιος Σπυρίδων*, 187.

Έργασίες ανέγερσως τοῦ σημερινοῦ ἱεροῦ Ναοῦ

Στάδια εξέλιξης του ναού του αγίου Σπυρίδωνος. (φωτογραφίες από το βιβλίο του Αρχιμανδρίτη Αντωνίου Μ. Πακαλίδη, *ο Άγιος Σπυρίδων ο Θαυματουργός και η Τριανδρία*, Θεσσαλονίκη 2011)

ΙΕΡΟΣ ΝΑΟΣ ΑΓΙΟΥ ΦΩΤΙΟΥ

Ο Ιερός ναός του Αγίου Φωτίου, είναι από τους νεώτερους ναούς της πόλης της Θεσσαλονίκης, ευρισκόμενος στην περιοχή απέναντι από το Μέγαρο Μουσικής της πόλης, επί της οδού Λασκαράτου 1 – Μ Κάλλας.

Τα εγκαίνια του εν λόγω ναού πραγματοποιήθηκαν από τον Παναγιώτατο Μητροπολίτη Θεσσαλονίκης, κ.κ. Άνθιμο στις 17 Μαΐου 2009.

Πρωτεργάτης και κτήτορας του ιερού ναού είναι ο πρωτοπρεσβύτερος Βασίλειος Καραστέργιος.

Με απόφαση της πρώτης συνέλευσης κατοίκων της περιοχής Ποσειδωνίου στις 6 Φεβρουαρίου 1992, έγινε γνωστή η πρόθεση για την ανέγερση νέου ιερού ναού στην περιοχή. Κατά τη διάρκεια του 15^{ου} Θεολογικού Συνεδρίου προς τιμήν του Αγίου Φωτίου του Μεγάλου, στις 14 Νοεμβρίου 1995, ο τότε Παναγιώτατος Μητροπολίτης Παντελεήμων Β΄ ως ανάδοχος ανακοίνωσε ότι ο νέος ναός θα ανεγερθεί προς τιμήν και μνήμην του Μεγίστου Εν Ιεράρχαις Φωτίου του Μεγάλου.

Στις 27 Σεπτεμβρίου 1997 με την παρουσία του Οικουμενικού Πατριάρχη Βαρθολομαίου και του Μητροπολίτη Θεσσαλονίκης Παντελεήμονα Β΄, τέθηκε ο θεμέλιος λίθος κι έκτοτε ξεκίνησε η ανέγερση του ναού.

Το 2001 εκδόθηκε το Προεδρικό διάταγμα για την ανέγερση, ενώ στις 10 Ιουνίου 2007 από τον Παναγιώτατο Μητροπολίτη Θεσσαλονίκης Άνθιμο τελέστηκαν τα θυρανοίξια του ιερού ναού για να ακολουθήσει δύο χρόνια αργότερα η τελετή των εγκαινίων.

Στην κατακόμβη του ναού βρίσκεται ο ιερός Ναός του Αγίου Μάρκου του Ευγενικού, που λειτουργεί από το 1997.

Ως ιερά κειμήλια φυλάσσονται το λείψανο του Αγίου Λουκά του Ιατρού κι ένα μικρό τεμάχιο Τιμίου Ξύλου εξ Ιεροσολύμων.

Οι σημερινοί εφημέριοι του ναού είναι οι:

- Πρωτοπρεσβύτερος Παλαιολόγος Μάνος (Προϊστάμενος του ναού)
- Αρχιμανδρίτης Μακάριος Τσιμέρης
- Πρωτοπρεσβύτερος Θεοδόσιος Αργυρόπουλος

Οι προηγούμενοι που υπηρέτησαν είναι :

- ο Πρωτοπρεσβύτερος Βασίλειος Καραστέργιος, πρωτεργάτης και κτήτορας, όπως προαναφέρθηκε
- και ο Πρωτοπρεσβύτερος Αλέξανδρος Σαλμάς

Ο ναός του αγίου Φωτίου.

ΙΕΡΟΣ ΝΑΟΣ ΑΓΙΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

Ο Ιερός ναός του Αγίου Βασιλείου είναι ο νεότερος ναός που εγκαινιάστηκε στην Μητρόπολη Θεσσαλονίκης και βρίσκεται στην περιοχή Νέα Ελβετία. Τα εγκαίνιά του πραγματοποιήθηκαν στις 8 Μαΐου 2011 από τον Παναγιώτατο Μητροπολίτη Θεσσαλονίκης Άνθιμο, ενώ η τελετή κατάθεσης του θεμέλιου λίθου πραγματοποιήθηκε στις 16 Νοεμβρίου 2008.

Ο νέος αυτός ναός, είναι μικρότερος σε μέγεθος, συγκρινόμενος με άλλους νέους ναούς, γιατί η περιοχή θεωρείται εκτός σχεδίου πόλεως και η νομοθεσία δεν επέτρεπε την οικοδόμηση μεγαλύτερου κτίσματος. Εξωτερικά ο ναός δεν έχει ολοκληρωθεί ακόμη, καθώς δεν έχει ολοκληρωθεί η τοποθέτηση των επιχρισμάτων.

Για να αποφασιστεί η περιοχή στην οποία επρόκειτο να οικοδομηθεί αυτός ο νέος ναός, από την Μητρόπολη, συνεργάστηκαν ο Δήμος Θεσσαλονίκης, επί Δημαρχίας Παπαγεωργόπουλου και ο τότε αυτοτελής Δήμος Πυλαίας.

Το οικοπέδο στο οποίο ανεγέρθη ο ναός ήταν ιδιοκτησίας του ναού του Προφήτη Ηλία Πυλαίας. Ο προϊστάμενος του Προφήτη Ηλία, π. Δημήτριος Τζιαφάς, παραχώρησε ως δωρεά το οικοπέδο στην Μητρόπολη Θεσσαλονίκης και έπειτα από απόφαση του Μητροπολίτη Ανθίμου, αποφασίστηκε η αξιοποίηση του οικοπέδου. Έτσι ξεκίνησε η οικοδόμηση του νέου ναού.

Ο ναός κτίστηκε πολύ γρήγορα, μέσα σε δυόμισι χρόνια, υπό την επίβλεψη του πολιτικού μηχανικού Λάζαρου Μπλιάμπα, ο οποίος προσέφερε τις γνώσεις και τις υπηρεσίες του στην εκπόνηση των σχεδίων αφιλοκερδώς

Οι εικόνες που κοσμούν το τέμπλο είναι προσφορά του αγιογραφείου της γυναικείας Ιεράς Μονής Κοιμήσεως της Θεοτόκου ή Ζωοδόχου Πηγής Πανοράματος. Μέσα στον ναό δεσπόζει η μεγάλη εικόνα της Παναγίας της Πορταϊτίσσας, ενώ υπάρχει και τεμάχιο του Ιερού Λειψάνου του Αγίου Βασιλείου.

Καταλυτικής σημασίας ήταν η γενναιόδωρη προσφορά του Μεγάλου ευεργέτη του ναού, Νικόλαου Νικολάου, φαρμακοποιού, ύψους 500.000 ευρώ. Στην τελετή των εγκαίνιων, ο Μητροπολίτης Άνθιμος ευχαρίστησε θερμά τον μεγάλο ευεργέτη, χωρίς τη βοήθεια του οποίου δεν θα ήταν δυνατή η επιτυχής ολοκλήρωση αυτού του έργου, τιμώντας τον με το παράσημο της Ιεράς Μητρόπολης. Στην πινακίδα του ναού, έπειτα από επιθυμία του, αναγράφεται το όνομα της κεκοιμημένης συζύγου του, επίσης φαρμακοποιού, Αγαπούλας Νικολάου, ενώ με τη δωρεά του η Μητρόπολη χτίζει καινούργια πτέρυγα στο Χαρίσειο Γηροκομείο¹³⁶.

Στο υπόγειο του ναού λειτουργεί χώρος δεξιώσεων, ενώ παρ' όλες τις δυσκολίες της οικονομικής κρίσης, ο ναός διαθέτει όλες τις προδιαγραφές που θέτει η νομοθεσία κι έχει θέρμανση για το χειμώνα, αλλά και ψυχρό αέρα για το καλοκαίρι.

---

¹³⁶ Σύμφωνα με τους σχεδιασμούς της Μητρόπολης, το Χαρίσειο Γηροκομείο θα ανακαινιστεί εκ θεμελίων.

Η ίδρυση της νέας ενορίας συνέβη στις 23 Φεβρουαρίου 2012, σύμφωνα με Προεδρικό Διάταγμα¹³⁷.

Στο πίσω μέρος του περιβόλου του ναού βρίσκεται το παρεκκλήσιο της Παναγίας της Πορταΐτισσας, το οποίο εγκαινιάστηκε στις 5 Οκτωβρίου 2002 και αρχικώς προοριζόταν να γίνει ναός προς τιμήν του Αγίου Βασιλείου. Ο ναός, όμως, οικοδομήθηκε και επεκτάθηκε, χωρίς τις απαραίτητες άδειες, γεγονός που προκάλεσε την αντίδραση της Δικαιοσύνης, που κάλεσε σε δίκη το εκκλησιαστικό συμβούλιο. Με την γρήγορη αντίδραση του Μητροπολίτη Ανθίμου, εξεδόθη άδεια οικοδομήσεως νέου ενοριακού ναού, οπότε ακυρώθηκαν οριστικά όλες οι κατηγορίες.

Η εκκλησιαστική επιτροπή ανεγέρσεως του ναού αποτελείται από τον πρόεδρο π. Θεμιστοκλή Στόικο, αντιπρόεδρο Θεόδωρο Καραγκιόζη, γραμματέα Αθηνά Μήστου – Βλασιάδου, ταμία τον Δημήτριο Ταυλαρίδη και τα μέλη Παναγιώτη Μυλωνά, Δημήτριο Νικολάου, Σωτηρία Ορφανίδου, Νικόλαο Σινεκίδη, Ιωάννη Γιαννάκη, Χρήστο Δαφνόπουλο, Γεώργιο Μαργαρίτη και Γεώργιο Κοντό.

Στον ναό υπηρετούν ο π. Θεμιστοκλή Στόικος, προϊστάμενος του ναού και ο π. Χρήστος Κέλπης.

Ο ναός πανηγυρίζει δύο φορές το χρόνο την 1^η Ιανουαρίου κάθε έτους προς τιμήν του Αγίου Βασιλείου και το Δεκαπενταύγουστο στο παρεκκλήσιο της Παναγίας Πορταΐτισσας.

Ο νεότευκτος ναός του αγίου Βασιλείου στην περιοχή Νέα Ελβετία.

---

¹³⁷ Φ.Ε.Κ. 33/23-2-2012

ΝΑΪΔΡΙΑ ΚΑΙ ΠΑΡΕΚΚΛΗΣΙΑ

- Καθαγιασμός Ναϊδρίου Αγίων Αναργύρων Β Στρατιωτικού Νοσοκομείου¹³⁸ το 1924.
- Ναΐδριο Αγίου Νικολάου Α΄ Στρατιωτικού Νοσοκομείου¹³⁹. Εγκαινιάστηκε το 1927.
- Ιερός Ναός Παιδικών Εξοχών Πατριωτικού Ιδρύματος. Εγκαινιάστηκε στις 27 Ιουλίου 1937, σε τελετή που παρέστη ο Επίσκοπος Ολύμπου Καλλίνικος¹⁴⁰.
- Ναΐδριο Αγίου Τιμοθέου και Σίλα. Νεόδμητο το 1956.
- Ιερός Ναός Αγίου Παντελεήμονος, Ασύλου Γερόντων. Εγκαινιάστηκε στις 15 Μαΐου 1960, από τον επίσκοπο Ταλαντίου Στέφανο.
- Ιερός Ναός Μεταμορφώσεως του Σωτήρος Σχολής Τυφλών. Εγκαινιάστηκε από τον Επίσκοπο Ταλαντίου Στέφανο, στις 13 Μαΐου 1962.
- Ιερός Ναός Αγίου Παύλου Νεκροταφείου Άνω Τούμπας. Εγκαινιάστηκε την 1^η Ιουλίου 1962 από τον Επίσκοπο Ταλαντίου Στέφανο.
- Ιερός Ναός Αγίου Δημητρίου Σ.Σ.Α.Σ.. Εγκαινιάστηκε τον Οκτώβριο του 1980 από τον Μητροπολίτη Θεσσαλονίκης Παντελεήμονα Β΄.

---

¹³⁸ Το Β΄ Στρατιωτικό Νοσοκομείο στεγάστηκε στο πρώην κτήριο της πρώην Τουρκικής Σχολής Δημόσιας Διοίκησης «Ιδαδιέ». Το συγκεκριμένο κτήριο, σήμερα, είναι η παλαιά Φιλοσοφική του Α.Π.Θ.

¹³⁹ Το παλαιό κτήριο του 424 ΓΣΝ.

¹⁴⁰ «Γρηγόριος ο Παλαμάς», τόμος 21, (1937), 288.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Από όσα ελέχθησαν παραπάνω προκύπτει ότι οι νεώτεροι ναοί της Θεσσαλονίκης κτίσθηκαν περιφερειακά από το ιστορικό κέντρο της Θεσσαλονίκης κυρίως από πρόσφυγες που έφθασαν στην Βυζαντινή συμβασιλεύουσα μετά την τραγική Μικρασιατική Καταστροφή. Άνθρωποι θεοσεβείς φέρνοντας στους νέους τόπους εγκατάστασής τους τις αρχές και αξίες του Γένους, θεώρησαν πρώτη υποχρέωσή τους να κτίσουν τους ναούς τους. Αρχικά αυτοί οι νέοι ναοί ήταν φτωχικοί, ίσα –ίσα να εξυπηρετούν την ευλάβειά τους και αργότερα προχώρησαν στην ευποίηση τους, όπου χάρη στο ενδιαφέρον των εφημερίων τους, των ενοριτών, των ευεργετών, της πολιτείας να ανεγείρουν μεγαλύτερους, αφού άλλωστε οι ανάγκες τους αυξάνονταν καθημερινά. Από την άλλη, οι ενορίτες σε μερικούς ναούς του ιστορικού κέντρου όπως η Υπαπαντή, η Παναγία Δέξια, ο Άγιος Κωνσταντίνος στο Ιπποδρόμιο, τους καλλώπισαν και τους ανακαίνισαν ανασταίνοντας το παλαιό τους κάλλος, καθώς οι συγκεκριμένοι αυτοί ναοί μόλις εξήρχοντο από την βαρβαρότητα της Οθωμανοκρατίας. Τα εκκλησιαστικά συμβούλια των νεώτερων ναών εργάστηκαν με την φιλοτιμία και την αυταπάρνηση που απαιτούσαν οι καιροί για να κτισθούν και να προοδεύσουν οι ναοί αυτοί που μαζί με τους βυζαντινούς κοσμούν την Θεσσαλονίκη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αγίου Νικολάου Καβάσιλα, " Περὶ τῆς Ἐν Χριστῷ Ζωῆς Λόγοι ἐπτὰ", *Ἱερό Ησυχαστήριον «Εὐαγγελιστῆς Ἰωάννης ὁ Θεολόγος»* Σουρωτῆ Θεσσαλονίκης

Ἀκολουθία καὶ Παρακλητικὸς Κανὼν Ἁγίων Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου τῶν Θεσσαλονικέων Φωτιστῶν τῶν Σλάβων, ἔκδοση τοῦ ναοῦ, Θεσσαλονίκη, 1993

Γεννάδιος Ἀλεξιάδης(1912-1951), Ἐπιστημονικὴ Ἡμερίδα, Κέντρο Ἱστορίας Δήμου Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη 1992

Ι.Ε. Ἀναστασίου, «Οἱ νεομάρτυρες τῆς Θεσσαλονίκης», *Ἡ Θεσσαλονίκη*, τ. 1, Θεσσαλονίκη 1985

Ἀρχιμανδρίτη Ἀντωνίου Μ. Πακαλίδη, *ὁ Ἅγιος Σπυρίδων ὁ Θαυματουργὸς καὶ ἡ Τριανδρία*, Θεσσαλονίκη 2011

Ἀρχιμανδρίτη Ἰωάννου Τασιᾶ, *Ἱερά Μονὴ Ἁγίας Θεοδώρας Θεσσαλονίκης*, Θεσσαλονίκη 2002

Βακαλόπουλος Ε. Ἀπόστολος, «Ἐνας Γάλλος Ἐλγιν στὴ Θεσσαλονίκη», *Μακεδονικά* 25 (1985-1986)

Βακαλόπουλος Ε. Ἀπόστολος, *Ἱστορία τῆς Θεσσαλονίκης 316π.Χ. -1983*, ἐκδ. ἀφῶν Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1997

Βακαλόπουλος Α. Κωνσταντῖνος, "Ἡ Μακεδονία στὰ 1715", *Μακεδονικά* 11 (1971)

Βιβλίον Ἐγκαινισθέντων Ναῶν Μείζονος Μητρόπολης Θεσσαλονίκης

«Γρηγόριος ὁ Παλαμάς», τόμος 1, (1917)

Γρηγόριος ὁ Παλαμάς, τόμος 3, 1919

«Γρηγόριος ὁ Παλαμάς», τόμος 4, (1920)

«Γρηγόριος ὁ Παλαμάς», τόμος 6 (1922)

Γρηγόριος ὁ Παλαμάς, τόμος 7, (1923)

«Γρηγόριος ὁ Παλαμάς», τόμος 8, (1924)

«Γρηγόριος ὁ Παλαμάς», τόμος 10 (1926)

«Γρηγόριος ὁ Παλαμάς», τόμος 11, (1927)

Γρηγόριος ὁ Παλαμάς, τόμος 12, (1928)

«Γρηγόριος ὁ Παλαμάς», τόμος 17, (1933)

«Γρηγόριος ὁ Παλαμάς», τόμος 21, (1937)

«Γρηγόριος ὁ Παλαμάς», τόμος 22, (1938)

«Γρηγόριος ο Παλαμάς», τόμος 28, (1946)

«Γρηγόριος ο Παλαμάς», τόμος 29 (1947)

«Γρηγόριος ο Παλαμάς», τόμος 31, (1949)

Γρηγόριος ο Παλαμάς, τόμος 34 (1951)

«Γρηγόριος ο Παλαμάς», τόμος 36, (1953)

«Γρηγόριος ο Παλαμάς», τόμος 37, (1954)

«Γρηγόριος ο Παλαμάς», τόμος 39 (1956),

«Γρηγόριος ο Παλαμάς», τόμος 49, (1966)

«Γρηγόριος ο Παλαμάς», τόμος 50 , (1967)

«Γρηγόριος ο Παλαμάς», τόμος 54,(1971)

Γρηγόριος ο Παλαμάς, τόμος 60 (1977)

«Γρηγόριος ο Παλαμάς», τόμος 64 (1981)

Δέλτα Πηνελόπη, *Τα μυστικά του Βάλτου*

Δημητριάδης Β., *Τοπογραφία της Θεσσαλονίκης κατά την εποχή της Τουρκοκρατίας*, εκδ. Ε.Μ.Σ., Θεσσαλονίκη 1983

Εκκλησία, τόμος 56 (1979)

Εφημερίδα *Μακεδονία* 19939/ 28-3-1979

Εφημερίδα *Μακεδονία* 19940/ 29-3-1979

Εφημερίδα *Μακεδονία* 20435/ 14-11-1980

Εφημερίδα *Νέα Αλήθεια* (842) 126/21- 11- 1908

Εφημερίδα «Νέα Αλήθεια», 2482-284/20-4-1914

Εφημερίδα «Νέα Αλήθεια», 2483- 285/ 21-4-1914

Εφημερίδα *Φάρος της Μακεδονίας* 1460/ 29-9-1890

Εφημερίδα *Φάρος της Μακεδονίας* 1462/ 6-10-1890

Ιερός Ναός Παναγίας Δεξιάς – Εγκαινίων Ανάμνησις'', *ημερολόγιο ετους 2002*, έκδοση του ναού της Παναγίας Δεξιάς

Καραθανάσης Ε. Αθανάσιος , *Ιστορία της Θεσσαλονίκης 313 μ.Χ.-2012*, εκδ. Ε.Μ.Σ. –αφών Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 2012

Καραθανάσης Ε. Αθανάσιος, *Στην Θεσσαλονίκη 1821 και 1822*, Θεσσαλονίκη 2008

- Λαμπάκη Γ., *Περιηγήσεις, ΔΧΑΕ Γ', (1903)*
- Μαρκή Αγγέλου Ε., «Ανασκαφή Αγίου Νικολάου Τρανού» *Μακεδονικά* (1979)
- Μαντοπούλου – Παναγιωτοπούλου Θάλεια Σ., Θρησκευτική αρχιτεκτονική στη Θεσσαλονίκη κατά την τελευταία φάση της Τουρκοκρατίας, (Διδακτορική διατριβή), ΕΕΠΣΑΠΘ τ. ΙΑ' (παράρτημα 31), Θεσσαλονίκη 1989
- Μαντοπούλου – Παναγιωτοπούλου Θάλεια Σ., *Ιστορικές πληροφορίες για τους ναούς του Αγίου Κωνσταντίνου και του Αγίου Αντωνίου από το Κτηματολόγιο της Ελληνικής Κοινότητας Θεσσαλονίκης του 1918*, ΕΜΣ
- Μαντοπούλου – Παναγιωτοπούλου Θάλεια Σ., «Νεότερα στοιχεία για το ναό του Αγίου Νικολάου Τρανού στη Θεσσαλονίκη(1863) – Προσέγγιση σ' ένα θέμα Μεταβυζαντινής τυπολογίας», *Μακεδονικά 29 (1993-1994)*
- Μαντοπούλου- Παναγιωτοπούλου Θάλεια Σ., "Ο παραθαλάσσιος ναός του Αγίου Δημητρίου στη Θεσσαλονίκη", *Μακεδονικά 20 (1980)*
- Μαντοπούλου – Παναγιωτοπούλου Θάλεια Σ., *Το κτιριακό συγκρότημα της Μητρόπολης Θεσσαλονίκης*, Θεσσαλονίκη 1985, Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών
- Μπάκας Ιωάννης, «Η μέριμνα της Εκκλησίας Θεσσαλονίκης για τους Πρόσφυγες», *στον υπό έκδοση τόμο του 12^{ου} Συνεδρίου για τον Μικρασιατικό Ελληνισμό*, Οκτώβριος 2012
- Μπακατσέλου Μαρία Κ., π. Λεωνίδας Παρασκευόπουλος ως Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη 1988
- Παπαγεωργίου Πέτρος Ν., "Θεσσαλονίκης ιστορικά και αρχαιολογικά", *Μακεδονικόν Ημερολόγιον Παμμακεδονικού Συλλόγου 5 (1912)*
- Παπαγεωργίου Πέτρος Ν., «Περί χειρογράφου Ευαγγελίου Θεσσαλονίκης» ΒΖ 6 (1897)
- Παπουτσάκη Στ. Ε., «Ο Νεομάρτυς Κύριλλος ο Θεσσαλονικεύς κατά το Αθωνικόν Χφ 3881 (347)»
- Περιοδικό «Νέες Ιδέες», τεύχος 65, Φεβρουάριος 2008
- Τσούκα – Φουντουκίδου Φανούλα, *Η Πυλαία στο πέρασμα των αιώνων. Ιστορία και Λαογραφία*, 1998
- Φ.Ε.Κ. 99/ 24-8-1982 (Π.Δ. 563)
- Φ.Ε.Κ. 197/ 22-11-2010
- Φ.Ε.Κ. 33/23-2-2012
- Χόρμπος Νίκος –Καραθανάσης Ε. Αθανάσιος , *Εικόνες της Παλαιάς Θεσσαλονίκης*, εκδ. αφών Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 2013